

România literară 38

28 septembrie - 4 octombrie 2005 (Anul XXXVIII)

MINISTERUL CULTURII ȘI CULTELOR • UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMANIA in colaborare cu:
INSTITUTUL CULTURAL ROMAN • SOCIETATEA ROMÂNĂ DE RADIODIFUZIUNE •
PRIMĂRIA MUNICIPIULUI MANGALIA

A IV-A EDIȚIE A

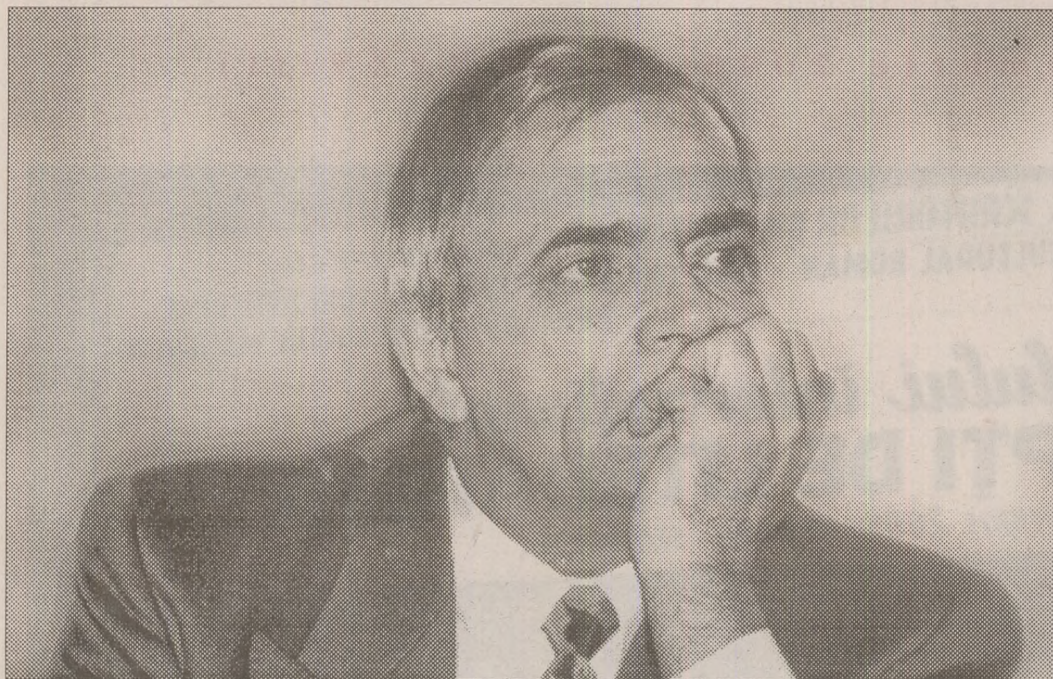
Festivalului internațional
„ZILE ȘI NOPTI DE LITERATURĂ”

16-20 SEPTEMBRIE, 2005 • NEPTUN • MANGALIA

Laureații Festivalului
Mario Vargas Llosa
și
Cengiz Bektaş

actualitatea

**Festivalul Internațional
„Zile și Nopti de Literatură”,
ediția a IV-a, Neptun, 2005**

Eu scriu. Cine mă citește?

În patru zile de la sfârșitul lunii septembrie, dintre care trei însorite și una cu ploaie și vânt, s-a desfășurat la Neptun ediția a IV-a a Festivalului Internațional „Zile și Nopti de Literatură”. Organizator principal: Uniunea Scriitorilor din România. În cadrul Festivalului au avut loc, ca momente distincte, seri de poezie, Colocviul cu tema „Eu scriu. Cine mă citește?” și, în ultima zi, decernarea celor două mari premii: Premiul Festivalului (pentru „valoarea operei literare și contribuția la lărgirea frontierelor literaturii”) și Premiul Ovidius (pentru „valoarea operei literare și contribuția la afirmarea libertății de expresie și a toleranței inter-etnice”). Așa cum se știe, juriul format din Mircea Martin, Gabriel Dimisianu și Ion Pop a decis ca Premiul Festivalului să-i fie atribuit scriitorului turc *Cengiz Bectas*, participant și la edițiile anterioare ale Festivalului, iar Premiul Ovidius scriitorului peruan *Mario Vargas Llosa*, prezent pentru prima oară la Festival.

În cuvântul său de deschidere, Nicolae Manolescu, președintele Uniunii Scriitorilor, care a prezidat și prima sesiune a lucrărilor Colocviului „Eu scriu. Cine mă citește?”, a salutat prezența celor aproape o sută de participanți, scriitori și ziariști, constatând totodată că oficialitățile invitate la festivitatea de deschidere, au strălucit prin absență. Îmi pare într-un fel bine, a spus Președintele U.S., în fond scriitorii vor să fie în primul rând citiți, nu iubiți.

Participanții la Colocviul „Eu scriu. Cine mă citește?” au dezbătut din variate puncte de perspectivă problema relației autor-cititor care, cum a spus poeta Nora Iuga, nu este totdeauna o relație de consens, ci mai adesea de conflict. Autorul are de spus ceva anume, cititorul așteaptă de la el altceva, câteodată autorul caută să se conformeze așteptărilor, alții le sfidează, riscând să nu mai fie citit decât de puțini. „Câți cititori, atâtea justificări ale actului scrierii” a spus Eugen Simion, motivațiile scrisului putând fi de ordin moral, religios, social, unii caută în scris o salvare, o mântuire, alții se joacă (aparent), ca Eugène Ionesco. De ce scrie un critic, s-a întrebat Eugen Simion, răspunzând că acesta o face pentru că iubește literatura.

Pentru Cengiz Bectas (Turcia) scriitorul este „un purtător de cuvânt”, pentru Peter Curman (Suedia) un mesager al specificului în lumea globalizată, pentru Jouni Tossavainen (Finlanda) „un intermediar între popoare”. Cât îl privește pe cititor, acesta este pentru Abdelaziz Kacem (Tunisia) „o realitate fluctuantă iar criticul un mijlocitor”. Christian Haller (Elveția) vede în cititor o persoană și nu o noțiune, Vitalie Ciobanu (Republica Moldova) vede în el „o pradă” („cititorul ca o pradă”), Gulsüm Cengiz (Turcia) face distincția între cititor și cumpărătorul de carte, acesta din urmă interesat mai mult de cum arată cartea decât de ceea ce conține. Gabriel Chifu a vorbit despre marii scriitori cu cititori puțini (Kafka, Kavafis, Bacovia) și despre faptul că valoarea și notorietatea nu sunt echivalente. Ion Pop a plecat pentru refacerea „alianței” cu critica literară, în prezent prejudiciată. Pentru Petru Cimpoeșu relația scriitor-cititor

actualitatea

este o relație „de putere”, pentru Paulo Moura (Portugalia) una care implică o pedagogie („scriitorii trebuie să ne facă să înțelegem lumea noastră”).

Participanții la Colocviu s-au arătat preocupați de soarta cărții și în general a demersului literar, în condițiile globalizării și tehnizării, ale imperialismului mediatic și ale invaziei divertismentului, precum și ale slăbirii rolului școlii. „Azi, școala, a spus Gabriela Adameșteanu, te învață să urăști literatura”, concluzie poate prea drastică și absolutizantă, cum au considerat alții, de luat însă în seamă. În fond, în același spirit a vorbit Mihai Zamfir când a spus că școala „a suferit o mutație gravă”, nemaioferind punți de contact cu marea cultură. Ar fi vorba de efectele nefaste ale modelului instaurat în 1968 în Franța de către mișcările studentești de stânga. Ioana Ieronim s-a referit la „explozia de tâmpenie a televiziunii”, Alan Brownjohn (Marea Britanie) la necesitatea de a apăra cartea și biblioteca. Edward Foster (SUA) a vorbit despre circulația tot mai dificilă a cărții, iar Mikaela Sundström (Finlanda) despre deculturalizarea pe care o suportă „generația TV”. Altă preocupare a participanților la Colocviu: soarta culturilor mici și a operelor scrise în limbi de circulație restrânsă. Aodh Ó Canainn (Irlanda) a evocat „dezastrul lingvistic irlandez” petrecut în secolul XIX și ale cărui urmări nu s-au șters. „Irlandeza e acum, a spus el cu amărăciune, cel mult o sursă de amuzament”. Peter Curman (Suedia) a spus că în țara sa se preconizează instituirea unei legi a limbii, iar scriitorul albanez Ardjan Kuciuk, desăvârșit vorbitor de română, a arătat că „Balcania” este amenințată de pierderea identității culturale.

Au reținut atenția participanților la Colocviu și unele definiții personale ale actului de a scrie care ar fi, după Paul Vinicius, „o maladie intratabilă”, după cum literatura ar fi, potrivit lui Horia Gârbea, „o halucinație colectivă”. În general, discuțiile au fost vii, uneori polemice, fără a fi putut evita, ce e drept, locurile comune, repetările sau alunecările prea mult în afara subiectului.

În expunerea sa din cadrul Colocviului, Nicolae Manolescu a exprimat un punct de vedere oarecum diferit de acela al „pesimiștilor”. Cu toate dificultățile reale, a spus el, se citește azi mai mult decât altădată, târgurile de carte cunosc o nemaiîntâlnită afuență, casele au biblioteci. Problema actuală nu este dacă se mai citește, ci dacă se înțelege ce se citește. În fond, a conchis aparent paradoxal N. Manolescu, „nici nu e bine ca toată lumea să citească”.

Ultima seară a Festivalului a fost consacrată ceremoniei de acordare a premiilor. Nicolae Manolescu l-a prezentat pe Cengiz Bektaş, deținătorul Premiului Festivalului, despre care a spus că este reprezentantul remarcabil al unei culturi cu o lungă tradiție poetică. În răspunsul său, premiatul a spus că se simte „al locului” și că va fi un ambasador pentru cultura română.

Mircea Martin, președintele juriului, l-a prezentat pe Mario Vargas Llosa, distins cu Premiul Ovidius. E un exponent al fabuloasei tematici latino-americane, a spus Mircea Martin despre Llosa, un critic al adevărului social-istoric din perspectiva adevărului literaturii. Cărțile sale sunt de o stranie frumusețe, sintetizând experiența unui *creator de lumi*. Premiul azi, a spus Mircea Martin, pe unul dintre cei mai mari scriitori care au pășit vreodată pe pământ românesc.

În cuvântul său de răspuns Mario Vargas Llosa a spus că tema din acest an a Festivalului este una foarte importantă și că a scrie este un domeniu al unei activități umane imemorabile, aceea de a povesti. E în același timp o expresie a năzuinței profund omenești de a trăi mai multe vieți decât aceea, singură, care ne-a fost dată. A povesti este un mod de a umple prăpastia dintre realitate și dorința de a trăi mai multe vieți. Viața proiectată de imaginație, pe de altă parte, a provocat totdeauna ostilitatea celor care au dorit să organizeze viața reală. Toate dictaturile au instituit controlul asupra proiecțiilor fictive, au cenzurat scrisul. Nimic nu este de aceea mai profund legat de activitatea literară decât spiritul libertății.

În finalul întâlnirii, Nicolae Manolescu a anunțat că anul viitor „Zile și Nopti de Literatură” va avea un format diferit, insistând pe ideea reciprocității. Tema ediției a V-a va fi comunicată abia după ce conducerea USR va definitiva formatul și programul simpozionului din 2006.

În numărul viitor vom publica un interviu cu Mario Vargas Llosa, acordat în exclusivitate **României literare**, precum și alte interviuri și relatări privitoare la Festivalul Internațional „Zile și Nopti de Literatură”, ediția a IV-a.

Reporter

Fotografii: Mihai CUCU

s u m a r

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL „ZILE ȘI NOPTI DE LITERATURĂ” EDIȚIA A IV-A, NEPTUN, 2005 - pp. 2-3
Eu scriu. Cine mă citește?

LECTURI LA ZI de Tudorel Urian - p. 5
Între sublim și derizoriu

CONTRAFORT de Mircea Mihăieș - p. 6
Piraterii de apă dulce

LECTURI LA ZI de Simona Vasilache - p. 7
Colaj din rame și coperti

Poeme de Liliana Ursu - p. 8

PLECÎND DE LA CĂRȚI de Mihai Zamfir - p. 9
Secretul lui Pușkin (I)

CERȘETORUL DE CAFEA de Emil Brumar - p. 9

SEMN DE CARTE de Gheorghe Grigurcu - p. 10
Extaz și materie

CARTEA ROMĂNEASCĂ de Daniel Cristea-Enache - p. 11
Poeme de noapte

Ediții școlare? de G. Pienescu - p. 12

Un concept integrator al modernismului românesc
de Ion Simuț - p. 13

PREPELEAC de Constantin Țoiu - p. 14

PĂCATELE LIMBII de Rodica Zafiu - p. 14

LECTURI LA ZI de Marius Chivu - p. 15
Bunul simț ca ideologie

Sadoveanu în texte inedite
o consemnare de Constantin Coroiu - pp. 16-17

Șerban Foarță comentator și traducător
al lui Ilie Constantin - pp. 18-19

Creație și anticipare de Al. Săndulescu - p. 20

Sentimentul paraguayean al ființei de Sorin Lavric - p. 21

Pictura limuzină de Val Gheorghiu - p. 22

CRONICA FILMULUI de Alexandra Olivotto - p. 23
Istoria se repetă...

FESTIVALUL ȘI CONCURSUL INTERNAȚIONAL „GEORGE ENESCU”, EDIȚIA A XVII-A, 2005
Momente de vârf de Elena Zottoviceanu - p. 24

Un florilegiu al evenimentelor muzicale
de Dumitru Avakian - p. 25

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ
Ludmila Ulișkaia – Sfârșitul poveștii
Traducere de Gabriela Russo - pp. 26-27

CRONICA TRADUCERILOR
Copilul care ucide de Elisabeta Lăsconi - p. 28

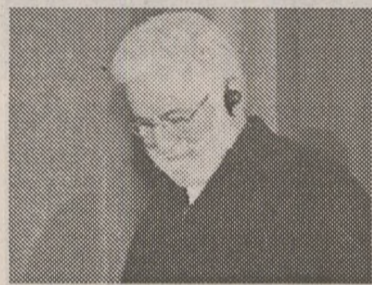
MERIDIANE - p. 29

POST-RESTANT de Constanța Buzea - p. 30

LA MICROSCOP de Cristian Teodorescu - p. 31

CRONICA TV de Dumitru Hurubă - p. 31

OCHIUL MAGIC de Daniel Cristea-Enache - p. 32

România literară®

Director :

NICOLAE MANOLESCU

Revistă editată
cu sprijinul
**Fundației
ANONIMUL**

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director-adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef

OANA MATEI - secretar general de redacție

**ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.**

Redactori asociați: **IOANA PĂRVULESCU,
CRISTIAN TEODORESCU.**

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 7, 18, 19, 21, 28, 30, 31, 32),

SIMONA GALAȚCHI (pag. 1, 4, 8, 9, 11, 23, 29),

ECATERINA IONESCU (pag. 2, 3, 5, 6, 12, 13, 14, 20),

NINA PRUTEANU (pag. 10, 15, 16, 17, 22, 24, 25, 26, 27).

Grafica: **MIHAELA ȘCHIOPU.**

Tema numărului: *Între sublim și derizoriu (lui Gabriel Diradurian)*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI.

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU.**

Imprinat la **S.C. ANA-MARIA PRESS**

Administrația: Fundația **România literară**, Calea Victoriei
133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod
71341. Cont în lei: B.R.D.-GSG, sucursala Aviației,

RO87BRDE445SV13759804450. Cont în valută: B.R.D.-GSG,

sucursala Aviației, RO93BRDE445SV39194054450 (USD) și

RO27BRDE445SV11920914450 (EUR).

CORNELIU IONESCU (director administrativ),

MIRONA LAUDĂ (economist principal),

GHEORGHE VLĂDAN (difuzare, tel. 212.79.86).

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN.**

Correspondenți din străinătate: **RODICA BINDER** (Germania),

GABRIELA MELINESCU (Suedia), **LIBUŠE VALENTOVÁ**

(Cehia).

e-mail: romlit@romlit.ro <http://www.romlit.ro>;

tel.: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Revista **România literară** este editată de Fundația

România literară cu sprijin de la Fundația „Anonimul”

Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor

Sponsorizare de la Banca

Română de Dezvoltare -

Groupe Société Générale.

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din
România nu este responsabilă pentru politica editorială a
publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor
Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu statu
juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii și Cultelor.

ISSN 1220-6318

critică literară

Între teatrul și proza lui Gabriel Diradurian aproape că nu există puncte comune. Ai putea crede că sînt scrise de autori diferiți. În vreme ce teatrul lasă impresia că tinde să se ridice spre zonele înalte ale reflecției filozofice, proza se menține mereu la nivelul banalului, al întâmplărilor mărunte, în imediata vecinătate a anecdotei. Mai mult decît atât, forțînd puțin lucrurile se poate spune că teatrul lui Gabriel Diradurian ar putea fi încadrat foarte ușor la categoria proză, în vreme ce multe dintre prozele sale se întemeiază pe dialoguri care le-ar putea situa lejer în zona teatrului.

Piesa în două acte *Comandantul închisorii și deținutul* ar fi putut fi foarte bine un fragment dintr-un roman al lui Nicolae Breban. Cei doi rezidenți ai închisorii, aflați de o parte și de alta a grătilor, monologhează brebanian pe tema puterii și a căilor prin care aceasta poate fi exercitată, inclusiv dominația fizică, ajungînd pînă la controlul total asupra celuilalt, fără a exclude chiar nivelul sexualității. Trimiterile livrese sînt multiple, iar impresia de *déjà vu* este covîrșitoare. Pe lîngă modelul Breban, amintit înainte, prefațatorul, cărții, Paul Cernat, mai amintește de Dostoievski, Camus, Kafka, Strindberg, Nietzsche, la care ar trebui adăugat, obligatoriu, Ignatiu de Loyola. Monologul gardianului este o nesfîrșită confesiune despre frustrare (în fond ce este gardianul dacă nu un alt fel de deținut?), resentiment, raportul cu divinitatea, cinism, tehnici ale torturii. Gardianul își dezvăluie cu seninătate propria patologie a terorii, dezvăluind predispoziția către inventarea unor metode greu imaginabile de a-l umili pe cel aflat în „grija” sa. Tortura este, din punctul său de vedere, un exercițiu intelectual, un joc al inteligenței (dacă se poate vorbi de așa ceva), o activitate perversă care produce plăcere celui care o practică tocmai prin sentimentul difuz de vină pe care îl degajă conștientizarea ei. Spre deosebire de animalele salbatice, omul torturează de dragul artei, cu intenția de a produce suferință. Actele sale sînt conștiente – mai mult chiar, calculate – și aceasta augmentează sentimentul vinei. Se confesează Stăpînul: „Altă vină? De exemplu, sînt calculat. Tigru, puma și rîsul nu sînt calculați. Eu invers. Totul din calcul. Cînd îl țin pe deținut flămînd o fac din calcul. Cînd nu-l las pe deținut să-și vadă soția decît o dată pe săptămîna, o fac din calcul. Cel mai mare dușman al meu este demnitatea deținutului. Pe asta urmăresc să o distrug. Ținîndu-l mereu flămînd și nesatisfăcut sexual, îl țin mereu ieftin. (...) N-ai să vezi niciodată un tigr, o puma sau un rîs să bage o muscă fără aripi în mușuroiul de furnici, sau să tragă cu ața o bucățică de carne din stomacul unei pisici, sau să taie cu cuțitul beregata unei găini. Aștia trei sînt sigur că atunci cînd omoară nu simt nici o călcare pe inimă” (p. 22).

În actul al doilea se află monologul celui aflat de cealaltă parte a grătilor, deținutul. Și acesta are propria sa filozofie a supraviețuirii, propriile sale tehnici de înșelare a vigilenței Stăpînului. Cinismului în tortură al gardianului îi răspunde un cinism în supunere al deținutului. Firește întreaga situație este psihanalizabilă și ea reproduce imaginea la scară a relațiilor de putere care guvernează raporturile interumane. Deținutul este posedat, inclusiv fizic (chiar dacă nu neapărat sexual) de gardian, situație care îi asigură și lui un sentiment pervers, la limita plăcerii. Supus tuturor frustrărilor, deținutul sfîrșește prin a suferi, așa cum se întîmplă de obicei, de un complex de superioritate. El devine conștient de propria sa genialitate și caută în operele clasicele texte care să-i susțină teza. „Și ce e onania dacă nu slăbiciune? Și de unde vine geniul dacă nu din complex de inferioritate? Unii vin și contrazic asta amintînd că Tolstoi, alt geniu corifeu al omenirii, spune că arta vine din răutate. Complet eronat. Tolstoi nu observă că răutatea de care

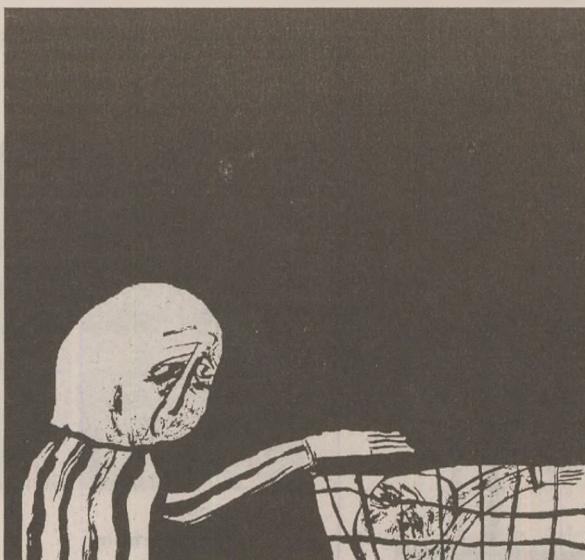
Tudorel Urian

LECTURI LA ZI

Între sublim și derizoriu

Gabriel Diradurian, *Teatru și proze*, Editura Ararat, București, 2005, 164 pag.

vorbește el nu e decît ostilitatea pe care o arborează artistul ca să-și apere sensibilitatea față de cei din jur. Deci factorul primordial rămîne slăbiciunea și complexul, adică sensibilitatea, iar răutatea nu-i decît un factor secundar, derivat” (p. 48). Ca și stăpînul, sclavul își găsește propriile sale motivații existențiale, o filozofie care dă sens vieții sale și care îi face traiul suportabil. Ascultîndu-l aproape nu știi cine este fericitul și cine nefericitul în această relație. Cert este că între Stăpîn și Sclav se stabilește o situație de interdependență. Disparația unuia ar face imposibilă existența celuilalt. Teza acestei piese este aceea că existența umană se bazează pe un raport de putere. Este o lume în alb și negru, o lume a terțului exclus, împărțită strict în calai și victime, în opresori și posedați, în puternici și slabi, între cei care umilesc și cei nevoiți să-i lingusească pe cei care-i umilesc, în ultimă instanță între masculin și feminin. Sexualitatea reprezintă chintesența acestui joc al puterii și nu întîmplător ea joacă un rol esențial în demonstrația lui Gabriel Diradurian.

Ideile din *Comandantul închisorii și deținutul* nu sînt noi, nici neapărat corecte (politic), dar ele au meritul de a da de fiecare dată de gîndit. De aceea, dincolo de retorismul ei, piesa lui Gabriel Diradurian merită salută și pentru simplul fapt că are meritul incontestabil de a pune inteligența în mișcare.

Dacă teatrul lui Gabriel Diradurian are, în intențiile autorului, o miză foarte mare în plan filozofic și existențial, proza aceluiași autor se află exact la polul opus. Micile sale scenete rupte din viața cotidiană (în cazul multora dintre ele acțiunea se petrece în perioada comunistă) nu vor să demonstreze nimic. Ele sînt doar niște mici felii de viață, chipuri ale existenței banale, aparent lipsite de orice miză. E drept, de cele mai multe ori, ele conțin un final vag exemplar, o mică perlă de inteligență practică, dar de cele mai multe ori aceasta nu reușește să salveze impresia de ușurătate, de anecdotică, de lipsă de conținut care domină ansamblul. Unele dintre situațiile descrise în aceste proze foarte scurte circulau pe vremea comunismului sub forma unor povești orale, la limita bancului. Ilustrativa este în acest sens povestea bătrînei care, la ieșirea din țara avea asupra ei suma de zece mărci. Speriată că ar putea fi prinsă de vameși, aceasta este convinsă de unul dintre companionii de drum să-și ascundă banii în fasungul becului din compartimentul trenului. În momentul în care vameșii vin să facă obișnuitul control, și întreabă dacă cineva din compartiment are ceva de declarat, respectivul o denunță pe bătrîna indicînd locul în care a ascuns banii. Aceasta este muștrată, banii sînt confiscați, dar călătorii își urmează drumul. Toți ceilalți călători îi reproșează denunțatorului gestul lipsit de cavalierism. Acesta îi liniștește spunînd că a procedat în felul acesta pentru a distra atenția de la controlul propriilor sale bagaje, în care avea nu mai puțin de 5000 de mărci. Și pentru ca toată lumea să fie mulțumită, ingeniosul călător era un armean, care se îndrepta spre bogatele sale rude din Occident. Este inutil de spus că însuși autorul cărții este de origine armeană.

Despre Gabriel Diradurian se știe destul de puține lucruri. Chiar dacă pînă în prezent a publicat peste zece cărți (majoritatea la Editura Ararat), numele său apare rar în debaterile pe teme literare de la noi sau în diversele clasamente care se fac la sfîrșit de an. Nici prezenta carte nu este foarte generoasă în date care să ducă la mai buna situație a acestui autor în contextul actual al literaturii române. Din prefața (altminteri corectă) a lui Paul Cernat nu reiese cu claritate nici măcar dacă în prezent autorul trăiește în țară sau în diaspora. În fond, însă, asta are mai puțină importanță. ■

actualitatea

↑ I știam pe Mircea Geoană ex-ambasador al României în Statele Unite, dar habar n-aveam c-ar fi și ambasadorul Rusiei în România! O afirmație pe cât de dură, pe atât de lipsită de ambiguități, a președintelui Băsescu, potrivit căreia Rusia consideră Marea Neagră un fel de lac de interior, o mare privată, l-a scos pe liderul pesedeilor din prea mulții săi pepeni. Adică n-a protestat ambasada Rusiei, n-a trimis vreo notă diplomatică Ministerului de Externe rus, că, hop!, sare Geoană și face pe internaționalistul! Păi, cu așa patrioți, de ce naiba ne mirăm că timp de cincisprezece ani pesedeii au fost campionii lozincii „Nu ne vindem țara!”, dar n-a mai rămas piatră pe piatră în regatul lor de drept dialectic călărit ca la cursele de cai.

Dac-ar fi fost vorba de oricare alt domeniu, poate c-aș fi avut vreo umbră de îndoială privind afirmația președintelui. Dar cel care-a vorbit a fost, cu siguranță, nu neexperimentatul șef de stat, ci experimentatul marinar. Traian Băsescu are, dincolo de orice dubiu, informații la care nu numai că nu ai acces în mod curent, dar care țin și de îndelungata sa activitate de om al mării. Or, e de domeniul public că tocmai prin porturile la Marea Neagră se desfășoară traficul de droguri și arme dinspre Orient spre Europa. Afirmația președintelui român survine, să nu uităm, la scurtă vreme după ce mai-marii de la Moscova ne-au dat de înțeles – poate pentru ultima oară – să ne luăm gândul de la tezaur.

E binecunoscută politica expansivă a Rusiei, pe care, o scurtă vreme, eșecului proiectului comunist a trecut-o în uitare. Nu-ți trebuie, însă, multă perspicacitate pentru a observa mișcările feline prin care colosul de la Răsărit încearcă să-și reîncoarde mușchii. Brutalitatea inimaginabilă prin care Putin a rezolvat problemele ostatecilor sechestrați de teroriști spune câte ceva despre stilul de acțiune al foștilor sovietici. Comparați reacțiile presei internaționale și ale pacifiștilor de toate nuanțele la acțiunile „mascaților” de la Moscova – egale cu zero – cu protestele unanime la fotografiile arabilor umiliți de soldații americani și veți avea ecuația șchioapă a lumii în care trăim. Bieții arabi suspecți (ba chiar dovedii) de terorism contra Occidentului erau niște victime, pe când confrății lor masacrați de trupele speciale ruse își binemeritau soarta!

Reacția lui Geoană, pe lângă demagogia respingătoare, poate fi explicată și prin contaminarea fostului ministru de Externe de filozofia defetistă care a cuprins Occidentul în ultima vreme. Culpabilizați de tot felul de mișcări și ideologii ce-și au originea în așa-numita „lume a treia”, intelectuali și politicieni din Vest au preluat asupra lor întreaga vină a nedreptăților istorice multiseculare. Spălați pe creier de vigoarea protestelor ce vin dinspre curcile extremei stângi occidentale, aceste personaje uită ce datorează Orientul țărilor

Mircea Mihăieș

CONTRAFORT

Piraterii de apă dulce

civilizate. Tehnic vorbind, colonizările din secolele trecute, și mai ales cele de pe la 1700 – 1800, sunt acțiuni de ocupare cu forța. Efectul lor a fost, însă, în linii mari, benefic.

În momentul sosirii occidentalilor, țările orientale leneveau încă într-un Ev Mediu subdezvoltat, în care semnele sclavagismului nu dispăruseră cu totul. Conectați la o nouă concepție asupra lumii, ele au avut prilejul să surmonteze handicapul istoric și să intre în rândul țărilor civilizate. N-au făcut-o –, ba chiar au accentuat dominantă fundamentalist-tradiționalistă. Un film propagandistic, precum *Gandhi*, surprinde destul de convingător rezistența la nou a acestor țări. E irelevant că în urmă cu două sau trei mii de ani în India sau în zona arabă au înflorit civilizații de nivel excepțional. La ce bun acea civilizație dacă tot ce-a rămas din ea sunt sămburii brutalității iraționale și ura sălbatică?

O fi preluat (prelucrat, adaptat) dl Geoană de la americani sintagma „revoluția binelui”, dar sufletul său tot spre Marele Vecinut (vorba lui Isidore Isou) trage. Culmea-culmilor, nu Geoană sau Iliescu au fost politicienii români care-au avut curajul să privească fără inhibiții spre Moscova, ci tocmai Traian Băsescu! Afirmațiile sale recente trebuie privite și în perspectiva noii politici în direcția Răsăritului inițiată de administrația de după 2004. Nu poți ajunge, atunci când negociezi cu un partener de inflexibilitate legendară a rușilor, mergând cu căciula în mână și așteptând umil să fii primit în audiență, la absolut nici un rezultat. Ei trebuie

„scuturați” cumva, pentru a-i obliga să te bage în seamă. Jumătate de secol de politică românească slugarnică față de patria lui Rasputin și-a lui Stalin ne-au arătat întreaga față a Răului. A nu sesiza primejdia ce continuă să vină din acea direcție înseamnă curată miopie. Răsăritul, e drept, nu mai amenință cu tancuri și bombe ci cu traficul de arme și droguri și generalizarea corupției.

Nu numai din astfel de considerente, ci și din observarea purei realități, dl Geoană ar fi trebuit să tacă. Vrea-nu vrea, el, și nu dl Băsescu, se află la cârmă: partidului care, în 1990, pe când Europa de Est fugea de comunism ca dracul de tămâie, s-a grabit să ne dea plocon Marelui Urs. Doar prăbușirea Uniunii Sovietice și deruta care-a urmat ne-au ajutat să scăpăm de lanțurile pe care partidul-stat al lui Iliescu ni le-a legat de picioare cu îndemânarea unui prestidigitator.

Pe de altă parte, nu trebuie să fii mare strateg politic pentru a observa stilul de abordare a problemelor geopolitice al rușilor. E greu de spus dacă între ei și americani a intervenit o nouă împărțire a zonelor de interese, dar, în destule cazuri, oamenii lui Putin se comportă de parcă o astfel de înțelegere ar fi avut loc. Or, capul plecat și prudența excesivă n-au fost niciodată arme eficiente în fața unui astfel de competitor. În ultima vreme, când a fost vorba de Marea Neagră ne-am aflat mereu fie în defensivă, fie am pierdut fără să clipim posibile avantaje. Insula Șerpilor e doar exemplul cel mai spectaculos (și trist) din multele episoade în care diplomația noastră a eșuat lamentabil.

Așa că degeaba se agită dl Geoană scuturând, ca la circ, inelele înaltei diplomații. Dacă tot nu-i pasă de realele interese ale românilor, ar trebui măcar să apeleze la arsenalul diplomatic pe care pretinde că-l controlează –, adică să tacă semnificativ. S-ar cruța pe sine și a cruța și partidul de suspiciunea că și la șaisprezece ani de la căderea comunismului structuri moștenite de la PCR continuă să fie aservite Moscovei. N-ar fi nimic surprinzător în asta – sângele apă nu se face – dar măcar instinctul de conservare ar trebui să intre în acțiune. Internaționalism, internaționalism, dar nu pe spinarea noastră!

S-ar putea deduce din cele de mai sus că dl Geoană n-a făcut decât să illustreze eticheta pe care i-a lipit-o de frunte Iliescu. Dar nu „prostănăceala” a acționat în acest caz. Ci calculul negustoresc și cinismul politicianist. Obsesia pesedeilor este să nu piardă nici un *prime-time* la televiziuni. De data aceasta, au făcut însă un calcul greșit. Or fi existând încă destui români seduși de mirajul comunist. Numai că e vorba de o varietate care-a încetat să mai aibă de-a face cu Moscova. Să fi uitat Mircea Geoană atât de ușor lecția național-comunismului aducător de voturi? Declarația sa probabilă că i-a iscat lui Iliescu un zâmbet ironic. Dar lui Ceaușescu sigur i-a adus spume pe buze. ■

cărți primite

- Ion Scorobete, *Îngerul de faianță*, roman, Editura Hestia, Timișoara, 2004, 178 p.
- Constantin Arcu, *Ceremonie de despărțire*, povestiri, Editura Paralela 45, Pitești, 2005, 160 p.
- Florica Madritsch Marin, *Florete*, poezii, Uniunea Scriitorilor din România, București, 2004, 64 p.
- Valeriu Bârgău, *Alfabetul straniu*, poeme, postfață de Gheorghe Grigurcu, Editura Cartea Românească, București, 2005, 240 p.
- Ștefan Hostiuc, *Scriitori români din nordul Bucovinei*, studiu, Editura Institutului Cultural Român, București, 2005, 220 p.
- Elisabeta Novac, *Copiii lui Lerui Ler*, colinde, Editura Nova Internațional, Pitești, 2004, 48 p.

DEUTSCHE WELLE

Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREȘTI

Programul DW în limba română:

13:00 - 15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)

Știri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)

Știri în germană și engleză – zilnic din oră-n oră!

Și muzică bună – pop, clasic, jazz!

Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de

critică literară

Simona Vasilache

LECTURI LA ZI

Colaj din rame și coperti

Profesorii de română se amuză, înțeleg, de-o vreme-ncoace, să „înceneze” un roman sau altul ca pe un proces. Să transforme, adică, literatura în sală de judecată. Și nu s-ar zice, în asemenea „montări”, că totul e butaforie. Chiar și de-ar fi – și sînt – copaci și filomele din carton, rămîn, adevărate, procesele verbale de ședință. Adică vrful, făcut din înregistrări fără număr, al amintirilor literare.

ion papuc

cu fața
spre
trecut

Ion Papuc, *Cu fața spre trecut*, Editura Vergiliu, București, 2005, 552 pag.

din argumentul cărții, unde se vede ce vrea, de fapt – ca să recurg, zîmbind, la formula magică a „hermeneuticii” de școală – să spună scriitorul. Și va să spună, vorba lui Voronca, „je” *sont tous les autres*. Din tot ce notează, cu delicii de paseist, se alege, la sfîrșit, „relieful unui spirit”. Profilul unui om, așa cum îl arată jurnalul lui de lectură, prin *lectură* înțelegînd multe lucruri. O năclă în care poți zăbovi dîndărăt de istorie și, deopotrivă, fierul roșu cu care poți sa-i însemni marile, dureroasele culpe. Cea peste care Ion Papuc nu pare să treacă ușor e decizia de tradiție, graba de-a schimba violetul doliilor princiare cu roșul „vremurilor noi”, de-a fura memoriei ce-i de drept al ei. Sigur, de aici la recuperările pătimașe și la litania lui *ubi sunt...* e ceva mai puțin de-un pas. Ion Papuc, totuși, nu-l face.

Nu sînt, în cartea lui, efigii poleite, care să transforme un trecut cu bune și rele în sfînt de iarmaroc. Nu sînt moaște pe care să le scoți la drumul mare, de dragul de-a mici și-a rușina prezentul. Dimpotrivă. *Cu fața spre trecut* e, dintr-un cap în altul, mărturia unui cărturar discret, atent pe cine prețuiește, delicat și știutor că despre morți numai de bine, despre vii numai de drept. Așa că lumea lui, un album de familie burdușit cu literatură – citind, toți iubim personaje, toți „adoptăm” scriitori – e, într-o grădină franțuzească, unde potecile merg *en ronde*, o alee liniștită. Dacă vă grăbiți și n-aveți vreme de mici legende care, cîndva, s-au întîmplat de-adevăratelea și nu vă surîde, nicidecum, tipicul vieții *selon le modèle*, mai bine-ar fi să nu deschideți asemenea carte de prudențe și grijiri. Dacă, în schimb, vă dau, măcar din cînd în cînd, tîrcoale melancoliei de școală veche, amintiri despre Bucureștii foști, doruri de întîlniri la care te uiți vorbind sau, pur și simplu, curiozități documentare, *Cu fața spre trecut* nu e, chiar dacă are ceva peste cinci sute de pagini, lectura pentru care să aștepti vacanța următoare. Răsfoiți-o *acum*, trecînd peste duiosiile de înțeles și peste cioburile pastelate de bezea, în amintirea unui invidiabil, tihnit și fast, *atunci...* ■

P.S. Am dat deoparte, citind *Cu fața spre trecut* ca pe un „repertoriu” cu destine și cărți, delimitările ideologice pe care Ion Papuc, de bună seamă, le face, foarte pe înțeles. Las altora, mai amatori de așa analize largi, în care, pe lângă literatură, să încapă politici și ideologii, plăcerea de-a descoperi granițele și reperele de idei între care Ion Papuc își scrie amintirile.

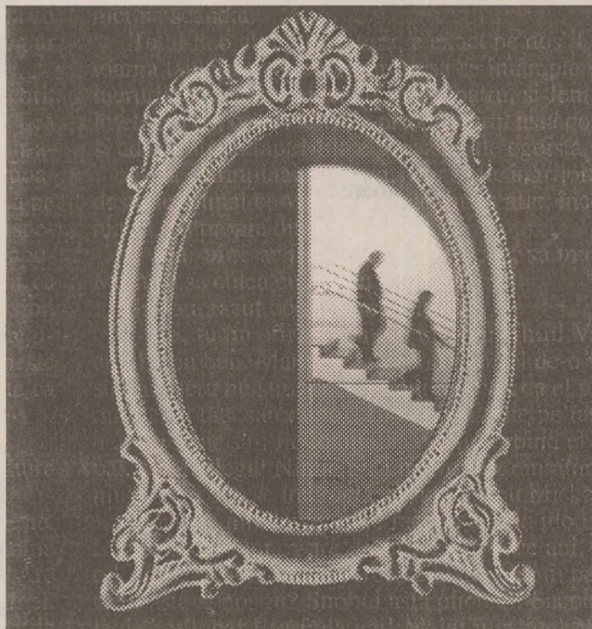
Nu-i cu nimic mai ușor să alegi, dintre ele, pe-acelea bune de citit, rătăcite printre, *hélas*, destule drajeuri ieșite din termen, decît îți e să ieși la scuturat literatura „mare”. Dimpotrivă, așa zice, proza „mică” e parcă și mai pretențioasă, avînd, în plus, măcar două capricii: o anume noblețe de foaier și, pe deasupra, răsfațul unui stil zăngănit, pe care n-ai să sari, ca de-obicei, să-l amendezi fără dispensă. Nu, fiindcă e un mozaic acolo, făcut din bucățele de portret, din evocări, din pagini de eseu care-și suprapun armonicele. Firește, cu efect de melodie sau de zgomot. Sînt, spuse-n linii mari, trăsături „memoriilor” tip. Le recunosc, fără prea multă osteneală, și-n cartea recentă a lui Ion Papuc, *Cu fața spre trecut*, publicată la editura Vergiliu. Ascultați-o în ce cheie „cîntă”...

Își dau binețe, vecine pe pagini, două lumi. Una de scriitori și artiști, reconstituită din texte în mare parte ocazionale, amestec ciudat – de nu l-am ști, bunăoară, din *Limitele* lui Dan Botta – de patos și de cumpănire, alta cu priză la actualitatea diversă, fie ea legată de urbanistică, ori de politică, ori de morala vreunei istorii ce se repetă. Lectura trebuie, zic, începută dinspre „varietăți”, ca să-ți dai seama, chiar dacă nu de tot, ce fel de „cetățean” e scriitorul a cărui carte o deschizi. Așa făcînd, risc un portret din cîteva trăsături de condei. E, de bună seamă, un om al reperelor, al „mitologiilor” ce pot să țină, în lumea care curge înnebunită, locul toiagului despărțitor de mări. De aici, preferința pentru trecut, acela pe care nu-l poți schimba, dar îi poți recunoaște, cu sentimentul că tot ce se va fi întîmplat, atunci, rău, s-a „clasat” fără să împiedice prezentul să urmeze, o cumsecădenie de bonom. Și trecutul înseamnă Casa Regală, apărută, în fraze emoționante, de orice impietăți, înseamnă vremurile de dreapta, înseamnă fum de tabac și filozofie. De altfel, cealaltă lume, cea care are mai puțin de-a face cu temele așa-zicînd sociale, cu un fel de rafinată, și potolită, polemică este făcută din „rețele”, din coincidențele unor bresle mici, de fiecare dată cînd vine vorba de întîlniri surprinzătoare, dar în care nu e loc, nicidecum, de rutină și de plictiseală. Nici de repetiții supărătoare. Și, să nu-ți vină să crezi, aproape nici de umbre.

Cu fața spre trecut e, dincolo de cîteva nădufuri trecătoare, o carte cu prieteni. Și cu modele. De-or fi oameni, de-or fi scrieri, întregesc, deopotrivă, aceeași pinacotecă de „icoane”. Vreau să spun că n-are prea mult a face, jurnalul unei mondenități filtrate pe care Ion Papuc îl ține, cu așezarea, foarte abruptă, a

unor ierarhii. Fie că vorbește de „meșterii” tradiției universale – și-l amintesc, nu chiar din întîmplare, pe Descartes – fie că trece de la Monseniorul Vladimir Ghika la Petre Țuța ori Ștefan Câlția, Ion Papuc nu pare a rîndui poziții de top. Ceea ce caută sînt niște învățăminte îngăduitoare unele cu altele, chiar venind de la oameni, în fond, oricît de diferiți. Adică lucruri de apreciat, peste nepotriviri de gust, de „ideologie”, de simpatii. Și încă ceva: are, Ion Papuc, o „tactică” aparte de-a-i recupera pe toți „clasicii” pe care vrea, întorcînd capul, să-i vadă, pornind de la case, de la vizite, de la plimbări în parc, pe îndelete, în cartea cu verande și grădini. Un stil firesc de-a țese o arhivă din legături de viață ori de familie, în stare să estompeze anumite stridente retorice, făcînd să sune mai potrivit și fraze ceremonioase, nițel caduce la ani și ani de la evenimentul care le-a prilejuit.

Abia pe urmă, după ce ai terminat-o de citit ca pe o relatare de cursă cu jaloane, ferind statui, traversînd cărți, poți să vezi, în scrierea lui Ion Papuc, o lucrare de critică. Nu, firește, am mai spus-o, una care să despartă apele, nefiind, autorul ei, amator să facă din trecutul afînat și peștriț un îndreptar în alb și negru. De ce rămîne, pînă la capăt, un „aprod” care citește verdicte moi, cumpănindu-și bine cuvintele, e de aflat

l i t e r a t u r ă

Între rouă și flacăra

Suișul lacrimii spre ceruri
aprinde și inima din carne
și roua pămîntescă
- Înviere.

Printre zgomote
ca printre buruieni înaintez
la răsărit.
Pînă dau de începutul
din iarba senină.

Cînd ceara și rugăciunea
laolaltă viețuiesc
una scăzînd
cealaltă înălțîndu-se
- lumină și hrană.

Bucuria Învierii

Bruma se așază altfel
Pe urzici
Și altfel pe crini.

În ceai am pus
Pe lingă flori de tei
Și cîteva măceșe
Din via bunicilor de pe deal.

Și în ger,
Sub palidul cer
Limba cea aspră a mieilor
Caută firele verzi.

Tot astfel caut eu
Cuvintele pentru poem.
Pe limbă am amintire vie
De afine și fragi.

De rugăciune.

Cît despre bucuria
Din cuvintele „Hristos a înviat!“
Ea, precum un prunc, vegheat de iconă
Singură se rostește în limba mea mamă:

Văzduh,
Aier,
Cuminecătura.

Botezul țîlharului

Iar scriu cerul rațele sălbatice
și umbra lor iar scrie marea
în stoluri triste, tot mai triste
semn că vine iarna.

Iar drumul spre biserica din deal
îl scrie doar bărbatul
cu rugăciunea lui.

Tot satu-i la ferestre.
El cară în spate
un cazan cît un clopot
pentru botezul
de la Mănăstire.

Frint sub greutatea bizarului obiect
ciudat mai scriu și pașii lui țărîna.

A plecat odată cu soarele la drum.
Cu lacrimi a scris tot dealul.
Spre seară a ajuns și el pe culme
și-n fața bisericii mici, din lemn
a lăsat cazanul jos, pe frageda,

l i l i a n a

u r s u

speriata iarbă.

Soția și copiii și mama și frații
pe care niciodată nu i-a avut
au început să care gălețile cu apă
să umple golul.

Lui îi picurau acum lacrimile
în acest clopot întors.

La fel cîteva păsări
au presărat din cer
busuioc și gențiane
în apa în așteptare.

Cînd bătrînul călugăr
i-a înminat cămașa aceea lungă și albă
el, palid, zimbea în virful dealului.
Fericit că va fi în sfîrșit botezat
în numele Tatălui
și al Fiului
și al Sfîntului Duh.

Cîte puțin despre taină

„Cel ce se vede pre sine are o bucurie
mai mare decît ar vedea un înger“

Grigore Sinaitul

Doar cît te-ai atins de lumină
și lumina a căpătat mireasmă.
Doar cît te-ai atins de floarea ofilită
și frunzele i-au înviat.

Călătoreai învăluită în noaptea pletelor
atotștiutoare

pînă ce apunea soarele
în cuibul mîinilor tale.
Atît de singure,
Atît de părăsire.

„Nu mai scriu poezii fiindcă
toți prietenii mei au murit.“ ai șoptit tu
în umbra săracă a liliacului
iar eu am început să-ți vorbesc
atunci
despre riuri și case și livezi.

Și tu mi-ai spus că nu-ți plăcea
copila fiind
să înoptezi de cealaltă parte a riului
departe de casă.
Cum nici eu

dincolo de podul de peste gară,
- riul meu din trenuri și din șuierat prelung
din nopțile copilăriei mele cu regina nopții
și cu gust de lubeniță vara.

Azi după ce am trecut riul
și m-am întors în mica mea grădină
am aflat pe drum
o oglindă.
Tu te-ai privit îndelung
în cearcănul ei
și ai rostit rar, solemn și cu bucurie:
„Uite, acum, am iar douăzeci de ani.
Și cînd mă rog am iar șapte ani
și uneori o sută.
Restul e taină.“

Scrisoare I

Înainte prin pădurea cu feciorelnicii tei,
cu feciorelnice raze.
Pe deal ei plopii, magnificii
îmi aruncă umbrele lor prelungi
Giacometti i-a desenat de mult, într-un vis
și iată cum apar ei deodată
în Moldova cea plină de mir și de pace
din Săptămîna Luminată.

Berzele au scos pui. Ziua se îngîna cu
noaptea

și cu respirația acestui poem.
Și cu focul domol de pe coasta dealului
unde am citit psalmi.
Mai tîrziu, din jărătecul lui
voi hrăni calul acela alb
care mi te va aduce înapoi,
acasă.

Lacrima

Prin lentina ei ce refracta fericita intristare
De privești bine
Iarba va fi nu numai iarbă
Ci și un lac cu ape catifelate
Și stele.

Iar aripa păsării va fi nu numai aripă
Ci și evantai pictat cu scene din copilărie
Și pasărea toată va fi nu numai pasăre
Ci și mina răcoroasă a mamei
Pe fruntea mea fierbinte.

Cărarea împărătească

O cărare e raza în zăpadă.
Păsări roșii, albastre și aurii
O urmează.
Și rugăciunea mea.

Ultima oră de curs în America.
Tinerii mei poeți,
Aplecați peste hîrtie
Deslușesc cărarea cu nerăbdare,
O împodobesc
Cu întrebările lor.
Răspunsurile vor veni mai tîrziu.

Îi întreb pe rînd: care e verbul tău?

Susan: a fi liber.
Meghan: a deveni.
Jamie: a fi fericită.
Heather: a gîndi.
Tyler: a înțelege.
Sarah: a scrie.
Rebecca: a crește.
Brian: a visa.
Ryan: a asculta.

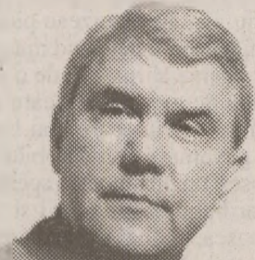
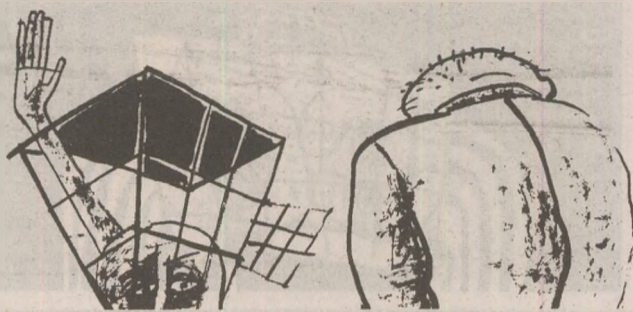
Cum mai răsună verbele,
Tinerele lor verbe,
Mici tufe de fragi
În ziua mea din nămeții Pennsylvaniei,
Luminînd inima Americii.

Copiii, mereu copiii cu lumina lor nestînsă
Încălzindu-ne cărarea.
Și a fost simbată și a fost după Sfînta
Liturghie
De la mănăstirea Acoperămîntului Maicii
Domnului
Și noi, pelerinii, Alfred, Olysia și pruncul
Nicholas

Căutînd tot mai adînc în pădure
Paraclisul Sfîntului Serafim de Sarov.
Din mica încăpere din lemn se auzeau
Susurul unui riu tînăr, litaniile rugăciunii.
Am așteptat afară, sub bolta verde a pădurii.
Din micul schit au ieșit trei copii
Purtînd încă pe buze mierea rugăciunii
Iar pe chip aura ei.
Cum vă cheamă? i-am întreat.
Andrei, Luca, Maria.
A venit răspunsul lor
topind zăpezile din jur.
Dar cea mai dreaptă,
Cea mai trainică,
A fost cărarea
Din ultima mea duminică în America.
Era viscol și gheață afară. Drumurile pustii.
Era spre seară.
Cînd la ușa mea a bătut cineva.
Nancy, Rosemarie și James plini de zăpadă.
Doar ochii li se mai zăreau de sub căciulile
înghețate.
Stăteau în fața mea. Veneau de departe.
De peste munți. Din Williamsport.
Pe o altfel de cărare veneau să-și ia la
revedere
Și să-mi aducă un dar înainte de plecarea
mea acasă.

Cel mai frumos Dar:
Icoana Maicii Domnului.

Cărarea făcută de ei prin nămeții Americii
pînă la ușa mea din Casa Poetului
E cea mai frumoasă, cea mai verde și
aromitoare
Cărare din lume. ■

Mihai Zamfir

PLECÂND DE LA CĂRȚI

Secretul lui Pușkin (I)

Există un secret al lui Pușkin nedezvăluit pînă astăzi? La două secole de la nașterea celui mai mare poet rus, întrebarea pare lipsită de sens. Toți marii creatori sînt însă, prin definiție, plini de secrete, majoritatea fabricate special de admiratori sau de invidioși. Am putea crede că, după două sute de ani, toate incertitudinile ce au planat cîndva în jurul acestui geniu s-au transformat de multă vreme în certitudini și în locuri comune. Totuși, în cazul specific al lui Pușkin, ultimul document biografic senzațional a văzut lumina tiparului relativ recent, abia în 1986, sub forma unui *Jurnal secret* ținut de poet în ultimele sale luni de viață, între finalul anului 1836 și 26 ianuarie 1837, preziua duelului fatal, cînd ofițerul francez D'Anthès, cumnatul său, avea să-l ucidă. Se bănuia de mult existența unui astfel de text, încă din anii ce au urmat dispariției poetului, dar abia la sfîrșitul secolului XX presupusul Jurnal avea să apară în Statele Unite, mai întîi în limba rusă (*Tainiie zapiski 1836-1837 godov*), apoi în engleză sub titlul *Secret Journal*.

Atmosfera de „secret” ce însoțește această scriere se datorează în bună măsură istoriei rocambolești a textului însuși: încredințat unui emigrant sovietic, Mihail Armalinski, de către un bătrîn misterios, manuscrisul atribuit lui Pușkin ajungea pe celălalt mal al Atlanticului; ca un blestem, manuscrisul olograf dispărea la puțin timp după editare, lăsînd ca asupra originii și istoriei textului să se aștearnă cea mai adîncă ceață. Așa că, după publicarea *Jurnalului secret* pușkinian, nimeni n-a mai putut controla veracitatea documentului; nimeni nu poate jura dacă e o contrafacere sau o scriere autentică. Va trebui să ne obișnuim cu acest mister – de data asta real.

Portret de Kripenski Orest Adamovic

Prin conținut, *Jurnalul secret* poate fi catalogat drept scandalos: tocmai de aceea autoritățile culturale oficiale refuză să-l ia în seamă. În 1999, cîțiva ani după publicarea incendiarelor confesiuni, s-a sărbătorit în Rusia – cu un fast asiatic – bicentenarul nașterii poetului, proclamîndu-se 1999 drept „anul Pușkin”. S-a încercat o uriașă solidarizare națională în jurul acestui simbol al Rusiei eterne. Dar situația era mai degrabă jenantă: tot ceea ce Pușkin detestase cu patimă în viața sa – adică teocrația, cenzura, oficialitatea culturală, mizeria rusească profundă, obediența lașă a rușilor față de stăpîni – au făcut front comun în 1999 pentru a-l sărbători în mod ipocrit tocmai pe acest campion al libertății de gîndire și al non-conformismului. În asemenea condiții, *Jurnalul secret* a căzut cum nu se putea mai prost, stîmînd ricanări oficiale de neîncredere. Fie și numai din această cauză textul merită să ne aplecăm asupra lui.

Dacă niște însemnări intime pot contrazice imaginea stereotipă și canonică a unei personalități, atunci *Jurnalul secret* joacă strălucit rolul: Pușkin, autorul paginilor confesive, pare a nu avea nimic comun cu „statuia Pușkin”, cu imaginea pietrificată în celebritate. Așternut pe hîrtie în grabă, sub febra confesiunii obligatorii imediate, Jurnalul nu are un plan prestabilit; vorbește aparent despre tot și despre toate, sărînd de la un subiect la altul, și avansează ca mînat de o urgență irezistibilă. Din prima frază aflăm că Pușkin îl provocase deja pe D'Anthès la duel și bănuia că întîlnirea cu rivalul său îi va fi fatală: o chiromantă germană îi prevestise poetului că va fi ucis după împlinirea vârstei de 37 de ani de către un bărbat blond și înalt! În cele aproximativ 150 de pagini de factură testamentară, Pușkin își schițează un autoportret tulburător și stupefiant.

Autorul se descrie pe sine, direct, drept un obsedat sexual, care își cunoaște perfect semi-nebunia și care a luptat toată viața, fără succes, contra ei. Căsătorit de mai mulți ani cu o superbă femeie, Natalia Goncharova, și tată a trei copii, Pușkin încearcă să explice de ce mariajul său a purtat de la început semnul eșecului. Faptul că soția sa nu i-a înțeles și nu i-a gustat niciodată poeziile rămîne, pînă la urmă, motiv secundar; infinit mai grav pare eșecul tentativei eroului de a renunța la luxurie prin căsătorie. El, faunul, care avea cîteodată nevoie de cinci femei pe zi, a încercat în mod onest să se limiteze la una singură, adică la propria sa soție: n-a reușit să-și respecte jurămîntul decît o lună. S-a întors curînd la viața de vînător capricios al plăcerilor, la căutarea arzătoare a Femeii, în cel mai autentic stil Don Juan. ■

Emil Brumaru

CERȘETORUL DE CAFEA

Marchizul va intra la ora cinci

Iubito, divin,
La tine mă-nchin
În genunchi.
Hai,
Fă-mi hafîrul:
Pune-ți sîinii pe-un
trunchi

Să ți-i tai
Cu safîrul!

Iubito, divin,
La tine mă-nchin.
Dă-mi acul din păr,
Ochii să-ți scot
Cu nervii oftalmici
cu tot:

Zbîrîrî!
Ca să am de ce să-i
afîrn.

Iubito, divin,
La tine mă-nchin.
În piscină
Sînt as:
Pancreas,
Splină,

Glande suprarenale
Șterpelesc printr-un
mic orificiu
Aflat între șale
Fără să las
Nici un indiciu.

Iubito, divin,
La tine mă-nchin.
Luminile să nu le

stingi
În seara răzvrătită
care vine
De la străbunii mei
pînă la tine

Și nu ieși
Precum marchiza lui
Paul Valéry

La ora cinci
Căci te așteaptă
Pe ultima treaptă
În mîna dreaptă
Cu izul
Și parul
Marchizul
Emil de Brumaru.

critică literară

Lidia Lazu semnează o poezie delicat-confesivă, parcelată pe momente distincte, cu o structură de jurnal. Deși termenul structură e oarecum inadecvat acestei materii de frăgezimi ce se transcriu ca atare, fără grija unei osaturi, a unui tipar ce i-ar stinjeni fluiditatea, evanescența. Ființa respiră neconstrinsă de nimic, supusă doar clipei, incantației tranzitoriului: „bucuria de-o clipă/ fu

gata să mă doboare// sunet lin și lumină/ filtrându-se printre frunzare/ de tei înflorit// miros de pace divină/ și fior dinspre plus infinit“ (*bucuria de-o clipă*). Străină de orice impuls posesiv, de orice voință de fixare, poeta se multumeste cu surpriza luminii ca simbol al libertății ce sfidează bunăstarea filistină, alienantă: „gata/ acum plec să mă plimb/ să văd ce îmi oferă/ această nouă zi/ în afară de chiar lumina ei/ pe care cu greu mă stăpinesc/ să nu o sorb pe loc// necum să o înghesui/ într-o încăpere meschină// sau să o strivesc cu portiera/ unei limuzine fumurii“ (*gata acum plec să mă plimb*). *Carpe diem* ar putea fi deviza acestui discurs desprins de tentațiile terestrității achizitive, lacome, nedispus a se înscrie în mecanismul vreunui determinism, încordat doar „în așteptarea/ zilelor fără urmări/ de lângă teii scuturați/ prin care miera curge-ntr-ună“. Constatând că „lumina difuză/ ce mă învalue/ e atât de blajină/ că mi se închid pleoapele/ fără să vreau“, dorind ca „să strâng în toți porii/ mirosul de brad încins la soare“, poeta își dezvăluie un proiect utopic: „lumea să mă cheme/ de la ușă/ să improspătez aerul/ din cutiile urbane“. Ori notează vise inocente, îmbibate de efluviile naturii: „visez că merg din nou/ prin lunca ieșită la soare/ ca o fecioară în/ întimpinarea iubirii// mirosul ierbii din veac/ în viața din vis/ să-mi fie de leac“ (*visez că merg din nou*). Așteptările sale sînt naiv-fabuloase, în continuitatea unei copilării care nu s-a epuizat, care-și trăiește intens uimirile, dezvoltându-le fin imaginativ: „și astăzi a fost/ o zi mare/ pentru că am parcurs-o/ pînă la capăt// de cum ne-am sculat/ am simțit că vremea nu-i bună/ și ne-am luat căciulile// apoi am știut/ că un ins anume/ va veni deghizat în prieten// că altcineva/ se va dovedi mărginit// că toate picăturile de ploaie/ înclină de cealaltă parte/ a orașului/ și vom avea apă de băut/ din belșug// că voi arunca în sus/ un bănuț fără valoare/ și el se va întoarce ca un glob/ de aur...“ (*și astăzi a fost*). O atare autoscopie fantezistă nu e decît rodul unei virtuozități a simplității: „eu știu să împart o zi/ oarecare/ în mii de bucățele/ și, după caz,/ să le port la vedere/ ca pe niște zulfuri aurii// sau să le strecur în sîn/ sau să le înghit/ după ce le miros/ și le privesc/ și le simt/ evanescența“ (*eu știu să împart o zi*).

Prin densificarea trăirii asemenea ingenuități ajung la impulsuri vitaliste. Presată de un preaplin al trăirii, „inexplicabil“ căci analiza l-ar stinjeni, ducînd la „explicații“ comune, poeta se dedă mișcării gratuite: „alunec într-o frenezie/ pe care nu mi-o pot explica/ dar nici nu o pot opri/ să îmi fluture în față// și brusc simt nevoia/ să alerg/ oriîncotro“ (*o anume oră a dimineții*). Însă vitalitatea nu e aci amorală, cinică, așa cum se întîmplă adesea, ci pusă sub pavăza unei calde pietăți de natură infantilă. Coeziunea textului se produce în jurul acestei neputințe de-a accepta ordinea pragmatică, meschinăria, în numele unei candori funciare. În fond e o tulburătoare incapacitate de-a accede maturitatea: „urletul meu de lup/ ce-și caută perechea/ se aude în noapte/ uneori/ pînă dincolo de marginea orașului// și lumea se pregătește/ de furtună/ închide bine orice ușă/ sau geam sau oblon/ și se afundă sub pături groase// începînd să se roage/ ca în copilărie/ ingerului păzitor“ (*urletul meu de lup*). Cu toate că într-un moment subiectivitatea i se revoltă („aici unde-am ajuns/ nu mai

Lidia Lazu, *Continuarea cuvîntului*, Ed. Vinea, 1999, 112 pag.
Ion Lazu, *Cuvinte îngăzid. Elegii*, Ed. Vinea, 1999, 96 pag.

Gheorghe Grigurcu

SEMN DE CARTE

Extaz și materie

e pic de cer/ în dreptul meu nu văd/ un alt contur/ decît al degetului meu întîns“), un astfel de solipsism nu-i este caracteristic Lidiei Lazu. Eul său nu e tentat a se împotrivi lumii date, a o pune la îndoială, ci dimpotrivă e animat de năzuința de a i se supune necondiționat. La polul opus criticismului luciferic, poeta se dăruie lumii nu doar prin contemplație, ci și printr-un soi de automatism existențial, lăsîndu-se în voia ei, sublim părăsită de voință: „și n-ar trebui să mai fac nimic// decît să mai fac nimic// decît să mă las în voia/ pomirii mele spre zbor/ și spre cîntec/ fără nici o urmăre“ (*simt în mine oase de pasăre*). Ceea ce e o morală a extazului.

Contrar poeziei pe care o ilustrează Lidia Lazu, așa cum am văzut, dematerializată, aeriană, cu „oameni plutitori“, cu „lumină orbitoare“, cu „sufletul mai ușor decît aerul“, așezată sub „ochiul cerului izbăvitor“, Ion Lazu ni se înfățișează ca un fervent al materiei. Nu epura spirituală, sublimarea, abstracțiunea îl atrag, ci concretul ce se concentrează sugestiv, revelîndu-și identitatea: „Drumul

umblă din piatră-n piatră pînă ajunge în cugetul tău numai drum, pătura se mută din copac în copac, însă se-adună în jurul tău numai pădure“ (*XXI*). Are loc o suprapunere a subiectului cu obiectul, a interiorității cu exterioritatea. Dar nu la modul conceptual, printr-o „filosofie“ a raportului în chestiune, ci organic, printr-o sudură a ființei cu materialitățile care-și semnalizează misterul fără a ieși din cercul prezenței lor. Apare astfel o poezie ce oferă imagini „obiectivate“, plasmuite parcă fără voia și deplină înțelegere a autorului, precum un vis care nu se îndură a cristaliza în simbol, păstrîndu-se într-o enigmatică imanentă. Înregistrăm un soi de descripții sau anecdote în care detaliul nu se distinge de esențial, tilcul nu se dezlipește de aparență: „vedea, din spate, un copilaș încercînd să se suie pe ceva, pe un scaun sau pe pat: ridica mereu piciorul stîng, se sprijinea în genunchi, aluneca și se frămînta în loc, respirînd sonor – era chiar el, în prima copilărie, sau altcineva, poate doar imaginea copilăriei atît de îndepărtate, dimpreună cu cîntecul auzit de la mama... îi veneau lacrimi în ochi de la repetarea monotonă a melodiei, prelungă în gînd și pierdută parcă pentru totdeauna – dincolo de gardul grădinii; copilul se cățara pe scaun, cu dificultăți, foarte preocupat, cu spatele, încît nu știai cine este...“ (*CXXXIV*). Obiectul e suveran, sfredelit nu atît de-o instanță analitică propriu-zisă, cît de simțuri, ducînd la o revelație a empiriei. E o obsesie a obiectului precum la Alain Robbe-Grillet: „Acum vedem

o pată lăptoasă înainte-i, lăîndu-se între pleoape clipi des și reuși să ajungă cu privirea printre draperii, pînă la incilceala de crengi din fața geamului, apoi și mai încolo; nu ploaia propriu-zis, nu se auzeau picături pe acoperiș, poate doar burnița ușor, încețoșînd imaginea; vreo frunză din prim-plan tresărea abrupt, ca de o revelație sau de-o spaimă, eliberată de greutatea picăturii ce o covîrșise, reazăzîndu-se într-o nemișcare mai înaltă“ (*CXXXV*). Într-un univers guvernat de implacabilul concret, aparența e lege: „te crezuseși un tînăr poet, o speranță pentru literele românești... dar băbuța din colțul străzii, care n-avea curajul să cerșească, ci doar stătea în drumul oamenilor, privindu-te numai, văzuse ce văzuse...“ (*CXXXVIII*). Cuvintele ele însele sînt înrobite analogiilor reificante. Trăate precum niște lucruri, se integrează perspectivei în cauză inclusiv prin această supramaterializare: „Cuvinte risipite peste zi, re-adunate pe hîrtie, rotocoale ale sufletului, ocoluri, întoarceri, arcuri strînse în sine, gheme, cîrlige, resorturi intim desfăcute pe masă“ (*LXIX*). Într-o lume a lucrurilor, ce loc i-ar putea reveni poetului? Firește, unul subordonat, chiar insignifiant, orice ispită narcisică fiind astfel blocată: „Venea parcă dintr-un gînd: din teamă... un zbîmîit pe care putea să nici nu-l ia în seamă, pe moment, dar care acoperea toată distanța dintre forul său intim și pînă la capătul oricărui efort, sub semnul unei încordări aprige, veșnic trează la fiecare investigație a lui, în fiecare răgaz – această șuviță de vînt cosmic își vădea prezența – astfel se redescoperi pe sine: singur, ocupînd un loc neînsemnat chiar și în propria atenție...“ (*LXXVII*). O distilare a acestei materii dense, strivitoare, are totuși loc, însă nu printr-o transpunere în abstract, ci prin clarificarea unor imagini ce devin detașabile. Amorful e surclasat de caligrafie, în duhul haiku-ului: „Tîrziu, pe dealuri. Și ultimul soare e golul din ramuri, iar ultima umbră sînt frunzele înșeși“ (*CLVII*). Sau: „Plop singuratic – o fintina verde răsturnată în sus“ (*CLVIII*). Opresat de concret, poetul își afirmă pînă la urmă prezența distinctă, luîndu-l ca martor împotriva uitării: „În tine-mi pun nădejdea, frunză de plop tremurînd, nemișcînd; însumi aștept, de parcă mi-ar fi venit un gînd, dar, din neatenție, l-am scapat într-o dungă; stau și te susțin cu privirea, încredințat că într-un moment de tine ales și într-un mod doar de tine știut, vei readuce cu-n licăr și-mi vei reda intact acel gînd pierdut“ (*CXLIX*). Astfel i se aduce lumii fenomenale unul din cele mai mișcătoare omagii, acela de-a o socoti un depozitar fidel al memoriei noastre trădătoare. Întreaga ambianță, lumea întreagă n-ar fi decît un uriaș instrument al memoriei noastre. ■

www.polirom.ro

■ Dan Lungu
Băieți de gașcă

■ Seneca
**Despre binefaceri
Despre îngăduință**

■ Haruki Murakami
Elefantul a dispărut

■ Mika Waltari
Mikael Karvajalka

Suplimentul
CULTURA

Un săptămînal realizat
în colaborare cu Ziarul de Iași

critică literară

Spre deosebire de criticul literar, care își poate alege și urmări temele fără a fi considerat, prin aceasta, subiectiv, cronicarul e dator să se deschidă către toate azimuturile artistice, analizând cu egală pătrundere cele mai variate structuri de sensibilitate. Experiența lui e una plurală, iar obiectivitatea reprezintă crucea pe care trebuie s-o ducă săptămânal, dincolo de datele personale, de inevitabilele pulsioni, de simpatiile și antipatiile omenești. Totuși, are și el dreptul la propriul unghi critic, la un sistem construit pe baza acestuia, la un mod de a înțelege literatura și chiar la preferințe marcate pentru un curs al ei specific. E, aceasta, o subiectivitate din interiorul domeniului, hrănită de lecturi, apropieri și disocieri anterioare, iar nu de relațiile și interesele activate pe suprafața socială.

Dacă vorbim despre poezie și îmi este permis a indica un anumit punct de vedere (și de intensitate perceptivă), mă simt mult mai atras de experiențele înalte decât de cele joase ale liricii. De azi și dintotdeauna. Prefer un poem din care răsar viziuni serafice ori expresioniste, adânci neliniști, tensiuni intelectuale și convulsii morale, unei file de poezie „leneșă”, minimalist-postmodernistă, în care, cu risipa de cuvinte, nu se spune, nu se exprimă și nu se figurează mai nimic. Rostul poeziei este, pentru mine, acela de a explora lumea și eul cu o acuitate pe care nici un alt gen literar și nici o altă artă nu o pot atinge. Micile dexterități lexicale, combinarea inteligentă a sintagmelor din fondul cultural comun, biografemele fără miez și învârtirea în jurul unui *inesențial* rămas așa, netransfigurat: toate aceste „abilități” de versificare postmodernistă nu pot fi echivalente cu marea poezie. Ea se aproximează și se atinge prin depășirea acestui nivel agreabil, dar primar; abia vizionarismul unor Mircea Cărtărescu sau Mariana Marin constituie pragul de la care se face, în lirica generației '80, saltul către Altceva.

Din această perspectivă privind lucrurile, volumul de debut al lui Dan Coman, *Anul cărțiței galbene*, ar fi trebuit, ca și o bună parte a liricii „milenariste” create de componenții ultimei generații (de la Ruxandra Novac la Marius Ianuș și de la Teodor Dună la Zvera Ion), să-mi smulgă accente de entuziasm critic. Lumea poeziei lui Dan Coman este una grea, densă, opacă la razele soarelui și ale bucuriei, refractară la elemente străine de viziunile întunecate, neoexpresioniste ale autorului. Luată în sine, poemele sunt sincopate și sângerânde, secționare parcă de un bisturiu ce traversează anatomia umană și lirică. În succesiune, ele se prezintă însă ca bucăți ce tind să compună un întreg, repere ale unui construct imaginar dorit consistent și coerent. Imaginea și sensul lumii sunt sparte, dar reflexia lor pe suprafața de lac otrăvit a plachetei de versuri este mai unitară și, implicit, mai greu suportabilă. E ca și cum un monstru s-ar întrupa din apele întunecate ale ființei și ar avansa, într-un balet oribil, până la deplina ocupare a spațiului nostru lăuntric: „pești răpitori de-a lungul și de-a latul sângelui meu/ și păsări mici topăind peste oasele mele/ și eu cu cleme de carne înțepeniindu-le tuturor gâturile./ sunt un cuib galben și sunt o suculentă hrană galbenă./ dar mai întâi să mă liniștesc./ să-mi susțin cu ajutorul pereților bucata de plastic din mijlocul inimii./ o dată pe lună. de trei ori pe săptămână. absolut în fiecare zi/ cu un mare pleoscăit de urs mari bucăți din trupul meu/ picură dintr-o venă într-alta.” (*Somnul de după-amiază*); „privesc în luciul mesei/ teodora doarme într-o altă încăpere/ și eu strivesc între degete ceașca de ceai/ și descifrez toate mișcările în luciul acela/ femeia doarme și eu pot să-mi strecor mâna prin gât/ tot mai sus/ înspre păr/ și să-mi întorc capul pe dos/ și să privesc cu fundul ochilor cum se sperie/ cum înnebunește cum transpiră de spaimă cărțița galbenă/ cum râsul acela înfundat izbucnește isteric prin odaie” (*Poem pentru MhM*, 1).

Contururile fantasmice ale paginilor sunt apropiate și deplasate printr-o formă de energie întoarsă, negativă, o tumoră instalată în creier, în cap și răspândită apoi în tot corpul. În fapt, corporalitatea însăși capătă o rezoluție stranie, fiind răsucită, întoarsă pe dos ca o mânășă, transformată în contrariul ei. Nu în sensul abstract-metafizic, dar în cel, încă mai frisonant, al unei biologiei *à rebours*, rezultată dintr-o mutație genetică. Multe sintagme, secvențe și strofe întregi își obțin efectul de (macabră) insolită prin această răsturnare a planurilor, cu o dezvoltare

Daniel Cristea-Enache

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Poeme de noapte

Dan Coman, *Anul cărțiței galbene*, Editura Timpul, Iași, 2003, 70 p.

spectaculară a interiorului uman infestat, invadat: „cineva îmi lovește pe dinăuntru capul”, pielea „învelește pe dinăuntru capul meu”, „guri încăpătoare pleoscăind în negura din capul meu”, „cineva peste măsură de puternic/ e zguduit de spaimă înlăuntrul trupului meu”, „în bunele dimineți undeva în gura mea/ gura stăpânului rânjește îndelung”, „mi-aș înoda picioarele în jurul gâtului și m-aș rostogoli până m-aș/ întoarce pe dos”, „dau din mâini și dau din picioare: tot ce e înlăuntrul trupului trebuie scos./ dau din mâini și dau din picioare și dau din gură/ până ce umilesc umplutura din spatele cârnii”, „în spatele a o sută de pleoape mai verzi decât fierea/ ochiul cel limpede făcând primele mișcări. scormonind./ cu multă răceală trecând prin nesfârșitele încăperi ale

capului”... În „bunele dimineți”, personajul se contemplă în luciul unei cești, la ora cafelei sau a ceaiului burghez, surprinzându-se în plină și ireversibilă metamorfoză. *Înlăuntrul* e prepoziția predilectă, legând sintactic și semantic trupul de o prezență străină, kafkiană. o monstruoasă fără nume și chip, tocmai pentru că poate lua orice chip și nume. Un *alien* despovărat de efectele speciale ale cinematografului și făcut să rămână, pentru totdeauna, în acest adăpost de carne dulce și sânge cald. Strecurat într-o identitate umană furată adevăratului posesor, demonul vine cu puterea lui de a altera și fărâma lumea, distorsionând tiparele divine și maimuțărind, în chip specific, gesturile fondatoare ale Creatorului. Asistăm la un ritual negru, prin care buna alcătuire a universului vechile rosturi sunt maculate și rostogolite de frenezia distructivă: „de câte ori inspir cu putere o gură fierbinte mi se lipește de plămâni./ sar prin odăi și mă rostogolesc până adun direct peste piele tot praful/ și toate firimiturile de pâine/ și până ce podelele se rulează în mijlocul încăperilor ca niște covoare” (*Poem pentru MhM*, 3); „inspir cu putere: toate obiectele se înclină către fața mea/ gata să-și piardă echilibrul./ expir scurt și precis: lucrurile cad în cealaltă parte/ și se fac țândări./ (...) mă întorc într-o parte și imediat se face gaură în pământ/ ma întorc pe o mie de părți dar parcă de o mie de ori/ aș întoarce în tigaie un pește mare și unsuros/ care cu ochi mare și unsuros/ m-ar privi până la ultima înghițitură” (*Poemul de noapte*).

Versuri puternice, obținute la o anume temperatură și cu o surprinzătoare combinatorie lirică. Ele sunt însă decupate dintr-o materie eterogenă, cu vădite diferențe calitative. În sumarul volumului găsim numai câteva poezii integrale reușite: *Vestile din Gersa...*, 4, *Vizită: necunoscută, în vremea nopții* și, surpriză, benignul *Trupul anului*, 2, în care descoperim și imagini de fericire domestică („în bucătărie teodora își atinge șușotind picioarele unul de altul/ și cu mici cerculețe se înalță la cer./ carnea de pui plesnește cu mărunte urale în cuptor”). Restul bucăților sunt inegale, cu serpuiri norocoase, dar și mult moloz liric. Fiindcă tendința tânărului autor e de a căuta originalitatea, stranietatea cu orice preț, sărind treptele de combustie și aglomerând imagini șocante, fără nici o noimă. Scenografia e prea încărcată, apar tot felul de creaturi pe cât de ciudate, pe atât de rupte de (i)realitatea poeziei „lor” (aparte de *cărțița galbenă*, împotriva căreia nu putem ridica obiecții, vedem cățelul pământului și un câine „de lapte”, mai multe pisici, un liliac, o pasăre de sticlă, o maimuță albastră, un iepure vietnamez: o întregă menajerie), iar poetul se încurcă în atâtea fire, amestecându-le și mai rău. Limita de jos a volumului fiind atinsă printr-o uimitoare, aproape comică... ploaie de purceluși: „îmi pândesc mișcările cu mișcări ademenitoare/ în vreme ce în mijlocul cerului/ necontenit/ puii de porc cad din mama tuturor porcilor/ până ce se înnegrește aerul” (*Poemul de vară*). Se pot furniza destule exemple negative. Cum se explică însă ocurența lor, date fiind evidentele calități ale tânărului poet? Aș spune că Dan Coman forțează uși pe care tocmai le deschisese, mizând excesiv pe șocul imagistic și obosind cititorul prin schimbări factive de planuri și rupturi inutile de sens. Având deja conturată o metaforă centrală, structurantă, capabilă să poarte cu sine numeroase versuri (este *alien*-area despre care am vorbit), el o parazitează prin dezvoltări și efecte „colaterale”, care nu fac decât să strice paginile plachetei. Organicismul viziunii s-ar fi convenit dublat de o organicitate a poeziei, de o creștere a acesteia din sine însăși, în acord cu propriile ritmuri de evoluție și performare. Nu e păcat ca aceste poeme de noapte, de o întunecată tonalitate și simbolistică, să conțină secvențe „diurne” de genul „mi-am construit între timp un halat din lemn lăcuit”? Ori „cu pași mici dar atletici o femeie mai înaltă decât propria-i umbră/ tâșnește dintre rinichii unui păstrăv și-mi acoperă umerii”? Sau, în fine, „un porc minuscul cu burta plesnită/ scărpinându-și inima cu inima mea”? Se vede că porcii aceștia minusculi sunt o calamitate în volumul de debut al lui Dan Coman.

Un debut care ar fi putut să fie remarcabil, dar care e numai onorabil. Am convingerea că autorul poate semnificativ mai mult decât atât. ■

critică literară

Una din măruntele, banalele, dar, totuși, rafinatele metehne ce dau sens și culoare zilelor cam otova și cam cenușii ale vieții mele de cărțar este și aceea de a zăbovi câteva ceasuri în tihna expoziției de cărți dintr-o librărie. Pentru a-mi satisface măturisita meteahnă și a mă răsfăța cultivând-o, dar și îndemnat discret din amintire, de un imperativ specific lunii septembrie - „începe școala!“ - , am cutreierat câteva zile la rând prin mai multe librării de toată mâna ale capitalei, curios să vad cam ce fel de cărți de literatură clasică română le oferă editurile, bucureștene și ne-bucureștene, elevilor din colegii, licee și din celelalte „forme“ ale „învățământului mediu“, la începutul anului școlar 2005-2006.

Prima constatare - mai veche, desigur, dar confirmată acum cu asupra de masura - , a fost, probabil că și din cauza prea scurtului meu periplu prin librării, că „piața de carte“ bucureșteană este dominată, fără excepție, de casele de editură locale, de parcă în celelalte centre culturale și universitare din țară nu ar exista edituri. Dincolo de ipotecile lacune din informația reporterului cărțar, absența cărților de literatură clasică română apărute în editurile din provincie de pe standurile librăriilor bucureștene, ale marilor librării bucureștene, denotă un anume dezinteres față de răspândirea echilibrată a cărților tuturor editurilor în toate regiunile țării și faptul că difuzorii sînt cam neajutorați, din toate punctele de vedere, în exercitarea dificilei profesii alocate. Dacă nu cumva va fi fiind vorba de o dirijare interesată a factorului concurențial. Chestiunea ar trebui să provoace interesul instituției de specialitate a statului.

A doua constatare - de asemenea mai veche, dar confirmată tot acum și tot cu asupra de măsură - a fost și a rămas aceea că editurile bucureștene preocupate de publicarea operelor clasice ale literaturii române în colecții „școlare“ s-au înmulțit în ultimii cinci ani cam ca ciupercile după ploaie, ajungând a fi prezente în librării peste douăzeci și cinci de asemenea societăți comercialo-culturale. Ceea ce nu este rău, cu o condiție: „ciupercile“ să nu fie otrăvitoare.

Alături de „Minerva“, al cărei prestigiu profesional a fost și a rămas indubitabil, figurează în notele mele recente o seamă de întreprinderi editoriale care, în librării, își fura ochii nu numai prin culorile adeseori frapante și nepotrivite ale ilustrațiilor și prin imaginile neadecvate conținutului cărții sau de-a dreptul urâte ale copertelor, ci și prin denumirile lor, unele sugerând o anumită emfază ori ostentație academică, altele mulțumindu-se (de fapt „nașii“ lor - patronii, directorii sau managerii) cu denumiri neutre, sau, dimpotriwa, preferând extravagantele cifrurilor, ale simbolurilor onomastice („nume de calendar“, cum se zicea în secolul al XIX-lea) sau ale celor grafice; „Institutul Cultural Român“ - „100+ Gramar“ - „Olimp“ - „Miracol“ - „Poliron“ - „Liviu Rebreanu“ - „Lucman“ - „Ștefan“ - „Elis“ - „C.N.I. Coresi“ - „Cartex 2000“ - „Corint Junior“ (va fi fost cândva și un „Corint Senior“?) - „Andreas“ - „Prut Internațional“ - „Herra“ - „Exigent“ - „Litera Internațional“ - „Aldo Press“ - „Vremea XXI“ - „Regis Atlantis Group“ - „Tedit F Z H“ și altele.

Scriitorii români mai mult sau mai puțin clasici - clasicizați, de regulă, prin deces, prin valoarea semnificativă a operei, afirmată de critici, prin prezența în „manualele de română“ și în „programele analitice“, care au fost și continuă să fie preferați de editurile menționate sînt cei incluși de istoria literară între Dimitrie Bolintineanu și Marin Preda. Criteriul major de selecție a textelor pentru cărțile sau carticelele de „opere alese“ sau de „pagini alese“ publicate de aceste edituri este, judecând după „cuprinsuri“, prezența textelor, integrale sau fragmentare, ori a titlurilor unor texte în „programele analitice“ și în manuale. În alegerea scriitorilor, intervine și un alt criteriu: sînt preferați scriitorii fără urmași în stare legală de a pretinde drepturi successorale pecuniare. Rar sau chiar foarte rar intra în atenția vreunei edituri din cele citate publicarea de „pagini alese“ din cronicile Țării Moldovei sau ale Țării Românești, precum și texte alese din lucrările corifeilor Școlii Ardelene. Pentru asemenea inițiative și întreprinderi dificile și nerentabile financiar, o editură trebuie să aibă conducători cultivați, consilieri profesioniști și colaboratori cu înaltă pregătire de specialitate și să se respecte pe sine. Este deocamdată, exceptând Editura

Ediții școlare?

„Minerva“, cazul Editurii „Gramar“, care merită să fie felicitată pentru publicarea în ediții școlare a două cărți de texte alese din cronici.

Dar nu toate editurile ale căror denumiri le-am citat mai sus beneficiază de avantajele cucerite prin calitățile menționate și prin perseverența, de „Gramar“. Majoritatea cărților de literatură clasică română răsfoite în cele câteva zile de „documentare“ petrecute în librării - este adevărat, *deocamdată* doar răsfoite - par a fi fost publicate de niște simplii „oameni de afaceri“, foarte simplii și ca inteligență. Îmi permit să fac această afirmație, întemeindu-mă pe două argumente. Primul argument: ignoranții cinstiți, daruți cu inteligența bunului simț - există un asemenea tip de inteligență - , nu se obraznicesc, nu-și dau ifose de pricepuți într-o meserie pe care nu o cunosc, așa cum au făcut domniile-lor, arogându-și competența de editori de texte clasice românești, din convingerea, și ea exprimând impertinență și fudulism, că dacă au bani, capital carevașăzică, se pricep la orice. O asemenea mentalitate, trădând un categoric deficit de inteligență și un surplus de prostie, era proprie, pe vremuri, „activiștilor“, al căror „capital“ era, pentru fiecare în parte, „funcția de răspundere“ cu care îl „însărcina“ partidul, funcție care-i dădea dreptul și obraznicia să se amestece în toate fără să știe ceva cât de cât. Al doilea argument: convingerea acestor editori, improvizați dintr-un conglomerat de ignoranțe, că din editarea operelor clasice ale literaturii române, ei, ca „oameni de afaceri“, pot face un gheșeft. Cum? Simplu: investești ceva, nu prea mult (că nu merită!), în copierea computerizată, după niște cărți mai vechi, a unor texte indicate în manuale, mai investești ceva și în hârtie, cartoane și tipar, mai dai un ban, acolo, și unuia ca să-ți facă o copertă (ce mare lucru?), și gata, publici o „ediție școlară“, de fapt o cărțuie cu cât mai puține

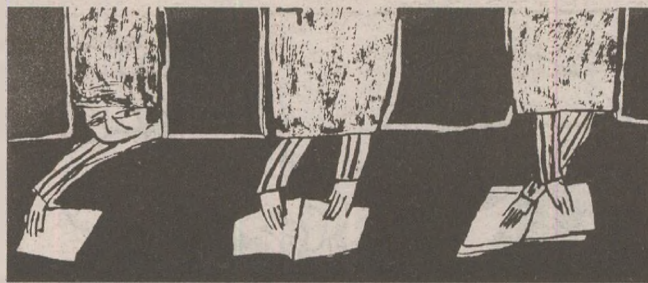
pagini, ca să o poți vinde cât mai ieftin. De pildă, o cărticică de *Momente și schițe* ale lui I. L. Caragiale. Nu le poți vinde toate. Pui numai câteva, câte i se cer copilului ca „lectură obligatorie“. Prețul? 40.000 de lei la Editura „Lucman“ și numai 33.000 de lei la Editura „Elis“. Asemenea prețuri „convenabile“ asigură, mai ales acum, la deschiderea anului școlar, o „desfacere“ rapidă a „mărfurilor“ pe „piața cărții“, deci o recuperare tot atât de rapidă a capitalului investit și realizarea tot atât de rapidă a unor substanțiale „beneficii“, ce pot fi iarăși investite într-alte „ediții școlare“, realizate după aceeași metodă. Procedând astfel, editorul improvizat obține, totodată, pe „piața cărții“, și un alt câștig. De fapt, un avantaj. Prețurile cărțușilor publicate de dânsul elimină concurența de calitate a Editurii „Minerva“ de exemplu, care oferă „pieței de carte“, în colecția „Biblioteca pentru toți“, două volume cu același titlu ca și cele oferite de editurile „Lucman“ și „Elis“, *Momente și schițe*, de același I. L. Caragiale, dar cu prețul de 150.000 de lei, care este mai puțin „pentru toți“ decât prețurile pretinse de celelalte două edituri. Cititorii - elevi ori neelevi - , cât de cât pricepuți în aprecierea valorii unei ediții (după prefața filologică, după „cuprins“ etc.), vor alege, de bună seamă, din cele trei ediții, ediția „Minerva“. Dar mă-ntreb: câți elevi-cititori, îndeosebi din cei ce au nevoie *acum*, la începutul anului școlar, de „momentele și schițele“ lui Caragiale, pe care nu le au pe raftul lor de trai și de „nivelele“ creierelor implicate în respectiva alegere, este de presupus că foarte puțini. Și-atunci, vorba lui Cernișevski: „Ce-i de făcut?“. Pare-se că *deocamdată* - acest *deocamdată* conține sămânța unui alt articol - nimic altceva decât să-mi reiau obligația profesională și morală înscrisă în primul articol al rubricii „Critica edițiilor“, de a lupta, ajutându-mă cu argumentele profesunii, cu vârful creionului și cu tiparul pe hârtie, *împotriva imposturii și furțișagului din domeniul editării textelor clasice ale literaturii române, împotriva degradării patrimoniului național al limbii române și împotriva falsificării istoriei limbii noastre literare* de către toți neisprăviții într-alte profesii și de către toți gheșeftarii.

G. PIENESCU

Fototeca României literare

Nicolae Breban, Aug. Buzurasi Romulus Guga, 1972

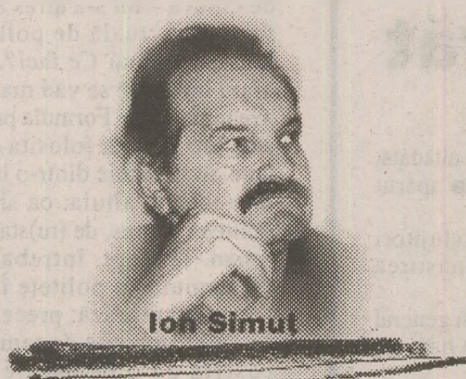
istorie literară

Pentru Ion Bogdan Lefter despărțirea de modernitate nu este o catastrofă, ca pentru Horia-Roman Patapievici. Nu e o catastrofă cu condiția ca opțiunea luată să fie postmodernitatea. De aici derivă, cred, principala lor diferență de viziune critică. Ion Bogdan Lefter este un prospectiv optimist, pentru care o postmodernitate bine gândită și profund asumată este o șansă de reformare benefică a societății și a culturii. O asemenea evoluție e inevitabilă, dar nu o fatalitate (în sens de destin nefast). Disjunctia dintre cei doi apare mai evidentă din accentul diferit pus pe o parte sau alta a procesului: unul pune în evidență cu dramatism ceea ce se pierde în acest proces al transformării radicale a unei tradiții, celălalt remarcă euforic numai ceea ce se câștigă. E o falsă impresie că H.-R. Patapievici și Ion Bogdan Lefter ar fi spirite opuse, care se exclud fără nici o posibilitate de conciliere. Ei reprezintă două spirite complementare, chiar imaginate în polaritatea lor. „Am declarat ca sunt un om modern” – afirmă cu claritate și fermitate H.-R. Patapievici în capitolul final (o conferință) din *Om recent* (ed. 2001, p. 430). Ion Bogdan Lefter i-ar putea răspunde la fel de clar și de ferm: „sunt un om postmodern” (deși nu i-am găsit o afirmație chiar în această formă). Uneori, în cartea sa amintită, H.-R. Patapievici folosește ca sinonim pentru postmodernitate sintagma de „modernitate recentă”, care nu trebuie să ne deruteze, căci atitudinea de devaluare și scepticism este aceeași. Exegețul se recunoaște „ca un modern tulburat” (p. 446), dar nu acceptă ca această situație să fie echivalată cu atributul de postmodern. Pentru H.-R. Patapievici, „postmodernitatea este o viziune despre lume care afirmă în chip tare adevărul următoarelor trei propoziții: (?) nu există o realitate esențială (altfel spus, totul e simulacru); (?) totul e relativ (altfel spus, nu există nici un criteriu de a face ierarhii ori de a deosebi adevărul de fals); (?) modernitatea e epuizată” (p. 446). Nu rezum aici întreaga argumentație a eseistului, care nu acceptă nici unul din aceste adevăruri (improbabile, din punctul său de vedere) ale postmodernității. Sunt relevante elementele de continuitate, care îndreptătesc afirmația că postmodernitatea „este un soi de efect post-traumatic al modernității” (p. 450), deci nu mai mult decât atât: „postmodernitatea nu e decât o continuare a modernității” sau o „pseudomorfoză” a ei (p. 451). Prin urmare: „Postmodernul este un modern care se iluzionează că a încetat să mai fie modern. De aceea, decât să fii postmodern, mai bine să fii modern. Iar decât să fii modern pur și simplu, mai bine să fii un modern conștient de răul aflat la pândă în formula modernității, adică un modern tulburat” (p. 451).

De ce am insistat puțin pe modul lui H.-R. Patapievici de a înțelege raportul dintre modernitate și postmodernitate? Pentru că avem nevoie de el ca termen de raportare pentru ideile lui Ion Bogdan Lefter din volumul său *Recapitularea modernității. Pentru o nouă istorie a literaturii române* (Ed. Paralela 45, 2000). Știu că volumul lui I. B. Lefter a apărut înainte de cel al lui H.-R. Patapievici, deci ar fi absurd să pretind să fi ținut cont de el. Dar, pentru mine, în 2005, cele două cărți coexistă în bibliotecă și mi s-ar părea la fel de absurd să nu le citesc în relație. Câteva observații se impun de îndată. În cartea amintită, H.-R. Patapievici se referă copios la modernitate, pe când volumul lui I. B. Lefter se referă la modernism, o noțiune binisor diferită, și, pe deasupra, se referă în mod special la modernismul românesc, cu aplicație privilegiată la poezie, în detrimentul vizibil al prozei. Deci titlul cărții lui I. B. Lefter ar fi trebuit să fie: *Recapitularea modernismului poetic românesc*, pentru a corespunde conținutului său, fără îndoială, extrem de interesant. Așa cum în alte împrejurări (în alte cărți) I. B. Lefter face distincția necesară între postmodernitate și postmodernism, trebuia să înceapă aici printr-o distincție, la fel de necesară, între modernitate și modernism. E adevărat că I. B. Lefter nu e sistematic nici în volumul său *Postmodernism. Din dosarul unei „batalii” culturale* (2000 și 2002), nici în *Despre identitate. Temele postmodernității* (2004), ambele fiind culegeri de articole, dar, cu un pic de străduință a cititorului, se pot culege argumentele disocierii dintre postmodernitate și postmodernism. În *Recapitularea modernității* nu e vorba însă niciodată de modernitate, în accepția ei riguroasă

(cum o putem înțelege de la H.-R. Patapievici), ci întotdeauna de modernism, în special (cum am spus) de modernismul poetic românesc. Sigur că un bilanț al modernismului românesc era o datorie pentru un adept al postmodernismului, cum este și cum se recomandă I. B. Lefter. E spre onoarea lui că își îndeplinește această datorie exegetică, pentru ca articulațiile viziunii lui critice să fie mai bine puse în evidență. Înainte de a face o critică a modernismului literar românesc, I. B. Lefter avea nevoie, fie și într-un preambul sumar, de o evaluare sau de o critică a modernității. Această carență ne-a indicat-o apariția ulterioară a cărții lui H.-R. Patapievici, *Om recent*, cu care I. B. Lefter este dator

întrebare dacă modernitatea, rămânând deschisă și productivă, e compatibilă cu un modernism literar închis – dar aceasta nu e o problemă spre care să arate disponibilitate nici unul dintre exegeți. Dacă modernismul românesc e închis sau epuizat (a doua premisă a studiului lui I. B. Lefter), păcatul cel mare al criticii românești interbelice și postbelice e că a limitat acest concept la o sferă prea restrânsă, lăsând în afară tradiționalismul, iar uneori și simbolismul sau avangardele. Nu e nici o contradicție între cele două constatări: 1. modernismul românesc e închis, 2. dar e închis în limite prea strâmte și sfera lui trebuie lărgită. Aceasta este pledoaria cea mai importantă a cărții lui I. B. Lefter: pledoaria pentru „reconstrucția conceptuală a modernismului românesc” (p. 180). Rezultatul ar fi un concept integrator al modernismului românesc, înțeles ca un curent literar și cultural, întins cam de pe la 1880, cu primele experiențe ale lui Macedonski, și până la 1980, când se încheie neomodernismul postbelic declanșat pe la 1960-1965, după fractura proletcultistă. În marea lui sferă se includ: simbolismul, parnasianismul, instrumentalismul, decadentismul, poezia pură, avangardele și porțiunile mai emancipate sau mai neutre ale tradiționalismului de tip Ion Pillat sau B. Fundoianu (p. 182), plus neomodernismul generației '60 (uitat de exeget în retrospectiva din final). Drept consecință trebuie renunțat la dihotomia dintre modernism și tradiționalism, explicată de critică interbelică cel mai adesea după un criteriu conținutist (opozitia dintre ruralitate și urbanitate) și nu după unul de stil sau formă estetică. Rămâne totuși un rest considerabil, căci nu tot tradiționalismul interbelic (de pildă, militantismul sămănătorist al lui N. Iorga și al ciracilor săi) este asimilabil în sfera modernismului. Reductibilitatea tradiționalismului la modernism rămâne, după parerea mea, o problemă nerezolvată și nerezolvabilă decât printr-un abuz. O altă consecință ar fi că nu pot fi acceptate delimitările politice sau evenimentale ale perioadelor literare. Conceptele de literatură interbelică și literatură postbelică sunt false și inoperante pentru o istorie preponderent estetică (a formelor și a stilurilor). Concluzia cărții, *Pentru o nouă secvențialitate a istoriei literaturii române*, nu conține, în ciuda pretențiilor, prea multe noutăți: I. B. Lefter optează pentru „structurile mari” de curente literare în următoarea succesiune: pașoptism, junimism, modernism, proletcultism, neomodernism, postmodernism.

Ion Simul

Un concept integrator al modernismului românesc

Ion Bogdan Lefter, Recapitularea modernității. Pentru o nouă istorie a literaturii române, Ed. Paralela 45, Pitești, 2000, 224 p.

să dialogheze (mai substanțial decât a făcut-o în „Observator cultural”) în premisele unei viitoare reeditări a cărții sale. E adevărat că, aparent, cei doi nu se întâlnesc pe același culoar ideatic, pentru că unul scrie despre modernitate, celălalt despre modernism, dar temele nu sunt doar tangente, ci sferile lor se intersectează.

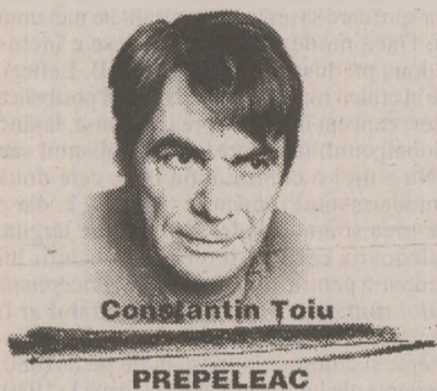
Premisa cărții lui I. B. Lefter este proiectarea unei perspective postmoderne asupra modernismului românesc, considerat epuizat. Pentru H.-R. Patapievici modernitatea nu este nici pe departe epuizată și alimentează în continuare postmodernitatea (v. *Om recent*, p.447-450); ar fi o

Criticul și teoreticianul sunt bruițați de istoricul literar. Dacă la un moment dat, teoreticianul vorbea, din punct de vedere conceptual, de un singur modernism românesc, peste cezura celui de-al Doilea Război Mondial, altădată istoricul literar este nevoit să vorbească de un prim modernism și de un neomodernism. Deci pentru teoretician există un singur modernism, pentru istoricul literar există două. Această inconsecvență face ca până la urmă să persiste fisurile și incoerențele în conceptul de modernism românesc. *Recapitularea modernității*, care ar fi trebuit să se intituleze mai adecvat (repet) *Recapitularea modernismului poetic românesc*, oscilează păgubitor și derutant (chiar pentru un cititor profesionist) între o teorie a modernismului românesc și o istorie a lui. Pe de altă parte, putem constata și o mare lacună: I. B. Lefter trece în revistă modul adesea oscilant al criticilor interbelici de înțelegere a modernismului (prin opoziții față de simbolism, avangardă sau tradiționalism), analizează felul în care au fost interpretați Arghezi și Bacovia (numai ei) prin raportare la modernism, dar abia îi amintește pe prozatori (Camil Petrescu și Mihail Sebastian), spre a nu spune că de fapt îi ignoră. De aceea, cred că în volumul său *Recapitularea modernității*, așa cum arată în versiunea din 2000, Ion Bogdan Lefter reușește să schițeze abia premisele unei sinteze viitoare, care să se elibereze de indeciziile și lacunele pe care le-am semnalat. E o carte stimulatorie prin deschiderile ei, nu prin rezolvările la care rămâne să aspire pe mai departe.

Dialogul sau polemica dintre I. B. Lefter și H.-R. Patapievici pe tema raportului dintre modernitate și postmodernitate sau dintre modernism și postmodernism sunt inevitabile, necesare și profitabile pentru confruntările actuale de idei. E oare chiar așa de mare distanța între un „modern tulburat” și un postmodern? ■

actualitatea

Constantin Toiu

PREPELEAC

Ecoul îndărat

Rei au, ca un ecou întârziat spre trecutul meu de licean de altădată, ideea articolului directorului **României literare** apărut în vară și care cred că va face, cu timpul, istorie.

Era vorba despre practicile primitive ale unor slujitori înapoiți, care au produs scandalul știut din mănăstirea moldovenească.

Din capul locului, trebuie să spun că, deși respect în general părerile altora, nu le înghit pe cele prost scrise, fără haz, ori neapărat ironice.

În liceul dr. Ioan Meșota din Brașov, am cunoscut doi preoți de religie, unul greco-catolic, să-i spunem T., celălalt drept-ortodox, G. Le-am deconspirat numele mai de mult, – dar acum nu-mi mai vine să le dau întregi.

Primul era un om bătrân, blajin, cumsecade, ardelean. Într-o zi, în clasă se discuta despre originea omului. Acest preot T. încerca să ne convingă de divinitatea originii omului, aducând argumentele clasice. Adolescența, știți, abia așteaptă să dărâme... *Eram de partea lui Darwin*, firește.

Și-atunci, popa Tartă... na, că am scăpat numele, ...jignit, a întrebat de la catedră... moale, muștrător, cu glasul său trenant: *Apăi, dragii mei, v-ar conveni voua să vă trageți din maimuță?...*

Știu că am râs cu toții prăbușiți peste bănci. Râdeam și pentru că bunul nostru părinte semăna leit cu o maimuță bătrână. Scenă pe care o am și acum în minte.

Preotul următor... Grama... – dacă tot l-am dat pe celălalt în vileag – era în schimb unul tânăr, foarte învățat, *modern* în întreg felul lui de a fi. Țiu minte că avea dinții deși, albi-albi ca zăpada și tăioși și-o bărbuță neagră, scurtă, de muschetar. Un ins ager, curat, cu respect de literatură și de filosofie, îndemnându-ne să citim cât mai mult. Nu știu de ce, eram preferatul lui. O dată, ne spusese că baza religiei este cultura cea mare, universală, și că, fără aceasta, nici nu ar mai exista vreo religie adevărată... *care să fie plăcută auzului Domnului*. Așa spusese: Auzului! De parcă Celui de Sus i-ar fi plăcut musai... *iambii suitorii... trohei... săltărețele dactile*, și că *Ritmurile* atent orchestrate ar sta la Baza Creației sale.

Într-o zi, Grama ne-a dat un extemporal. Nu îmi mai aduc aminte exact titlul. Era vorba dacă noi credem în Dumnezeu, și de ce.

Scrisesem un pamflet îngrozitor. De care mă rușinez și azi. Grama nu mai adusesse niciodată extemporalele, să vedem notele, ca de obicei. Toți le reclamau, dar el se făcuse că uitase de ele. Sunt sigur că din cauza mea, a blasfemiei mele, din delicatețe. Dacă părintele mai trăiește, și-i cad sub ochi aceste rânduri, îl rog să mă ierte. Nu am uitat nici vorbele lui, la despărțirea de clasa noastră, a opta, în pragul bacalaureatului: *Cei ce neagă cu tărie, cu atât mai vârtos vor crede cândva*. Și mă privise fix în ochi.

Cunosc tineri teologi de astăzi, care mă impresionează prin educație, cultură, bun simț, tact... Nu vei auzi ieșind din gura lor, nesprijinită de bărbi dogmatice, vreo batjocură, vreo luare peste picior, vreo trufie neroadă.

Dacă le-ai spune că tu, nu pe ritualuri pui accentul, ca ortodox și ca fiu al naturii, și că te poți închina, la nevoie, și unui plop tremurător, în care palpita tot Cosmosul, nu s-ar încrunta, te-ar privi cu prietenie.

Spun aceasta, gândindu-mă la titlul dat în batjocură, în dispreț în derădere... *Manolescu teolog*... articolului prea sfinției sale ironice, ce-l iscălea; ...care ironie, de la cele mai fine până la cele mai joase, este totdeauna, după cât știm, lucrarea diavolului. Care diavol, ...depinde. Ce fel de diavoli, desigur, ce grad, ca-n armată... Fiindcă unii sunt mari cărturari, mari umaniști; pe când alții, - majurii de jurnă, care înjură trupa de dimineată până seara, când nu te bagă la gherlă.

Ei compromit Regimentul falnic și pe încazarmați. De aceea, se cuvine să avem aminte și... mai multă minte... ■

E

xplicînd, acum cîțva timp, unor studenți care învățau româna ca limbă străină, diferența dintre *Ce mai faci?* – întrebarea tipică de politețe, în care *mai* funcționează ca un fel de atenuator, iar obiectul interogației, mai puțin precis, e starea generală a celui vizat – și *Ce faci?* – întrebarea directă, concretă, neritualizată, asupra acțiunilor desfășurate de cineva – mi s-a atras atenția că, de fapt, formula actuală de politețe este în mare măsură tocmai *Ce faci?*. De multe ori din afară lucrurile se văd mai bine, și studenții aveau dreptate. Formula presupus mai directă este într-adevăr folosită curent în contexte care nu au nimic dintr-o intruziune agresivă în treburile altuia: ca simplă expresie de politețe, interes, de (re)stabilire a contactului uman. De fapt, întrebarea funcționează ca formulă de politețe în contexte care o dezambiguizează: precedată de o formulă de salut, însoțită de temeni de adresare și rostită cu o intonație specială, ea nu poate fi confundată cu cererea serioasă de informații asupra acțiunilor pe care (eventual) le îndeplinește la un moment dat interlocutorul. Întrebarea *Ce mai faci?* e cuprinsă ca atare în DEX, la adverbul *mai* ("în formule interogative, cu referire la o situație nouă") și la verbul *a face*; în al doilea caz, este înregistrată posibilitatea de variație între construcția cu sau fără *mai*: „*Ce (mai) faci?* = cum îți merge? cum o (mai) duci?”. De fapt, valoarea atenuativă provine tocmai dintr-unul din sensurile obișnuite ale adverbului *mai* – „în plus, încă”, nou pe lângă ceea ce făceai; altceva, în genere, ce mai faci? – deci presupune un contact prealabil între interlocutori. Cred că această motivare semantică e încă percepută de vorbitori, care nu prea folosesc formula în relațiile de politețe cu necunoscuți sau persoane abia cunoscute.

În schimburile de replici din internet, acest uz este destul de bine reprezentat. De la indicațiile generale de tipul celor din manuale și ghiduri – „Romanian (informal): Salut, *ce faci?* – Bine, și tu?” (home.unilang.org); preluade de străini – „*Ce faci? Bine?*”, întrebă Simone, care este încântat de frumusețea româncelor” (evenimentulzilei.ro) – pînă la bancuri – „Servus, Ioane, *ce faci?* – Bine, mi-am luat sconcs...” (funonline.ro) – și la schimburile reale de saluturi: „*Ce faci?*”, „Bine. Aștept vacanța!” (jurnal.md). Formula, cum se vede și în exemplele deja citate, presupune un răspuns pozitiv minimal – *bine* – și invită la continuare. Interlocutorul răspunde și re-adresează o întrebare similară, adesea în forme eliptice: „*Ce faci? Bine... dar tu? Bine și eu! Mi-e capul plin ...*” (weblog.ro); „Omule, *ce faci?* – Bine, *voi?*” (byo.ro). Intonația specială, care diferențiază formula de politețe de cererea directă de informație, e uneori marcată sau sugerată în scris: „Hellooooooooooooo *ce faci???* bine ai venit” (clopotel.ro). Vorbitorul poate anticipa răspunsul pozitiv – ceea ce e tot o formă de politețe, dar poate părea și o grăbită trecere peste dreptul celuilalt de a-și exprima altă părere: „*ce faci???* bine *sănătoasă???* bravo...” (agonia.ro).

În corpusurile recente care conțin înregistrări ale unor dialoguri reale, formula de politețe *Ce faci?* e bine reprezentată. În volumul coordonat de Liliana Ionescu Ruxândoiu, *Interacțiunea verbală în limba română actuală. Corpus (selectiv), Schiță de tipologie* (2002), apare și uzul „operativ”, de reglare a acțiunilor, pe care îl poate avea întrebarea directă: „STAI puțin! *Ce faci?* De ce...”, și cel fatic, de menținere a contactului, al formulei de politețe. Aceasta e înregistrată în conversații telefonice – „bună (nume) *Ce faci?* – Ciau (nume). Bine”

Rodica Zafiu

PĂCATELE LIMBII

Ce (mai) faci?

– sau într-o emisiune de radio în care se poartă o conversație în direct cu ascultătorii: „- bună, bună... *Ce faci?* – Mulțumesc bine”. În conversația telefonică între prietene apare la un moment dat, repetată, și formula cu *mai*: „*Ce mai faci* – aă... ce mai faci tu: așa în mare, bine? – Sunt bine. Da. Sunt bine. Eu azi te-am sunat să văd ce mai faci, că ți-am promis că te sun, de mult”.

În schițele lui Caragiale, altele sînt întrebările preliminare cu care se abordează amicii: la mesele de berărie sau cafea (dar, poate, după un preambul convențional pe care literatura nu-l ia totdeauna în seamă!), întrebarea e o provocare – „Ei? Ce zici?” (*Atmosfera încercată*) – sau presupune starea negativă: „Da... ce ai? Te văz cam...” (*Amici*). Tot la Caragiale, întrebarea *ce faci?* e cel mai adesea orientată spre situația concretă, cu vigilență și reproș: „*Ce faci, Mitică?*” (în *Șal*, cînd prietenul adoarme în timpul conferinței); „*ce naiba faci, soror?*” (...) „Doasp'ce și un sfert, soror! *Ce dracu faceți?*” (*La Peleş*). Ceea ce nu înseamnă că formula obișnuită lipsește. În *D'ale carnavalului*, Catindatul, la bal mascat, inițiază cu ajutorul ei o conversație cu o necunoscută: „Bonsoar, mască. (Aparte:) Am s-o tachinez. (Tare:) *Ce mai faci?*”; Didina răspunde: „Bine, mersi. Uite, beau o bere. Dar d-ta ce faci?”. ■

comentarii critice

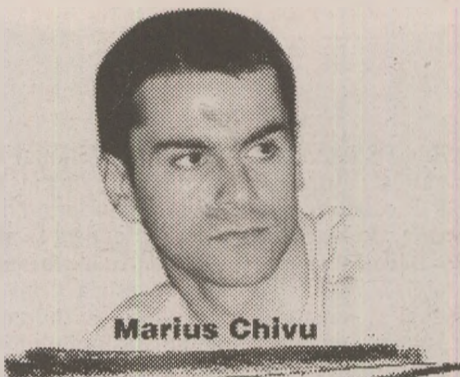
În 2001, când îi apăruse primul volum din *Jurnal*, anii 1990-1996, probabil cel mai recurent reproș adus atunci lui Mircea Cărtărescu a fost „autismul” politic. Deși România trecuse în acei ani prin evenimente și schimbări politice majore, faptul că ele nu apăreau consemnate în jurnal era interpretat ca un semn de egotism și aroganță supreme. Scriitorul spunea, într-un interviu, că neimplicarea sa în spațiul public nu înseamnă însă indiferență civică. Cert este că, anul trecut, când Mircea Cărtărescu a apărut printre editorialiștii relansatului *Jurnal Național*, această nouă postură a stîrmit interes. Ce și cum va scrie Cărtărescu? Cît de departe va merge cu jurnalismul de opinie?

Ei bine, iată că a trecut mai bine de un an jumate de când își spune păsul la ziar, săptămîna de săptămîna, cu multă siguranță a judecăților, cu direcțețe și cu o anume dezinvoltură pe care nu le-ai fi bănuit la acest scriitor, altfel, discret. Cum singur spune și într-un scurt cuvînt înainte, nu are pretenția de a fi analist politic și nici moralist. Cum se face că articolele sale n-au rămas indiferente jurnaliștilor de profesie, *Dilema veche*, de pildă, reproducînd de nenumărate ori fragmente din ele? Prestigiul lui de scriitor valoros cu un profil moral curat, care nu a intrat niciodată în polemici murdare și nici nu a făcut vreodată subiectul vreunui scandal literar sau de alt fel a fost o garanție a credibilității, dar una pusă în joc, supusă riscurilor terenului alunecos care e jurnalismul de opinie. Alegînd să scrie despre politic ș.c.l., Mircea Cărtărescu putea foarte ușor s-o zbircească. În schimb, avem acum, iată, o bună parte din articolele sale adunate în volum, sfidînd efemerul de principiu ce caracterizează articolul de ziar.

Nefiind un gazetar hîrșit într-ale scrisului la presiunea cotidianului, scriitorul a ales calea cea mai la îndemînă dar și cea mai riscantă dintre toate: să nu se încurce în protocoale, să nu se piardă printre prea multe nuanțe, să lase deoparte prudența, într-un cuvînt, să spună exact și direct ceea ce crede el ca simplu cetățean sau ca un intelectual matur plimbat prin lume și trecut prin multe. De aici și coerența opiniilor sale, indiferent că e vorba de politică, mentalitate sau cultură și în ciuda abordărilor poate variate ca stil și ton. Scriitorul cînd e retrospectiv/prospectiv analitic, cînd idealist și/sau profetic, unele articole sînt liric-descriptive – *Mi-au dărîmat moara!*, *Omul invizibil* sau *O amintire* sînt adevărate bucăți în proză –, în timp ce *Baroane!*, care dă și titlul volumului, este un pamflet de asumată tradiție argheziană. Poate fi ușor patetic, și chiar înduioșător naiv, cinic dar și virulent, de o duritate nebanuită care îți dă fiori (într-o lume perfectă, pamfletul mai sus amintit l-ar fi convins pe *subiect* să moară de rușine și să renunțe definitiv la politică), poate fi rece, dar și sentimental, echilibrat și prevăzător dar și radical, iar toate acestea în funcție de gravitatea subiectului dezbătut sau de implicarea personală în problema cu pricina.

Mircea Cărtărescu știe bine strategiile textuale – începe cu o snoavă, o povestire cu tîlc, o amintire sau o referință literară – și, chiar dacă nu te interesează subiectul, te prinde imediat în vîltoarea articolului. Dincolo de acest aspect, însă, ai pregnant impresia unei gîndiri autentice, egale cu sine și implicate, care îți cîștigă încrederea. Simți că cel care îți vorbește nu o face cocoșat pe un pedestal, ci e aproapele tău, un pășit ca și tine, care îți împărtășește amical din certitudinile sau, dimpotrivă, din temerile sale. Scriitorul e afectat și nu de puține ori îi simți amărăciunea în glas; nu judecă general doar idei și principii, dar și situații concrete, întîmplări, vorbe, gesturi; nu se pronunță public de la amvon, mai și monologhează; nu are mereu răspunsuri și soluții, se și lamentează. Scrie, de cele mai multe ori despre chestiuni grave, e cel mai adesea încrîncenat, dar asta pentru că „ziaristul trebuie să descopere erorile, raul din viața unei comunități”. Dar ziaristul Cărtărescu e credibil pentru că e foarte uman.

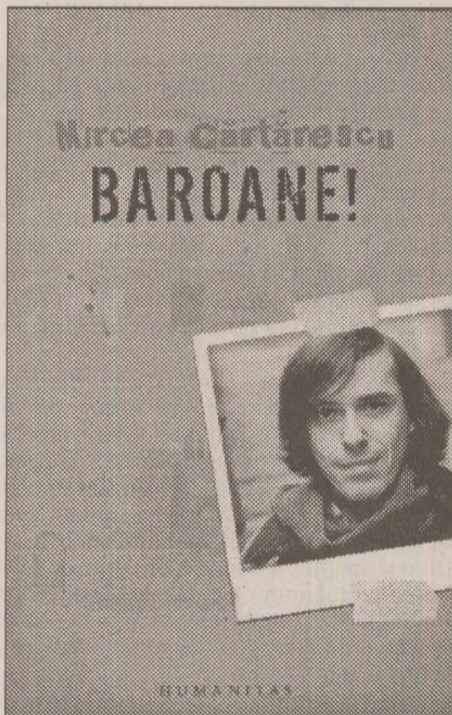
Și abia acum am ajuns la ce mi se pare cu adevărat important de spus – pornind de la acest volum – despre Mircea Cărtărescu. În ultimii ani, de cînd ideologia nu mai este legată doar de politic și de cînd în numele ei s-a pornit un întreg război cultural – început în prima jumătate a anilor '90 cu bătălia canonică, dar al cărui conflict se pierde în negura anilor predecembriști – și care amenință să împartă maniheist (dacă nu cumva a făcut-o deja

Marius Chivu

LECTURI LA ZI

Bunul-simț ca ideologie

Mircea Cărtărescu, *Baroane!*, Editura Humanitas, București, 2005, 220 p.

intelectualii români în două tabere, Mircea Cărtărescu e rîvnit de ambele părți ca posibil tovarăș de ideologie și văzut ca un prețios capital ideologic încă neinvestit. Așa se face că mai acum cîțiva ani a fost opus, forțat, „modelului Patapievic”, mai nou speculîndu-se, dimpotrivă, adjudecarea lui în sensul contrar. Fiind un volum cu articole de atitudine politică și culturală, poți spera că vei intui sau chiar afla din gura lui simpatiile ideologice. Dar să vedem despre ce scrie Cărtărescu.

În primul rînd, șterge pe jos cu PSD-ul („cel mai mafiot partid din istoria României”) și îi face zdrențe, ori de cîte ori are ocazia, pe Ion Iliescu & Adrian Năstase („un politruc de care am ajuns să-mi fie silă și milă”), e dezamăgit de oportunistul postelectoral al UDMR, îl intrigă la culme faptul că artizanii corupției de azi sînt exact „crocodilii trecutului”, Catedrala Mîntuirii ține de „gigantismul totalitar”, antiamericanismul i se pare o modă prostească, România nu e pregătită cu adevărat să intre în UE, sanctificarea lui Ștefan cel Mare și cea a lui Eminescu țin de propagandă cea mai ieftină făcută de „maneliștii culturali”, TVR-ul a avut întotdeauna „reflexul aservirii față de putere”, instituții culturale importante ale statului

(USR, Academia, ICR) au încăput pe mîna unor neisprăviți și fac propaganda Puterii (contextul e cel de anul trecut), terorismul nu poate fi ignorat, ne privește și pe noi etc., lucruri cu care cu greu nu poți fi de acord. Mircea Cărtărescu nu-și justifică și nici nu-și întărește ideologic atitudinea critică și crezurile sale decît atunci cînd este vorba de vechi activiști comuniști ajunși în postura de diriguitori în postcomunism ai destinului românilor. Cărtărescu este anticomunist și punct. (În *O amintire* își face sever *mea culpa* pentru a nu fi ripostat politic în anii '80, „anii aceia îngrozitori”, preocupat fiind doar să-și scrie cărțile. Cîte optezeciști au mai făcut asta?!). Dar asta nu e o ideologie în sine și scriitorul se simte nevoit să repete de mai multe ori că nimic din ceea ce spune nu are, aprioric și strict, o bază ideologică anume, că e pur și simplu „străin de orice ideologie”. „Imediat după căderea comunismului am crezut sincer că epoca ideologiilor s-a încheiat. Azi ea revine, în alte forme, mai insidioasă și mai neliniștitoare ca oricînd”. El nu e un doctrinar: ia atitudine, într-o chestiune sau alta (subiectele sînt la ordinea zilei), cu și din cel mai pur bun-simț. Ca jurnalist, Cărtărescu nu-ți oferă revelații, doar siguranța unui punct de vedere pertinent (*Cum votează bătrînii* este cel mai bun contrateat la celebrul eseu al lui Mircea Mihaies *Matusalem votează!*, așa cum nimeni n-a scris vreodată cu mai multă compasiune despre mineri și căpșunari cum o face el în *Iliuță* și în *Go west!*). Bunul-simț e ideologia lui Cărtărescu. Raul și Binele nu sînt colorate politic, iar dacă are simpatii liberale deplînge reprezentarea politică jalnică a social-democrației de la noi. A susținut Alianța hibridă, de criză, PD + PNL, două forțe politice opuse dar aliate împotriva unui PSD profund imoral, drapat sub o falsă doctrină social-democrată, urmînd ca după ce Alianța îi va înlătura pe criptocomuniști de la putere să-și separe, în timp, polurile iar acestea două să ajungă să alterneze democratic la putere (vezi *O clarificare politică*). Acesta e visul politic al lui Mircea Cărtărescu, politic precaut, echilibrat, mai degrabă de centru.

Cît privește dimensiunea culturală a ideologiei, scriitorul se arată nu neinteresat de *querella* „boierii minții” VS. „oierii minții”, dar dezamăgit, scîrbit chiar, de falsa miza, de sterilitatea și de arsenalul cu care se poartă „cearta intelectualilor”. Adevăratul adversar – spune amar Cărtărescu într-un articol de o direcțețe și o sinceritate dezarmante pe care ar trebui să-l recitim cu toții din cînd în cînd – e însăși mediocritatea noastră: „Dihotomia «ideologică» dintre pătinișeni și postmoderni e cu atît mai tristă cu cît, de fapt, miza ei e destul de mediocră. Nu sîntem o cultura mare, care să aibă la ora aceasta titani ai gîndirii și spirite creatoare triumfale, între care să merite să urmărești o polemică. Nu avem nici, în ordinea unei concepții mai adecvate vremii noastre, cine știe ce staruri culturale sau autori de best-sellers. Afară din ograda noastră sîntem niște iluștri necunoscuți...” (*Cum ne vom mai privi în ochi?*); și altundeva: „Lumea culturală românească... e bîntuită de tot felul de războaie ideologice, de scandaluri care nu se mai termină, de stafii interbelice, transoceanice, de dreapta, de stînga, de tot felul de gogorițe. Dacă te-ai lua după ce citești prin reviste, ai crede că spațiul nostru cultural mișună de fasciști sau de neocomuniști (de sorginte americană), «boieri», respectiv «oieri» ai minții, cînd, de fapt, în afară de cîțiva rătăciți – căci nu există codru fără uscături – nu mișună decît de o mediocritate endemică, uniform răpîndită, la fel de tristă în toate căsuțele și căsoaiele ideologice... Adevărații și eternii învingători ai culturii românești sunt ei, cei pe care nimeni nu se îngrijește să-i combată, ei, cei fără ideologie, căci nu au idei, fără o etică, fiindcă nu au nimic sfînt, fără operă, căci numai la scris nu le stă mîntea.” (*Vierii minții*)

Mircea Cărtărescu a strîns din dinți ani în șir, și-a ales un țel înalt, nu s-a lăsat distras de la propriul proiect pe care și l-a urmărit conștiincios, nu l-a interesat cîțuși de puțin ceilalți (despre asta vorbește, în fond, *Jurnalul* său adesea prost înțeles în cheia egolatriei), iar acum, la adăpostul propriei valori și al succesului internațional chiar, cînd majoritatea celorlalți se află la vîrsta frustrărilor culturale inventînd pseudo-confruntări ideologice, el și-a cîștigat dreptul de a fi *au dessous de la mêlée*. Citiți-l pe Cărtărescu și ca editorialist: este una dintre puținele voci credibile în aceste vremuri de (încă) promiscuitate a politicii și a culturii românești! ■

Dar Tiu 's'a hotarâit să plîngă. Obrajul i se răs-
 ăndăcise, arătând dinți și mîșcături albe ca și
 puștosi. Așa nu plînsu-lim și dulce, foarte

d e v o r b ă c u C o

Constantin Ciopraga

Moștenitorii lui Mihail Sadoveanu au pastrat un număr mare de manuscrise inedite ale scriitorului: însemnări de jurnal, texte memorialistice, impresii de călătorie, reflecții privind propria-i operă, schițe de proiecte literare, documentări, note de lectură și altele. Cele mai multe dintre prețioasele documente au fost arhivate de Valeria, a doua soție a lui Sadoveanu, și de fratele acesteia, Constantin Mitru, secretarul personal al scriitorului. Cei doi l-au încredințat fondul de texte inedite, spre a fi editate, criticului și istoricului literar Constantin Ciopraga, unul dintre cei mai renumiți biografi și exegeți ai lui Sadoveanu. Domnia sa le-a reunit și ordonat într-un volum de peste 600 de pagini, cuprinzând toate textele inedite rămase de la autorul *Crengii de aur*, însoțindu-l de un amplu studiu introductiv și redactând notele de subsol. Cartea își așteaptă editorul, mai bine zis banii necesari tipăririi ei. Până atunci, l-am rugat pe academicianul Constantin Ciopraga să ne ofere câteva detalii privind volumul pe care l-a intitulat: *Sadoveanu – pagini de jurnal și documente* și care – ne spune domnia sa – conține „un valoros material de istorie literară ce contrazice multe dintre lucrurile pe care le știm despre scriitorul Sadoveanu”.

Sadoveanu
 în text
 inedit

– Domnule profesor, putem considera ceea ce vom citi pentru prima oară în volumul pe care l-ați pregătit că este un jurnal al lui Sadoveanu?

– Autorul *Baltagului* nu a ținut un jurnal propriu-zis – în genul unui Rebreanu. Însemnările sale au, mai totdeauna, caracter ocazional: impresii de călătorie, dezvăluiri de atelier, proiecte literare (adesea concise), relatări de la Academie ori din alte medii. Notățiile din perioada ce se întinde de la 1906 până în 1944 – în creion sau în cerneală, cu ștersături, corecturi, adăugiri – sunt cuprinse în 25 de carnete. Numeroase manuscrise nu sunt datate și, de aceea, stabilirea cronologică s-a dovedit a fi dificilă. Nu e vorba de notații zilnice sau cu o periodicitate anume; de-a lungul a aproape patru decenii au fost frecvente intreruperi.

– Într-o mărturisire din 1937, Sadoveanu spunea: „Am obiceiul să distrug scrisorile, ciornele și notele, ca să nu fie bătaie de cap mai târziu pentru oameni curioși. Dintr-o discreție firească, n-am comunicat publicului despre predecesorii mei decât extrem de puțin. N-am alimentat notele biografice din cărți, de aceea cele mai multe sunt vagi ori cuprind neexactități. M-am gândit că unele lămuriri poate tot ar fi necesare acum, ca să se vadă de ce viața mea a fost așa de puțin orășenească și așa de lipsită de viclenie...”

Se pare că nu s-a ținut într-un total de cuvânt, de vreme ce acum avem (vom avea) acest masiv volum de însemnări inedite, care se constituie totuși într-un fel de jurnal...

– Într-adevăr, afirmația privind distrugerea notelor nu coincide integral cu realitatea. În arhiva familiei s-au păstrat, cum spuneam, peste 25 de carnete, conținând observații sociale, etice, psihologice și culturale, inclusiv profiluri de personaje și subiecte de dezvoltat. Interesat de nuanțe expresive, prozatorul înregistrează sintagme, formule gata făcute, reflecții, alcătuieste liste de toponime și colectează antroponime.

– Prima însemnare datează din 1906. Scriitorul avea 26 de ani, locuia și scria la Falticeni, debutase fulminant în 1904, publicând patru volume și impunând în istorie literaturii noastre ceea ce Nicolae Iorga a numit Anul Sadoveanu. Dezvăluți-ne în premieră una din însemnările de început.

– Da, de pildă una în care Sadoveanu își schița practic o linie de conduită, privind în juru-i și în propriul eu: „Mă simt, prin suflet și înțelec, singur și unic. Mă simt al poporului meu, al părinților și cerului meu. Tocmai de aceea vreau să văd în alt individ, de altă rasă și de sub alt cer un frate. Ceea ce e omenesc bun și nobil în fiecare din noi trebuie să ne adune pentru un efort comun

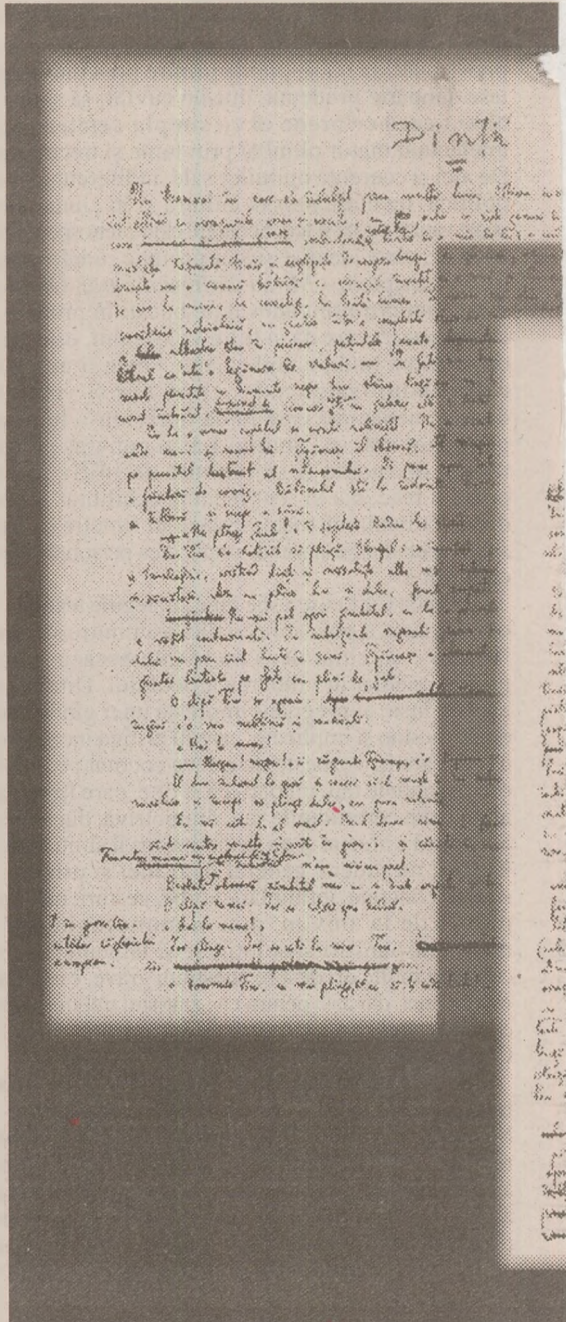
al energiilor diverse către același scop armonic. Internaționalismul celălalt se întemeiază pe progresele tehnice, pe circulația bunurilor, pe viața materială. A căuta înfrățire aici e zadărnice; după cum a căuta, pe aceasta cale, fericirea înseamnă a face confuzie între două planuri cu totul deosebite ale vieții. Înfrățirea n-o putem realiza decât pe plan moral, subordonând moralului cele materiale. De câțva timp, după mari catastrofe, lumea tot mai neliniștită, simte nevoia unui orizont nou. Nici un aeroplan, cu record oricât de sporit, n-o va putea duce acolo unde se înalță numai inima, curățită de mizeriile materialismului...”

– Domnule profesor, ce anume frapează la tânărul Sadoveanu în proiecția notațiilor sale de laborator?

– Frapantă este acuitatea privirii care își aliază sistematic tensiunea unui poet: plasticizant și *penseroso*, apropiat misterelor lumii și adânc înfipt în pământul înaintașilor. *Faurul aburit*, cum singur își spune, avea disponibilități de mare creator. Nu-i rămânea decât să se desfășoare în timp și spațiu. În Sadoveanul tuturor vârstelor fuzionează observatorul multiobiectual și gânditorul negrăbit. Faptele, întâmplările și ecurile lor devin literatură după o relativă gestație, după ce s-au decantat, după ce s-au reorganizat și orchestrat. Despre scrierile sale păstra o tăcere precaută: „Nu socot nici interesant, nici folositor – gândea el în 1928 – să fac cunoscut publicului proiectele mele de viitor. Cred că nu trebuie să vorbesc decât despre ceea ce am realizat”.

– Ați pronunțat cuvântul gestație. Din acest punct de vedere revelă manuscrisele inedite ceva deosebit față de ceea ce se cunoaște? S-a vorbit despre spontaneitatea lui Sadoveanu, despre faptul că perioadele de gestație, ca să rămânem la acest termen, erau extrem de scurte și că scria foarte ușor. Întinderea impresionantă a opereii sadoveniene pare să justifice această impresie.

– Există în masiva creație sadoveniană scrieri lejere, dar a generaliza că totdeauna el redacta cu ușurință este a eroare. Debutul său editorial neobișnuit, din 1904, cu patru cărți, fusese produsul a vreo 5 ani de exerciții, chiar dacă juvenile. Cum știți, în 1905 li se adăugau alte volume, iar în anul următor încă patru. Fenomen rar întâlnit, un asemenea ritm avea să acrediteze impresia de spontaneitate. Numeroase notații de jurnal intim probează că tranziția de la orizontul prim la capodopere implica un lent proces de selecție și cristalizare. Toată lumea credea că Sadoveanu scria foarte ușor, dar lucrurile nu stau așa. Despre *Baltagul*, care are doar 90 de pagini, se știe că l-a scris în opt zile. A devenit un clișeu. Jurnalul atestă însă cât de mult s-a pregătit prozatorul înainte de a-l scrie. Apoi, el a cunoscut foarte bine mentalitățile țărănești, ceea ce explică de ce n-a avut nevoie de alte cărți pentru a se documenta.

sa i se decida totu' un clip ca totul restant
 ce tine in rivni, - iuste dintr-o zi frumoasa, regina
 de la Bucuresti; mai mult de tinete.

antîn Ciopraga

– Le cunoștea nemijlocit. S-a nutrit așa-zicând direct de la sursă...

– Sigur. Baltagul este o operă de relatare directă, pornind de la un caz similar cu cel din *Miorița*, dar construit în nume propriu. De altfel, el însuși mărturisește: „Mi s-a întâmplat ca elemente de intrigă, de acțiune să le port în mine 10-15 ani“. Oricum, ideea spontaneității sale literare nu mai este valabilă. Afirmatia se adevărește și prin cele câteva proiecte de nuvelă sau roman, dintre care numai unele s-au finalizat. Sunt notații pentru *Zodia Cancerului*, *Frații Jderi*, 127 de pagini de însemnări privind rangurile boierești, contextul istoric, relațiile cu vecinii și cu Imperiul Otoman etc. Semne despre geneza capodoperei *Hanu Ancuței*, ce avea să apară în 1928, se întrevădeau încă din 1921. O pagină de jurnal se intitulează *Povești la Hanul Ancuței* (care în fapt sunt *povestiri*). Istorisiri populare, vorbe de duh și sentenții, elemente de ritual magic și blesteme – toate compun o *bancă de date* cu posibile întrebări în procesarea creativă. De timpuriu, scriitorul – care își zice artist – este preocupat de adagii, sintagme și nuanțe lexicale. Îl încântă sistematic observații plasticizante: „Frumusețea nu se taie pe talger“; „Curgeau pieile de pe dânsă“ (de pe o femeie supraponderală). Din 1906, datează o mențiune ornitologică: „Dodârlău – cufundar din bălțile Dunării, cu pene în jurul ochilor“.

– Am înțeles că în jurnal sunt note de călătorie cu trăsura sau per pedes la Agapia, Văratec, Cetatea Neamțului, Secu, Râșca, Bălțațești (în 1906), dar și impresii din voiajurile de mai târziu în străinătate, precum cel cu *Orient-Expres până la Amsterdam*. Ce alte experiențe mai deosebite trăie de scriitor și intrate apoi, eventual, în literatura sa sunt evocate în manuscrisele până acum inedite?

– De pildă, filele de jurnal din perioada 11 august-2 septembrie 1906 rezumă experiența ofițerului de rezervă Sadoveanu în marș (prin Probota, Lespezi, Hârlău) spre tabăra de la Șipote, din nordul Moldovei. Efort fizic istovitor pentru el care avea 103 „chilograme“: „Marșul mi-a ars tălpile așa de tare și mi-a rănit un picior“, încât până la „scheletul negru“ al mănăstirii Probota „două sute de metri, fac jumătate de ceas schiopătând“. Într-un *Discurs către mine însumi*, intercalat în jurnal, se fac considerații deloc amabile despre ofițeria de carieră: „domnul căpitan Holban, cumnatul ilustrului literat Eugen Lovinescu“, e un personaj ciudat. Părintele lui Anton Holban, viitorul romancier, nu s-a spălat „de la 15 august, de când a ajuns în tabără și până la ziua aceasta“, încât „bunul și burtosul doctor Rizescu a luat măsuri ca să se înarmeze o companie cu lopata de infanterie și o altă companie cu mătură și cu hârdaie de apă, ca să poată curăți urechile domnului căpitan...“ Nici o toleranță pentru generalul Tell, mărginit și absurd. Din aspra experiență a rezultat fragmentul *Mergând spre Hârlău*, text încorporat în *O istorie de demult...* La 25 iunie 1913, locotentul Sadoveanu, mobilizat la regimentul 15 Infanterie Fălțiceni se referea, notând în jurnal, la starea de spirit din zonă, favorabilă intrării în război. Însemnările deveneau în 1914 o carte: *44 de zile în Bulgaria*. Suscită interes, dincolo de literatură, și diverse texte circumstanțiale, unele cu suport biografic. De pildă, într-o scrisoare-concept, din 1926, destinată unui „iubit prieten“, e vorba de Octavian Goga, ieșeanul Sadoveanu care, mai mult de două decenii stătuse „departe de frământările politice“, își anunța, „după indestulă chibzuință“, decizia de a se integra în Partidul Poporului, condus de generalul Al. Averescu, motivând astfel „Se pare că e nevoie îndeosebi de contribuția intelectualilor, într-o epocă de coborâre a intelectualității generale“.

– O constatare perfect valabilă și astăzi, după 80 de ani de când o făcea Sadoveanu. Doar că acum ar trebui să renunțăm la acel se pare! Scriitorul a intrat, într-adevăr, în scena politică...

– Da, în 1927 era deputat de Bihor, iar trei ani mai târziu era senator de Iași, apoi președinte al Senatului în guvernul Iorga, ales „ca personalitate culturală“. Aș mai menționa din ceea ce am numit texte miscelane (circumstanțiale) *Cuvântarea Marelui Maestru al Francmasoneriei române unite*, rostită la „Primul Convent federal, în București, la 15 aprilie 1934“.

– Domnule profesor, ce se poate afla din documentele

6 Octombrie 1915
 Fălțiceni

Dragă Topârceanu,

Mi se scrie de la București că ar avea nevoie pentru calendar de un articol cu privire la *Neamul Șorocăștilor*. Mi s-a spus să faci documente acest articol, pentru care să pornești cu orice ca. laborator al calendarului un onorariu? – Dacă da, – scrie-l imediat și trimite-l pe adresa *Teodor Patroaș, șef de atelier la Institutul Minier, Bulevardul Al. C. Cuza, București. Poți să-l scrii și în altă limbă, cum vrei. – De amănunțit te rog să-mi scrii.*

Cu dragoste
 Mihail Sadoveanu

inedite, atât de diverse, de la date biografice și preocupări domestice până la foarte importante elemente de laborator de creație, în ceea ce privește lecturile, orizontul cultural al lui Sadoveanu? Întrebarea este, cred, cu atât mai legitimă cu cât jurnalul său, mă rog, falsul jurnal cuprinde cea mai fecundă perioadă a vieții marelui scriitor: între 26 și 60 de ani. Cunoaștem aprecierile antinomice din acest punct de vedere. G. Călinescu scria în 1937 în „Adevărul literar“: „Îl cred foarte necultivat“. Al. Paleologu, dimpotrivă, consideră în *Treptele lumii* sau calea spre sine a lui Mihail Sadoveanu, carte apărută în 1978, că autorul Baltagulului „e cel mai intelectual scriitor de la Eminescu încoace“.

– A vedea în Sadoveanu doar un arhaizant, un îndatorat marilor cronicari și cărților populare, este greșit. Pelerinul printre arhetipuri nutrea (programatic) nostalgia cunoașterii totalizante, integraționiste, angajându-se în lecturi ale unor lucrări istorice, parcurgând lucrări de filosofie generală, de filosofia culturii și, bineînțeles, citind capodopere ale literaturii universale. Palmaresul lecturilor lui face impresie, de pildă cele din 1906, când era foarte tânăr și când începe jurnalul. El preia din cărțile altora puncte de vedere felurite: despre religie, despre virtute, fericire și speranță. Meditează la concepte precum *materialism* și *spiritualism*, cu opriri la Epicur și Lucrețiu, la Bacon, la d'Holbach, Locke și Condillac, la Descartes și Leibniz, la Hegel și Kant. Extrage fragmente definitorii – frecvent în franceză, uneori în latină – din Pythagora și Machiavelli, din Horațiu, Tit Liviu și Sfântul Augustin, din Montesquieu și Voltaire, din Victor Hugo, Goethe și Heine, Balzac, Maupassant, Flaubert și Baudelaire, din Napoleon Bonaparte și Franklin etc. În 1907 figurează Euripide, Empedocle, Seneca, Tertullian, Fichte, Pascal, La Fontaine, Rousseau, La Rochefoucauld, Byron, Proudhom. În 1906 reține cuvinte indiene din Kipling. Pe aproape două pagini citim o listă de *cărți de cumpărat* – toate în franceză – 48 de autori reprezentând diferite literaturi: Goethe, Tolstoi (4 titluri), Hoffmann, Manzoni, Thackeray, Turgheniev și alții. În 1928, probabil în pregătirea unui interviu, face trimiteri la Keyserling și Freud. Interesante sunt reflecțiile despre artă și frumos, înșiruite după citatele din Lombroso. Călinescu se pripea când îl credea pe Sadoveanu necultivat.

– Conchizând, ce am putea spune, stimate domnule profesor, pe scurt, despre fondul de texte inedite care sperăm să apară cât mai curând în impunătorul volum pe care l-ați pregătit pentru tipar?

– Că aceste texte proiectează lumini întregitoare asupra unui Sadoveanu necunoscut.

A consemnat
 Constantin COROIU

poetii între ei

Aparentele, după cum știm, înșeală: cu aeru-i de pașnic sedentar, ba chiar de, *ipse dixit*, „casanier”, Ilie Constantin (poetul/omul?) este, de fapt, un temerar. Nu pentru că... se teme rar (sau mai deloc), ci pentru că și-a luat de două ori, cum puțin alții, viața de la capăt.

Ar fi, oare, abuziv să-i dăm cuvântul, în ocurență, infelicelui Gérard: „Et j'ai deux fois vainqueur traversé l'Achéron”?

Acheronul lui Ilie Constantin va fi fost Sena familiară, ba chiar tandră, – în ciuda faptului că acest fluviu cenușiu își ia, din vreme-n vreme, dintre poeți (Celan, Gherasim Luca), abominabilul tribut. Iar dacă de un fluviu subteran poetul n-a avut, la propriu, parte, avut-a de o propriuzisă *subterană*: un parking la subsolul „sompțuosului imobil” în care locuia Alain Delon. – Cf., între altele, *Le scribe accroupie*: „D'un garage souterrain de Paris, je regarde le ciel...”; și *Les pigeons de Chaillot*: „Je descendais vers mon destin/ de taupe nichée au creux d'une berge de la Seine...”

În treacăt fie spus: Sorin Titel, întors din capitala Franței, prin '75 sau '76, și povestindu-ne despre Ilie Constantin, era mai uluit de voazinajul acestuia cu preafrumosul „monstru sacru”, care, cu timpul, devenise, la noi, un substantiv comun (cf. *Vindem alendeloane!*), mai mult decât de gestul temerar sau, cel puțin, de raritatea posturii azilantului valah...

Care valah „zamolxiza”, să zicem, – făcând, vreme de 3 x 3 ani, proba, dacă vreți, a subpământei!

Ceea ce e de luat *cum grano salis*, nu, însă, în asemenea măsură încât să trecem prea ușor peste ideea unei amare inițieri în „alchimia existenței”, care începe cu *nigredo*: „Eu însumi nu mai eram aceeași persoană: scriitorul din București, cu o bună situație socială, notoriu, premiat, activ, a devenit altceva.” (*Familia scrisă*, Ed. Albatros, p. 108)

Ilie Constantin era, acum, „o cârțiță aciuiată în cașul unui taluz al Senei”: condiție derizorie, dar dictată de destinul-i propriu, „son destin”.

Senzația unui *fatum* inflexibil, a lui „așa îți este scris”, *pre-scris*, îi e specifică *Familiei scrise*, carte de mare disconfort lăuntric pentru „ipocritul cititor” (care-i întoarce paginile stingherit și tot mai în afara dulceagului *émoi* al lui *chez moi*!).

În fața destinului (sau, mai degrabă, a implacabilei fatalități) ce acționează peste capul nostru, n-ai să te simți, de altfel, decât, mereu, *străin*, – un *étranger* à la Camus, fie și dacă, precum el, ți le *asumi*. Teoretic, bineînțeles: *Cogito, ergo sum; sum, ergo assumo...*

Cu toate că odraslă (sau, mai curând, bastard) a(l) erei existențialiste, Ilie Constantin nu face, însă, *tabula rasa* din eres, din *res abscondita*, din „poezie”, – el putând fi, la limită, păgân, adică precreștin, dar nu ateu; din care cauză, la el, „la mémoire qui crée de l'avenir”, adică *premoniția*, funcționează (într-o epocă nefavorabilă vaticinației, și care, după Pierre Naville, „n'est pas celle des prophéties, mais celle des prévisions”):

„Atunci fugi în alt popor. O limbă/ necunoscută îi sună-n auz./ și viața lui păru că se preschimbă/ cu noul grai silabisit confuz./ Și lesne-i fu cuvinte noi să-nvețe/ pe gura unei noi femei curând./ Și se rugă pierdut de bătrânețe/ când noii fii încăruneau pe rând./ Și părăsit de-atâtea ori cu sine/ la capete de cicluri...” ș. a. m. d.

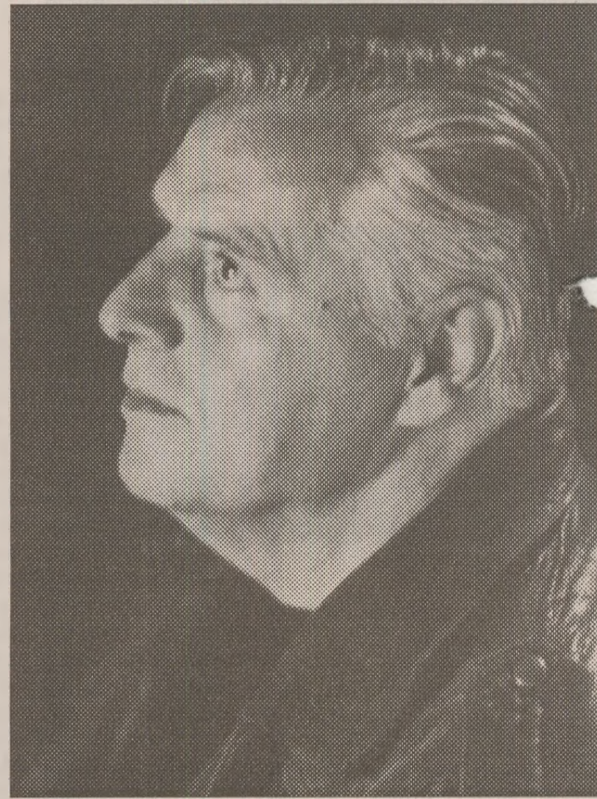
Cuvine-se adăugat numaidecât că *Neguțatorul de săbii* datează din A. D. 1967 (precedând cu circa 7 ani exodul lui Ilie Constantin); și că, în timp ce, literar vorbind, e o poemă vrednică de pana lui Al. Philippide sau Radu Stanca/ Ștefan Aug. Doinaș, – nu cred să aibă, sub aspect premonitiv, vreun alt pandant în poezia românească.

Firește, nu e rolul poeziei să se constituie într-un oracel practic, oracularitatea fiind un stil poetic... Într-un domeniu, însă, în care, îndeobște, se *ratează*, asemenea uluitoare performanțe merită, pesemne, consemnate... Cu-„o piatră neagră pe o piatră albă”, ca să fac uz de titlul lui Vallejo (în talmăcirea lui A. E. Baconsky):

„Eu voi muri-n Paris pe-o ploaie grea/ cândva, ntr-o zi pe care-o am în minte./ Eu voi muri-n Paris și nu mi-e teamă –/ și poate că ntr-o joi, ca azi, de toamnă.”

Or, fie spus în paranteză: ultima zi din viața lui Don

Șerban Foarță, comentator și traducător al lui Ilie Constantin

César a fost 15 aprilie 1938, una primăvaratică, adică, și poate că, într-astfel, și ploioasă, dar nu „o joi”, ci, după calendarul perpetuu, o *vineri*.

În fine, revenind la ale noastre, ar fi de spus că *le marchand de sabres*, ce va să zică vechiul „neguțator de săbii”, va fi deprins atât de bine un „nou grai”, încât, în 10–12 ani, va fi ajuns poet francez și, impregnându-se de spirit galic, prozatorul din *La chute vers le zénith*, roman distins, în anul de grație '89, cu „le grand prix du livre jeunesse de la Société des Gens de Lettres”, – savoarea și faonda cărei cărți aduce cu aceea a unor Charles Perrault–Anatole France.

E pentru ce ar fi meschin, din parte-mi, dacă nu chiar de-a dreptul insolent, să iau la puricat, acum, cele trei tomuri de traduceri în franceză din optzeci și șapte de *Poeți români/Poètes roumains*, de la Argezei cel din ultimul deceniu la poetesa Grete Tartler.

E vorba de masivul, impozantul, compactul florilegiu bilingv *CARREFOUR/RĂSCRUCE*, însumând cam una mie pagini (Colecția Ipotești, 2005).

Faptul că figurez, și eu, într-însul e, pentru mine, o onoare, dar și, nu mai puțin, un handicap, în sensul că, aceasta fiind situația, mi-e imposibil să mă mai pronunț asupra oportunității prezenței unora sau altora, în carte. Subiectivitatea îi e proprie, de altfel, oricărei antologii (astfel că veșnicile imputații de o asemenea natură sau

ieremiadele pe tema asta sunt, de obicei, neavenite).

Voi spune, numai, că traducerea, aici, nu e un act de disperată „uzurpare” (ea nefăcându-te să uiți originalul), ci, dimpotrivă, unul cordial și generos, de maximă transparență, de apropiere și antantă, asemeni unei mâini întinse.

Transpunerile lui Ilie Constantin (ca și propria-i critică, în rest) sunt, dacă vreți, fidele ca o umbră; și „bidimensionale”, adesea, ca și ea. Abandonul rimelor, de pildă, a *sunetului* în favoarea a ceea ce se cheamă *sens* (ca să trimit la unul din poezii cu care compatriotul nostru emulează de-a binelea, anume Valéry), are un astfel de efect aplatizant și „atonal”, – favorizând din capul locului, altminteri, compunerile în vers alb. Utilitar vorbind, e un serviciu, din partea lui Ilie Constantin, făcut publicului cititor francez actual, ce are idiosincrasia rimei...

Într-un cuvânt: o invitație la lectură pentru francezul care ne cunoaște, de mult, ca într-atât de francofoni, încât se miră, uneori, că mai traducem din/în franceză proză, eseuri, poezii.

Metaforic (și oleacă festivist), să mai adaug că Ilie Constantin întinde, între noi și franc(ofon)itate, un arc, un *arc-en-ciel*, un curcubeu, – dacă nu chiar unul de triumf, ca acela din sonetul nervalian:

„Cependant la sibylle au visage latin/ Est endormie encor sous l'arc de Constantin/ – Et rien n'a dérangé le sévère portique.” ■

poetii între ei

LARVATUS PRODEO

„Înainte cu mască”,
deviza dragă lui Erasm...
Ca un pitic ce-și face din norul negru cască,
mă târâi din dezastre în marasm.

Înainte cu mască, „larvatus prodeo”,
în mine însumi travestit: un om. – Din huma
obscură, mpins în lume ca la un fals rodeo,
sunt prompt uitat, sunt, parcă, șters cu guma.

Dacă din vis mi-e gândul, și din miraj, urzit,
iar trupu-mi e un duh ce,-n zori, se șterge, --
din hăul apelor părelnice trezit,
spiritul, dur și aspru,-al meu, emerge.

ÎN OMENET, ȘI DUPĂ

Te bate-amar de apă, -- te faci una
cu ea, ca stâncile-ndurând furtuna;

ca orbu-ncremenești, când trece hoarda
ce-ntinde simțurile-ți precum coarda:
în juru-ți, forfota de pași, voci, mâini e
utopică precum o zi de mâine.

Departe-i răsul gloatelor, lălâu,
asfaltul seacă,-n juru-ți, ca un râu.

Stingher în rațiune, ca-n deșert,
dai strigăt ca s-auzi un sunet cert.

DIMINEAȚĂ

Pătrunde dimineța prin perdea
frângându-și raza ca-ntr-o apă,-n ea.

Tu, evadatul din somn, păstrează
și nimbu-i, și urzeala,-n ora trează:

fântâna a Juvenței, naos gotic
al unei catedrale pe valul amniotic.

A VISULUI AFONĂ VOCE

Ploaie de gratii oarbe, între care
se-aude răgetul de vânt.
Urzit din amintiri preaclear,
am doar un acoperământ.

Aici, ca-n orice altă zare,-n
amonte, ca și în aval,
hălădui între obrăzare
obraznice, de carnaval.

La glasul visului afon
urechea cui rămâne surdă?
În vârstă-mi vitregă, -- cu vesel zvon,
copilul care-am fost irumpe, zburdă.

DINTR-UN BALCON

Gâze se zbenguie,-ntr-un roi,
pe lângă balustradă,-n vid:
nupții febrile și război,
încremenit vârtej avid.

Septembrie le curmă,-n ocru,
clișee lungi cât niște ere.

Priviți de Domnul, prin binoclu,
aștrii-s un roi de efemere.

OM NEȚĂRMURIT

Om nețărmit, abia mi-arunc
umbra, ca o ancoră-n nisip,

**Din emulație cu Miron Kiropol, te
traduce în limbă, în română, al versurilor
franțuzești rimate ale lui Ilie Constantin,
imi îngădui să prezint, în continuare,
versiunea înedită proprie a câtorva dintre
acestea. {S.F.}**

ca s-atârne grea și îndelung
în de-nesurprins, în făr-de-chip,
că în-altă-parțile mă cheamă
ca magnetul fierul, iar eu jindui
ca din viața-mi proprie, nefiindu-i
sclav, să mă desferesc fără teamă.

Plec din nou, după o așteptare
care-mpotmolea, în ea, durate.
Aminterea-mi, azi, un reazim are:
umbra bucuriei îndurate.

BALANSOAR

În golul serii,-n zbor peste un lan
de roze, draga mea coboară, suie;
ca fumul adiind dintr-o cătuie,
eu tind spre ea, din spuză, cu elan.

Crepusul, o umbră ca de angel
tot leagănă,-n zenit. Ești Lilith, poate,
alb nour tandru-al meu?... Stai, între toate,
în tronul-leagăn dreaptă ca o lance.

*

Pe când amurgul, pe mobila punte
a clipei mă-mpingea în văzul tău, --
ieșind dintr-o durată cât un hâu,
privirea-ți mă ungea cu mir pe frunte!

O zare caut, între lut și nor,
să-ți împlinesc, iubito, rugăciunea.
Îmbătătoare ca amărăciunea,
memoria mea urzește viitor.

FERTILELE ECOURI

Pe zidul neted, noi,
punându-ne pecetea
de umbră, precum doi
cipreși pe care setea
îi seacă, până când
ne desenăm pe mur
ca un blazon, având
drept fond un pal azur.

Treptat, de pe bifidul
și efemerul herb,
vezi soarele pe zidul
necropolei, -- superb.

Ci umbra,-n seară, crește,
a crucilor, în noi,
și-orașu-l cucerește
în interflux... Nu doi
fac unul și cu una:
te ții ca de-un catarg
de mine,-n timp ce Luna
dezleagă apa,-n larg.

ALCHIMIST

Pe-Octombrie,-s gata, azi, să mi-l apropiu!
Se șterge-n zare August, nor buimac.
Să mi se pară somnul un oprobriu,
în veghe și văz pur, să mă prefac!

Arde și sparge ca bombardă tribul
de valuri îmbălând, cu vuiet, stânci.

De pagină și pană,-și uită scribul
în cutele-anotimpului, adânci.

*

Apropie-te, cu Lună sau fără, pas cu pas,
tu, orizont ce-ascuți de riglă și compas,
când soarele și steaua polară,-n aur scump
transmută, drepte, inerția mea de plumb.

SMARALDUL

Monotonie și stagnare.
Planetele,-n placid trigon,
înscriu, într-o vâscoasă zare,
destinul tău de epigon.
Cerule te vrea-n Nadir, -- de azi
în veșnicie, să tot cazii.
Viu, te vezi prins ca-ntr-un șaton
în provizoriul monoton?
Ești verdele-adamant văzut
pe fruntea-ntraripatului căzut
în veșnicia străadâncă,
spre un infern ce nu există încă.

TREI ELEMENTE

Ți-amenință tot pasul pe care-l faci, căderea-n
nadir; sub tine, solu-i tăios. Cât despre Aer,
știi să-l parcurgi, să circuli printr-însul, -- cu vederea
ascunsă-n val de lacrimi, dar demn și fără vaiere?

Încrede-te în pura, în infidela Apă,
vechii-ți uitat eden de amniot;
din fir fluid se țese -- fără grabă
ca rugăciunea -- haina-ți de carne și de os.

Când fâlfâie deodată roșietica aripă
a Focului, privirea-ți se-ntorce-n sinea ei:
pășește, parafează cu pasu-ți lungă clipă
ce ține până-n miezul de noapte, -- dacă vrei.

ORDALIA PĂMÂNTULUI

Pâine, sare, poate chiar salpetru,
lampa arde-n silă și gălbui;
sufletul, fluid în termometru,
s-ar mai da de-a dura,-n voia lui...

Pâinii, precum pietrei, fără pace,
sori și fulger i-au dat chip amar, --
sora noastră, apa care zace,
a rămas o drojdie-ntr-un pahar.

Solitudine și liniște, în gheața
criptei unde sunt întors pe dos.
O oglindă oblică-și ia fața
de la mine, mândrul păgubos.

Mi-e uitarea mir; speranța calmă,
anotimpurilor li-i, mereu, de rond.
Osul unui craniu vechi, sub palmă,
mi-e și parapet, și orizont.

STAGNARE

Jarului sublim
pâlpând în zori
suflu viu să-i fim,
binevăzători.

Patimi îndurând
până la soroc,
phoenixul curând
va zbcni din foc.

Clari, după surghiun,
sub un cer labil,
să ajungem un
fulger imobil!

comentarii critice

Creăție și anticipare

După culegerea de studii și articole *Între fapte și sens*, despre care glosam în primăvară, Nicolae Mecu, autorul excelenței ediții critice a romanelor lui G. Călinescu, vine cu o alta, intitulată la fel de semnificativ, *Centrul și periferia*. Autorul își valorifică publicistica destul de târziu, după mai bine de 25 de ani de remarcabilă activitate. El este un istoric literar, care, dintr-o excesivă modestie, s-a ignorat prea multă vreme.

În *Argumentul* noului volum, N. M. ne explică intențiile sale exegetice, ce ar viza două categorii de scriitori: cei canonici (clasici în sensul perenității) ceea ce reprezintă „centrul” și „minorii”, scriitorii uitați, trecuți cu vederea, aflați la „periferie”. Dacă la primii, criticul descoperă detalii relevante, mai puțin sau deloc observate și fructificate de către alții, punând nuanțat noi accente, la ceilalți a urmărit, cum singur spune, „recitirea unor scrieri marginalizate și uitate, cu intenția de a identifica ori sublinia, pe de o parte, locul lor în tabloul general al epocii, iar, pe de alta, inițiative prin care acestea introduc și exersează teme, subiecte, personaje aduse apoi la nivelul capodoperei de marii creatori”. Mai exact, calitatea de *anticipare*, idee urmărită sistematic de N. M., alături de relația clasicism-romantism, de parodic și parodie. Astfel, recitind *Țiganiada* lui I. Budai-Deleanu, în articolul *Erudiția veselă* (de notat știința titlurilor, mai totdeauna – expresiv-elocvente) ni se atrage atenția asupra întoarcerii în comic a eroicului, a caracterului parodic al „poemaționului”, fapt ce i se pare uimitor pentru literatura română începătoare, întrucât, remarcă el, pe bună dreptate, parodia „este rodul unor epoci de maturitate și chiar de saturație, când temele și stilurile au atins punctul de la care începe decadența”.

Mai târziu, Grigore Alexandrescu, prin critica clișeele poeziei arcadice, patriarhale din *Epistole*, „anticipează” parodiile pe aceeași temă ale lui Caragiale și ofensiva modernistilor din secolul XX în contra sămănătoriștilor și neosămănătoriștilor”, de asemeni, pe G. Topârceanu din *Vara la țară*. Samson Bodnărescu este și el „un emul anticipator al romantismului eminescian”, după cum Iacob Negruzzi, cu ale sale *Copii de pe natură*, prefigurează cum s-a mai observat, *Momentele* lui Caragiale și cu *O alegere la Senat* – comedie de moravuri –, *O scrisoare pierdută*.

Dar anticipările sunt cu mult mai vechi. Ocupându-se de unul dintre cei uitați, Ion Prale, N. M. revizuieste opinia ce i se pare excesiv critică din cunoscutul articol *Observări polemice*, unde Titu Maiorescu ridiculiza citatele din *Lepturariul românesc* al lui Aron Pumnul, vizând printre altele prozodia și limba greoaie a *Psalmilor* traduși de Ion Prale. Autorul volumului *Centru și periferia* constată că acesta „conservă sensul originalului, trece peste dificultățile limbii apelând la regionalisme și formațiuni lexicale proprii”. Deși greoaie, continuă el, traducerea lui Prale „supune limba și prozodia la încercări, care, reluate peste decenii, vor duce la performanțele celor mai mari poeți ai literaturii române (Eminescu, Arghezi, Ion Barbu, Nichita Stănescu, Mircea Cărtărescu)”. „Pe toți aceștia Ion Prale îi anticipează în efortul lor de a turna în formă nouă limba cea de obște”. Din aceeași epocă, Barbu Paris Mumuleanu, cu poemul *Plângerea și tânguirea Valahiei asupra nemulțumirii streinilor ce au dărăpănat-o*, plin de imprecații, anunță lunga serie a „blestemelor” de la Bolintineanu la abia amintiții Arghezi și Ion Barbu.

Asemenea observații privind recurența unor teme, subiecte sau personaje, a unor procedee artistice demonstrează organicitatea literaturii române, faptul că ea a căpătat curând o personalitate bine conturată care făcea ca începătorii să-și afle urmași, iar spiritele congenere să se reintâlnească pe trepte artistice diferite, peste decenii sau chiar la intervale mai scurte, întrucât cunosteau aceeași lume, se împărțeau din aceleași izvoare culturale, se supuneau aceluiași cod literar (cazurile Samson Bodnărescu-Eminescu, I. Negruzzi-Caragiale).

Noi formulări critice găsește N. M. despre marii scriitori: M. Kogălniceanu i se înfațșează ca un povestitor moldovean trecut prin școala franceză, „solidarizând inextricabil umorul de peste Milcov cu sarea galică de pe Sena.” C. Negruzzi ar întruchipa „triumful bunului simț”, Titu Maiorescu, „impersonalitatea suverană”. Uneori el

merge la interpretări mai adânci, ca aceea privindu-l pe G. Coșbuc. Poetul năsaudean „curăță idila de praful anacronismului, îi restituie autenticitatea”. „Concretețea universului liric din *Balade și idile* și *Fire de tort* ne apar drept *corolar estetic* al idilicului”. Interesantul articol ar fi meritat să fie dezvoltat.

O altă constantă a preocupărilor lui Nicolae Mecu este, spuneam, relația clasicism-romantism, altfel, bine știută. Aplecându-se atent asupra paginilor lui Daniil Scavinschi, istoricul literar bagă de seamă că neoclasicul de la 1825 „face un salt în noua sensibilitate abia întezărită la orizontul culturii românești și vorbește de o *romanticească* priveală, situându-se astfel printre primii autori români care foloseau termenul de «romantic»”. „Daniil cel trist și mic” din *Epigonii* cultivă pe alocuri un romantism tenebros. În schimb, clasicul Costache Negruzzi a știut „să renunțe la nuvela senzațional-romanticoasă și să păstreze din romantism doar câteva procente menite a-i doza dominantă clasică spre a o face mai vie, mai colorată, mai pe gustul cititorului modern”. În *Alexandru Lapușeanu*, prima capodoperă a nuvelei românești e de semnalat „aportul componentei clasice derivată din clasicismul tipologic, care cenzurează eventualele excrescențe romantice și conferă observației și notației realiste maxima economie și stringență, triumfătoare în lapidaritatea memorabilă de edict latin a frazei”. Elementele romantice primesc mereu „replica echilibrată a construcției riguroase și a dicțiunii clasice, eliberând narațiunea... de vegetația retoricului”. C. Negruzzi reușește performanța de a împinge textul „spre zona înaltă de dincolo de curente, metode și stiluri”, prevestind, conchide N. M. – opinia nu știu să mai fi fost exprimată – omnișcența și rigoarea lui Liviu Rebreanu. Recunoaștem în acest studiu unul dintre cele mai subtile ale volumului *Centru și periferia*.

Întrucâtva asemănător este Grigore Alexandrescu, în poezia căruia „libertățile de simțire și de imaginație ale romanticului se văd contrapunctate de convențiile clasicului și nu o dată poetul se află în starea de confuzie a drumetului ajuns la răscruce”. În urma analizelor lui N. M., împletirea clasicismului cu romantismul pentru epoca începuturilor literaturii noastre literare și nu numai, unanim cunoscută, este examinată mai aplicat, mai explicit, trecându-se în chip decis dincolo de enunțul general, de o formulă cvasi-abstractă.

În *Argumentul* pe care l-am citat, autorul făcea o adevărată profesie de credință, declarându-se adeptul moderației metodologice și respingând excesele, atitudine critică rezonabilă pe care o subscriem și noi. Aceste „eseuri au încercat să îmbine adresarea către specialiștii cu deschidere către publicul larg și limbajul tehnic cu cel de popularizare”. „Fără acest «compromis» necesar literatura română riscă să rămână obiectul unui cerc extrem de restrâns (al experților) sau al unui solilocvii”, criticul, adăugăm noi, rămânând și el pentru cea mai mare parte a cititorilor incomprehensibil. Opțiunea autorului se regăsește întocmai în paginile volumului *Centru și periferia*. N. M. apare aici și în postura de cronicar de ediție și de comentator al unor studii de istorie literară. El scrie despre *Jurnalul și epistolarul* lui Titu Maiorescu, despre corespondența lui Duiliu Zamfirescu și despre poezia și articolele exegetice ale lui Ion Pillat. Cronici substanțiale consacră unor istorici literari contemporani, precum Paul Cornea, Mircea Angheliescu, George Gană, Ioan Adam. Nu e absent nici editorul de documente literare. El publică acum o scrisoare inedită a lui Al. O. Teodoreanu adresată lui G. Călinescu, la împlinirea vârstei de 60 de ani a acestuia. Epistola se încheie cu un catren, care da un praf de sare și piper volumului. Acesta se impune, fără îndoială, prin rigoare și seriozitate, fără a-i lipsi totuși un aer colocvial și o discretă notă de umor subiacent – a se vedea preferința autorului pentru parodie – și ca aparținând aceleiași familii, nedispunând nici epigrama:

„Șezut-ai, după cum se știe,
Pe scaunul ce ți s-a dat
Pe merit, la Academie,
Și nu te-ai *academifiat*”.

AI. SÂNDULESCU

NICOLAE MECU

Centrul și Periferia

Editura ADAM

Nicolae Mecu, *Centru și periferia. Itinerar pe orbita clasică a literaturii române*, Ed. Adam, 2004.

cărți primite

- M. Eminescu, *Poezii/Poesies*, ed. bilingvă, prezentare și traducere de Jean-Louis Courriol, ed. IV, Ed. Paralela 45, Pitești, 2004, 125 pag.
- Richardo Nedela, *Crochiuri moral-politice*, Editura Ziua, București, 2005, 238 pag.
- Cornelia Ichim Pompiliu, *Cazarma cu naratori*, Editura Corgal Press, Bacău, 2005, 136 pag.
- Marius Mircu, *Cele 60 de cărți ale mele*, Editura Globus, Bat-Yam, 2005, 310 pag.
- Florea Firan, *Profiluri și structuri literare, Contribuții la o istorie a literaturii române*, vol. II (M-Z), ed. II, prefață de C. Popa, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 2004, 440 pag.
- Dumitru Huruba, *Natură vie cu Scorpion sentimental*, Ed. Emia, Deva, 2005, 102 pag.
- Catalin Ghiță, *Luminile lui Argus, o morfotipologie a poeziei vizionare*, Cuvînt înainte de Eugen Negrici, Ed. Paralela 45, 2005, 318 pag.

e s e u

Toate cuvintele de care facem uz au exact valoarea sufletească pe care climatul psihologic în care trăim le-o atribuie. Ele sînt indiciul cel mai fidel al tonusului psihic pe care un om, trăind într-o comunitate culturală, îl împrumută de la aceasta. Cuvintele din titlu, pe care Cioran, încercîndu-le cu ironie, le îndrepta împotriva lui Noica, sunau atunci, la vremea scrierii lor, ca o punctare sarcastică a zădărniciilor unui efort pe care pătînișeanul îl pusese în slujba specificului național. Cum să crezi în temeinicia unei filozofii ce pretinde că limba ascunde o sensibilitate pe care numai cei care o vorbesc o pot împărtăși? Cine e dispus să-ți dea crezare? Nimeni.

Anii au trecut, iar azi, cînd noi înșine pomenim aceste cuvinte, le folosim ca pe un vot de blam împotriva oricărei pretenții de afirmare a unui specific național. A devenit aproape un semn de fină intuiție intelectuală dacă știi să respingi, în numele unui impersonal și neutru culturi universale, orice aluzie la vreo trăsătură culturală românească. Se uită însă ca cel dintîi semn de naționalism al unui om este chiar limba în care trăiește și se exprimă, cum de asemenea se uită că atmosfera psihologică pe care oamenii de cultură o respiră este o trăsătură de bază a specificului național.

În această privință, e uimitoare vigoarea cu care înfierăm exact acele trăsături pe seama cărora putem vorbi de un specific românesc, iar acest specific stă chiar în atmosfera de etuvă psihologică în care adepții umanioarelor își duc zilele. Spun „etuvă“, gîndindu-mă că temperatura la care este încălzită atmosfera noastră culturală este una peste medie. O ambianță încinsă avînd o presiune anormală, aceasta este nota distinctivă a specificului nostru cultural.

Ceea ce este straniu este că de această atmosferă îți dai seama nu analizînd-o filozofic, ci pur și simplu ieșind în afara ei și trăind măcar cîteva luni în Occident. Acel cîmp de forță a cărui prezență, cîtă vreme erai în țară, nu-l sesizai deloc, îl vei simți acum în mod însușit, dar nu pentru că s-ar fi întîrit între timp, ci pentru că acum îți lipsește cu totul. În Occident poți studia pînă la moarte în cele mai aseptice și mai civilizate incinte din lume, răsfoind biblioteci întregi și scriind tomuri impresionant de docte. Și cu toate

Sentimentul paraguayean al ființei

acestea îți va lipsi ceva, și anume climatul de rumoare provincială al cărei principal ferment sînt tocmai trăsăturile pe care, culmea, le deplîngem atît de mult la noi: umoarea irascibilă, orgoliile și ranchiunile ireductibile, spiritul de gașcă și grupurile de influență, taclalele de cafea și birfele impenitente, polemicile arzătoare și campaniile de discreditare. Tocmai aceste trăsături creează un cîmp psihologic a cărui intensitate definește atmosfera culturală a lumii de aici. Și tot ele ne dau specificul cultural.

Ceea ce îl salvează pe român de la sterilitate e tocmai umoarea aceasta colectivă, de o intensitate frizînd forma molipsitoare a excitației în masă. Fără ea, am avea parte de o îmbalsamare timpurie într-o formă mimetică, de pastiașă provincială, a culturii occidentale. Cultural vorbind, climatul acesta de competiție psihologică, după reguli ce nu pot fi niciodată ținute în frîu, lipsește în Occident. În Apus, totul este de o igienă atît de ireproșabilă, încît, lipsit de dușmănie publice, de resentimente și de polemici oficiale, te stingi sufletește cu idealul culturii universale în minte. Și scrii vrafuri de maculatură doctă pe care nu ți le citește decît familia. Nu ați observat că românii aflați în străinătate, deși critică îngustimea și culorile balcanice ale sensibilității de aici, nu se pot totuși lipsi de ele, de vreme ce continuă să se raporteze la ceea ce se întîmplă în țară? Ei scriu pentru gazetele românești și critică atmosfera de aici, fără să știe că, în critica lor, sînt mînați tocmai de acele trăsături fără de care nu ar mai

avea nici un imbold de a mai apela vreodată la o revistă românească. Ei intuiesc că o motivație culturală de durată nu poți avea decît cuplîndu-te la cîmpul psihologic al culturii din țară. Acest cîmp e fermentul dătător de ambiție, el este sursa entuziasmelor sau scîrbelor noastre. Tocmai de aceea, chiar și cei care se jură că au încheiat socotelile cu sordida cultură de mahala de pe malul Dîmboviței nu încetează să se țină la curent cu tot ce se petrece aici.

Să nu ne îmbătam cu apă rece: privite dinspre Occident, umanioarele românești nu există. Dacă unui profesor universitar de filozofie din Germania îi pomeniști de Noica, te va privi cu îngăduință, așa cum un om sprijinit pe secole de tradiție filozofică se uită la un epigon căruia i-a intrat în cap că poate da germanilor lecții despre Kant. E ca și cum un intelectual din Paraguay, mînuind o aproximativă limbă românească, ar veni să ne explice subtilitățile limbajului lui Noica. Și totuși, germanul, deși nu a auzit de Noica, te tratează politicos și curtenitor, pentru că știe că, prin oameni ca Noica, cultura germană va iradia în lume. Asta îl preocupă pe el, puterea tradiției germane de a rezona în lume și de a se întipări în mințile oamenilor.

Din păcate, România a pierdut șansa unei iradiere culturale cu bătaie universală. Nu ne ajută limba, nu ne ajută tradiția, nu ne ajută politica. Și atunci, ceea ce putem face este ca, înăuntrul etuvei psihologice a climatului de aici, să păstrăm o cumpănă între provincia pe care o reprezentăm și centrul pe care nu-l vom întruhipa niciodată. Și cum unul din simptomele de decădere culturală a unui popor stă în înclinația de autoflagelare prin minimalizarea continuă a climatului său cultural, sentimentul paraguayean al ființei ar trebui să rămîna o simplă întorsătură stilistică. Există un sentiment românesc, dar nu unul al ființei, ci unul al climatului cultural. Și cum climatul acesta este cel care ne dă, în modul cel mai propriu cu putință, substanța sufletească a existenței noastre, înseamnă că tot el conține și sentimentul românesc al ființei. Există un sentiment românesc al ființei.

Sorin LAVRIC

calendar

15.09.1875 - s-a născut *H. Sanielevici* (m. 1951)
15.09.1938 - s-a născut *Marian Popa*
15.09.1943 - s-a născut *Ilse Hehn-Guzun*
15.09.1948 - s-a născut *Ioan Lăcustă*
15.09.1984 - a murit *Paul Sterian* (n. 1904)

16.09.1903 - s-a născut *Nicolae Deleanu* (m. 1970)
16.09.1910 - s-a născut *Lucia Demetrius* (m. 1992)
16.09.1910 - s-a născut *Victor V. Martinescu*
16.09.1937 - s-a născut *Marin Codreanu*
16.09.1937 - s-a născut *Victoria-Ana Tăușan*
16.09.1990 - a murit *Aurel Dumitrescu* (n. 1955)
16.09.1994 - a murit *Nicolae Mărgescu* (n. 1928)

17.09.1823 - a murit *Gheorghe Lazăr* (n. 1779)
17.09.1856 - s-a născut *Moses Gaster* (m. 1939)
17.09.1875 - s-a născut *Victor Anestin* (m. 1918)
17.09.1888 - a murit *Iulia Hasdeu* (n. 1869)
17.09.1892 - s-a născut *Constantin Argesanu* (m. 1964)

17.09.1921 - s-a născut *Gica Iuteș*
17.09.1921 - s-a născut *Tiberiu Tretinescu* (m. 1977)
17.09.1939 - s-a născut *Nicolae Ioana* (m. 2000)
17.09.1941 - s-a născut *Aurel Scrobioală*
17.09.1948 - s-a născut *Maria Urbanovici*
17.09.1951 - s-a născut *Dan Ciachir*
17.09.1983 - a murit *Horia Lovinescu* (n. 1917)
17.09.1989 - a murit *Ion D. Sirbu* (n. 1919)
17.09.1997 - a murit *Arsavir Acterian* (n. 1907)
17.09.2000 - a murit *Ioan Alexandru* (n. 1941)

18.09.1831 - a murit *Vasile Cârlova* (n. 1809)
18.09.1905 - s-a născut *Igor Block* (m. 1988)
18.09.1924 - s-a născut *Stelian Filip*

18.09.1931 - s-a născut *Valeriu Sârbu*
18.09.1967 - a murit *Tudor Șoimaru* (n. 1898)

19.09.1873 - s-a născut *Ludovic Daus* (m. 1953)
19.09.1903 - s-a născut *Marcel Breslaşu* (m. 1966)
19.09.1915 - s-a născut *Ion Sassu-Ducșoara*
19.09.1921 - s-a născut *Heinz Stănescu*
19.09.1922 - s-a născut *Majtenyi Erik* (m. 1982)
19.09.1929 - s-a născut *Grațian Jucan*
19.09.1941 - s-a născut *Liana Corciu*
19.09.1951 - s-a născut *Corneliu Ostahie-Cosmin*
19.09.1973 - a murit *George Popa* (n. 1912)
19.09.1992 - a murit *Cella Serghi* (n. 1907)
19.09.2005 - a murit *Emil Manu* (n. 1922)

20.09.1859 - s-a născut *D.Th. Neculufă* (m. 1904)
20.09.1865 - s-a născut *Gheorghe Catană* (m. 1944)
20.09.1866 - s-a născut *George Cosbuc* (m. 1918)
20.09.1896 - s-a născut *Scariat Callimachi* (m. 1975)
20.09.1910 - s-a născut *Teșcu Gheorghiu* (m. 1981)
20.09.1912 - a murit *N. Burlănescu-Alin* (n. 1869)
20.09.1918 - s-a născut *Adina Arsenescu*
20.09.1923 - s-a născut *Cecilia Dudu*
20.09.1928 - s-a născut *Nicolae Mărgescu* (m. 1994)
20.09.1934 - a murit *G. Bogdan Duică* (n. 1865)
20.09.1937 - s-a născut *Petre Got*
20.09.1940 - s-a născut *Ion Iancu Lefter* (m. 1991)
20.09.1940 - a murit *Constanța Marino-Moscu* (n. 1875)

20.09.1945 - s-a născut *Mircea Sandulescu*
20.09.1986 - a murit *Iorgu Iordan* (n. 1888)

21.09.1864 - s-a născut *Elena Văcărescu* (m. 1947)
21.09.1911 - s-a născut *Alexandru Jar* (m. 1988)
21.09.1933 - a murit *Nicolae Milcu* (n. 1903)
21.09.1938 - s-a născut *I. Constantinescu*
21.09.1945 - s-a născut *Nicolae Sârbu*

21.09.1961 - a murit *Claudia Millian* (n. 1887)
21.09.1987 - a murit *Aurel Gurgăleanu* (n. 1924)
21.09.1992 - a murit *Ion Băieșu* (n. 1933)

22.09.1904 - s-a născut *N. Argintescu-Amza* (m. 1973)
22.09.1907 - s-a născut *Orosz Iren*
22.09.1914 - s-a născut *Alice Botez* (m. 1985)
22.09.1922 - s-a născut *Virgil Nistor*
22.09.1930 - s-a născut *Eugenia Tudor-Anton*
22.09.1938 - s-a născut *Augustin Buzura*

23.09.1891 - s-a născut *V.G. Paleolog* (m. 1979)
23.09.1898 - s-a născut *Alfred Margul Sperber* (m. 1967)
23.09.1927 - s-a născut *George Sorescu*
23.09.1942 - s-a născut *Nicolae Breb-Popescu*
23.09.2000 - a murit *Costăche Olăreanu* (n. 1929)

24.09.1900 - s-a născut *Dem. Bassarabeanu* (m. 1968)
24.09.1930 - s-a născut *Victor Nistea*
24.09.1936 - s-a născut *Corneliu Omescu*
24.09.1944 - a murit *Paul Mihai Sadoveanu* (n. 1920)
24.09.1967 - a murit *Mihail Sevastos* (n. 1892)
24.09.1983 - a murit *Cătălin Băjenaru* (n. 1967)
24.09.1989 - a murit *Sergiu Filaret* (n. 1921)
24.09.1989 - a murit *Paul Georgescu* (n. 1923)
24.09.1994 - a murit *Grigore Popa* (n. 1910)
24.09.1998 - a murit *Irina Ellade* (n. 1916)

25.09.1900 - s-a născut *Henri Jacquier* (m. 1980)
25.09.1914 - s-a născut *Marcel Marcian*
25.09.1920 - s-a născut *D. Vatamaniuc*
25.09.1927 - s-a născut *Mihai Stoian* (m. 2005)
25.09.1929 - s-a născut *Mihail Giugariu*
25.09.1930 - s-a născut *Pop Simion*
25.09.1943 - a murit *Octav Botez* (n. 1884)
25.09.1959 - a murit *Constantin Ghiban* (n. 1919)
25.09.1983 - a murit *Ion Th. Ilea* (n. 1908)

Editura AULA

Colecția „CANON”

George Coșbuc de Andrei Bodiu	7,9 lei
Titu Maiorescu de Cornel Moraru	7,9 lei
Liviu Rebreanu de Ion Simuț	7,9 lei
Ioan Slavici de Cornel Ungureanu	7,9 lei
Urmuz de Adrian Lăcătuș	7,9 lei
Ștefan Agopian de Ruxandra Ivănescu	7,9 lei
Ana Blandiana de Iulian Boldea	7,9 lei
Emil Brumaru de Rodica Ilie	7,9 lei
Nicolae Breban de Liviu Malita	7,9 lei
Mircea Cărtărescu de Andrei Bodiu	7,9 lei
Leonid Dimov de T. Ștef și V. Mureșan	7,9 lei
Ioan Groșan de Nicoleta Cliveț	7,9 lei
Mircea Ivănescu de Al. Cisteleanu	7,9 lei
Nicolae Manolescu de Mihai Vakulovski	7,9 lei
Adrian Marino de Constantin M. Popa	7,9 lei
Virgil Mazilescu de Ion Buzera	7,9 lei
Fănuș Neagu de Andrei Grigori	7,9 lei
Mircea Nedelciu de Al. Th. Ionescu	7,9 lei
Constantin Noica de Cornel Moraru	7,9 lei
Cristian Popescu de Horea Poenar	7,9 lei
Marin Preda de Rodica Zane	7,9 lei
Nichita Stănescu de Vasile Spiridon	7,9 lei
Nicolae Steinhardt de Gheorghe Ardelean	7,9 lei
Mihai Eminescu de Caius Dobrescu	14,9 lei

Cărțile pot fi comandate la:

Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro

Editura AULA O.P. 11 C.P. 962 Brașov 500610

CARTIER *incepe de la caracter*

Emil BRUMARU

Opera poetică

Ediția a II-a revăzută și mult adăugită

Casetă, 3 volume, 224 pag., 204 pag., 280 pag. Cartonat, legat

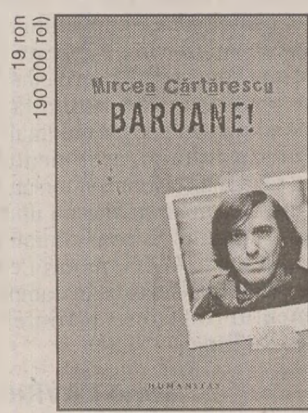
În colecția *poesis* au mai apărut:

Vasile ALECSANDRI	B. FUNDOIANU	Ion PRIBEAGU
George BACOVIA	GOETHE	Aleksandr PUȘKIN
Ion BARBU	Cezar IVĂNESCU	Nichita STĂNESCU
Aleksandr BLOK	Alexandru MACEDONSKI	George TOPIRCEANU
George COȘBUC	Ion MINULESCU	Georg TRAKL
DANTE	Ștefan PETICĂ	URMUZ
Mihai EMINESCU	Ion PILLAT	Ilarie VORONCA
Serghei ESENIN	Vasko POPA	
Șerban FOARȚĂ		

Difuzare: S.C. "CODEX 2000", Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București. Tel/fax.: 210 80 51. E-mail: codexcartier@go.ro

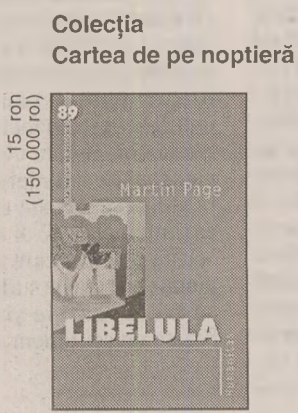
HUMANITAS

citim de 15 ani împreună

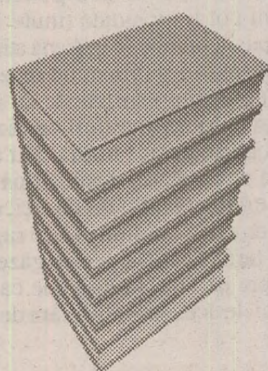
MIRCEA CĂRTĂRESCU
Baroane!

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

MARTIN PAGE
Libelula

<http://www.autori.humanitas.ro>
www.humanitasrights.ro

Societatea Română de Radiodifuziune
RADIO ROMÂNIA CULTURAL

Dictionar de literatură universală

...estet, critic de artă, pictor, prozator, emblemă a artei victoriene...

Miercuri, 28 septembrie, de la ora 16.00

John Ruskin "sigiliul estetic al unei epoci"

Prezintă: **prof. univ. dr. Dan Grigorescu**
Realizator: **Titus Vijeu**

Arad 106,8	Craiova 101,1	Ploiești 104,1
București 101,3	Deva 105	Rm. Vâlcea 102,5
Bacău 101,8	Galați 101,6	Satu Mare 96,1
Baia Mare 100,1	Iași 103,1	Sibiu 103,7
Brașov 105	Oradea 96,1	Suceava 101,6
Buzău 103,7	P. Neamț 100,3	Tg. Jiu 89,5

↑
n plină circulație pe bulevard, o limuzină indigo rupe toate sensurile, declanșează isteria claxoanelor și frinează scrișnit lângă trotuarul pe care mă oprisem tocmai ca să văd perturbația.
Ei bine, eu eram cauza!
Din limuzină coboară simpaticul june pictor O., cunoștință veche și, cu afabilitatea pe care i-o cunosc dintotdeauna, îmi strânge (amical și respectuos) mâna și trece direct la subiect: a avut recent expoziție la București și a vândut-o toată; numai limuzina, iată, și-a cumpărat-o doar din vânzarea unui singur tablou.
Așadar, cu riscul de-a produce accident, prosperul pictor ține morțiș (de ce?) să-mi destăinuie ultimul lui tun.
Foarte bine.
Să-i spun la rindu-mi, că ieri, chiar ieri, mi-a apărut un masiv album monografic?
Ridicol.
Îl felicit fără pic de rîcă și ne dorim amîndoi reîntîlnirea.
E de plecat, de ce nu, de la *particularul* situației pentru a ajunge la... la ce? La *generalul* privind climatul de-acum, nu cu totul nou în lumea occidentală, oarecum nou la noi. De aminat, deocamdată, chestiunea oarecum încă remanentelor anomalii în temă, consumate masiv în jumătate de secol comunist, cînd valorii autentice i s-au substituit sistematic compromisurile de toate naturile, nu în ultimul rînd cele copios banoase ale unora, aflați în raporturi oricum descalificante – etic și profesional – cu puterea.
De revăzu, așadar, ce se întîmplă azi. Într-o țară ieșită dramatic din vechiul regim și bijbiînd în regăsirea naturii ei adevărate. E minunat că nimeni nu-l poate

Carnet

Pictura limuzină

opri pe tînărul O. să facă ce vrea cu pictura lui: să și devină peste noapte miliardar; dacă poate. Altceva ar fi în discuție. În discuția privind valoarea în sine a operei de artă. Există – în inevitabilă juxtapunere – două categorii: una, lipsită de valoare intrinsecă, dar foarte descurcăreță în a prospera, cealaltă, pe cît de valoroasă, pe atît de păguboasă. (Inversarea termenilor binomului e, și ea, posibilă.)
Oricît ar epata O. cu abilitatea lui bănească, statutul-i îi este prescriș – în absolutul valorii anonimului. Că pictura lui place, e cu totul altă chestiune. Dar, la urma urmei, cui place? Sint sigur că tablourile ieșeanului – în imitarea unui Stahl (inimitabil!) – cu exactități și prețiozități de-a dreptul uimitoare, au găsit imediat amatori bucureșteni înstăriți, destinîndu-și-le, evident, recentelor lor vile mai mult sau mai puțin riscate arhitectural.
Cum, așijderi, oricît ar mai produce alt asemenea industriuos – de data asta bucureștean multiplu acaparator (printre altele, parlamentar... evident, pesedist) – nu va putea accede nicînd la statutul colegilor săi de generație, unul de prim rang și, se-nțelege, mult mai puțin spectaculos

în regim tranzacțional.
Corolarul?
Am cădea în jenantă platitudine, dacă am reitera bătuta butadă cu un Van Gogh (genial, oricum), nereușind însă, într-o viață, să-și vîndă măcar o pînză...
Cum, tot așa, dacă am trage concluzia (iliescian populistă) că *mai bine sărac, dar cinstit, decît bogat, dar...*
Aferim!
Sub ochii noștri, o lume îi ia locul alteia: ne convine/ nu ne convine, ultima își impune cu asprime, neiertător, noua cutumă. Pictorilor – și pictorilor – nerămînîndu-le decît soluția individuală. Într-o Romînie pe care începem să o iubim din nou după lugubrul interstițiu comunist, pentru că nu mai vrea (nu mai are cum) să se întorcă la colectivism lozincard.
Acea Romînie în care un genial Tonitza nu se jena să-și administreze – cîteodată umil profitabil – propria pictură. Dacă vedea – la închiderea propriei expoziții – că magnatul, ce-și alesese deja un tablou, întîrzie să-și finalizeze intenția, lua tabloul vizat la subsuoară și bătea la somptuoasa ușă...
Așa proceda eternul Tonitza.
Nimeni însă nu-l poate împiedica azi pe etern anonimul O. să-și cumpere o limuzină de pe tabloul ce i l-a plătit pe loc magnatul de vreme nouă.
Chestiune de destin, nu?
Și de limuzină.

Val GHEORGHIU

art e

Săptămâna aceasta mi-am dedicat interesul filmelor oarecum istorice, mai exact, unora pur europene și unora hibridizate prin aport american. Am fost cam dezamăgită în privința primelor, tind să cred că rețeta cea bună e încorporată în ultimele. Afirmăția se rezumă însă la peliculele văzute în intervalul de timp precizat anterior.

Nu știu dacă ați remarcat, dar, de ceva timp (eu una așa spune cam din anii '80 și așa da vina pe Tavernier), filmele despre Evul Mediu – cele europene, de obicei – au fost invadate de sordid și grotesc. Asta în timp ce cele despre Antichitate și-au păstrat curățenia pe care le-a conferit-o vechiul Hollywood. Trist, mi-am duc aminte de un film de Eisenstein din 1938, *Alexandr Nevski*, în care cavalerii teutoni erau albi ca neaua. Așa că romanul/grecul pare să fi ieșit dintr-un cadru al unei reclame la detergent (nu, nu mă refer la cea cu bunicul din mină), iar bietul european medieval, dintr-o cocină de porci. Acest stereotip este perpetuat și de lungmetrajul *Anazapta*, care se deschide cu o secvență în care o doamnă de origine nobilă este căutată de păduchi. În rest, mult noroi, jeg peste tot și toate personajele, plus întreg vocabularul grotescului: înjunghierea unui nou-născut, un viol colectiv, tone de sânge și de morți, decesul colectiv fiind cauzat de un blestem – eroina e singura care rămâne în viață, pentru că eroul, mort dinainte ca acțiunea să înceapă și aproape mort în nenumărate momente din cursul filmului, e doar o încarnare temporară a unei stafii. Vestea bună este că orice țaran medieval știa să facă respirație artificială. Finalul îți dă informații lămuritoare despre ciurma neagră. Nu înțelegi de ce, pentru că prezența ei în lungmetraj e infinitezimală. Păcat de actrița Lena Heady, că are potențial și nu merită ca highlight-rolului ei să fie o masturbare pe lângă o centură de castitate. Care, oricum, nu pare prea greu de înlăturat când e nevoie. Cuvântul "aiurea" pare inventat pentru a defini această peliculă, filmată în Wales de către un regizor spaniol, versat în videoclipuri și reclame – n-ai zice – pe numele său Alberto Sciamma. Singura lui scăpare – în bine, vreau să zic – e datorată cameramanului, tempo-ul pe care îl impune el narațiunii e adecvat, plus că, existând des două planuri simultane ale acțiunii care se întrepătrund, el realizează un foarte reușit paralelism între cadre din "povești" diferite.

Trebuie să vedeți ce au făcut criticii britanici de film cu această peliculă. Pe lângă nenumăratele similitudini cu *The Quest for the Holy Grail* a lui Monty Python pe care le-au subliniat conștiincios. Citez: "O distribuție britanică decentă se luptă cu mocirla și cu un dialog îngrozitor". Iar articolul se termină cu îndemnul adresat spectatorilor de a evita acest film "cam ca pe ciurma".

Ei, dar cu Renașterea italiană, lucrurile se îmbunătățesc simțitor. Vezi *Negutatorul din Veneția*, în regia și co-scenariul lui Michael Radford. De o modestie adecvată: "Am scris scenariul cu colaboratorul meu William Shakespeare. El n-a făcut decât să contribuie cu

Alexandra Olivetto

CRONICA FILMULUI

Istoria se repetă...

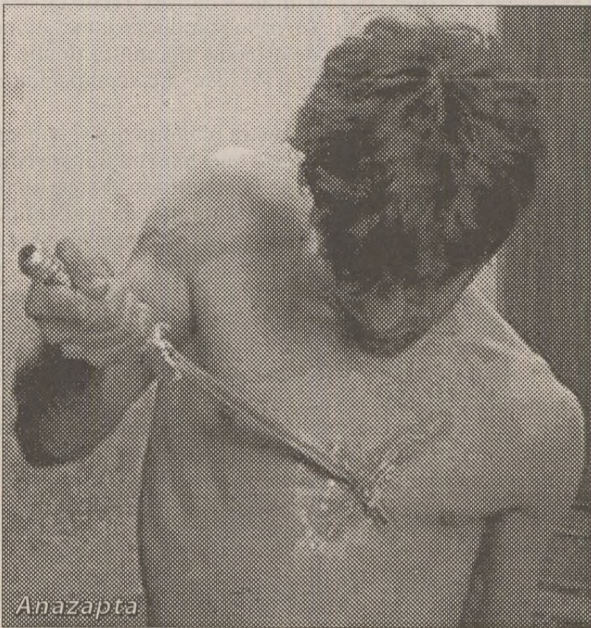
dialogul, intriga, povestea și personajele, iar eu am făcut restul", declară britanicul. Aportul american e nu numai în producție, ci și în distribuție: Al Pacino în rolul lui Shylock. Secundat de Jeremy Irons – Antonio. E important să reiau observația unui critic american: e prima ecranizare a piesei bătrânului Will tentată de când filmul are sonor. Și Orson Welles avea planuri cu *Negutatorul*, dar le-a abandonat. Anti-semitismul, o banalitate la vremea scrierii piesei, era o piedică notabilă în calea regizorilor moderni, dar nu singura. Din punct de vedere al registrului, piesa comite un zig-zag între tragedie și comedie – apropo, e clasată de către academici la ultima categorie – fără a deveni nici dramă, nici tragi-comedie.

Așa că Radford eludează anti-semitismul printr-o mișcare postmodernă de recontextualizare istorică detaliată. Și brusc, schimbă prin această decizie toată dinamica piesei. Shylock nu mai e nici răufăcătorul omnipotent, nici un stereotip extrem al etniei sale, ci o victimă propulsată către decadentă totală (o dată privat de unica fiică, a doua oară privat de banii care constituiau unica lui posibilitate de supraviețuire) din cauza unui singur moment în care vrea să își demonstreze forța socială. Mai mult, dialogul shakespearian clarifică faptul că, în momentul în care Antonio se împrumută, Shylock nu cere dobânda pentru că e sigur că venețianul îl poate plăti, așa că ceea ce pare pentru mulți – o prejudecată care subzistă în privința recepției acestei piese – o miză inumană se dovedește una tocmai generoasă și absurdă. Bine, există și un risc al contextualizării lui Radford: în prologul oferit de el și se

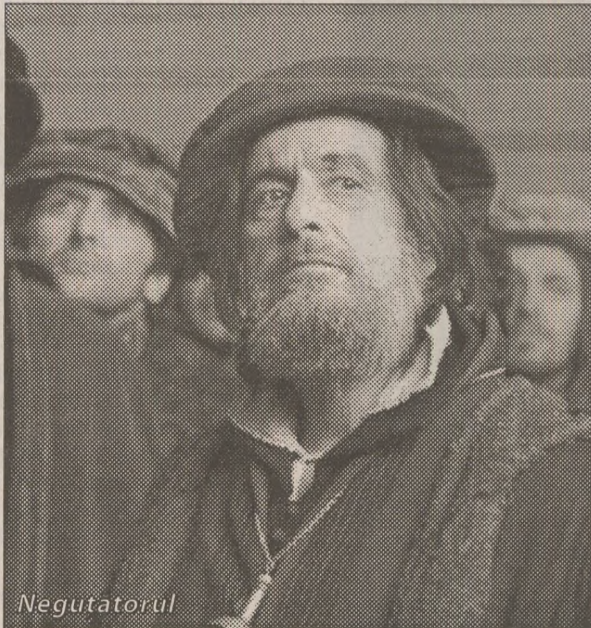
spune că evreii nu aveau voie să părăsească ghetoul noaptea, iar în film acest lucru se întâmplă des, fără a le cauza acestora vreo problemă. Oricum, regizorul merită urale pentru atenția dedicată textului: urmărește fiecare cuvântel. Homosexualitatea tratată prin aluzii, sugerată între Antonio și Bassanio, Portia și Nerissa, nu e invenția regizorului, are suficient sprijin textual.

Bizareria acestui film este că reușește să fie bun – ca film – păstrând elementele teatrale, nereducând piesa la un scenariu. În plus, dialogurile – ca și jocul personajelor – nu încearcă să dea impresia de realism. Dimpotrivă, regizorul îți clipește complice la fiecare pas amintindu-ți că nu vrea să recreeze o epocă. Mai degrabă, intenționează să dea un decor adecvat piesei. Acesta e momentul în care trebuie să atrag atenția asupra imaginii (deși nu cred că e necesar, vă va sări în ochi inevitabil) care e construită expert. Nu am mai văzut o asemenea cinematografie și mizanscenă de la "Fata cu cerceș de perla", pelicula dedicată lui Vermeer. Fiecare cadru îți evocă pictura epocii, până și Portia pare decupată dintr-un profil de Ghirlandaio. Tocmai acesta e paradoxul temporal al filmului. Era nevoie de postmodernism, de contragerea acestei epoci în artefacte specifice ei, pentru a escamota cutumele sale și pentru a le trage către noi, determinându-ne să fim îngăduitori. Ca de obicei, postmodernismul e cea mai bună cale de a estetiza - totodată depolitizând - un produs discursiv.

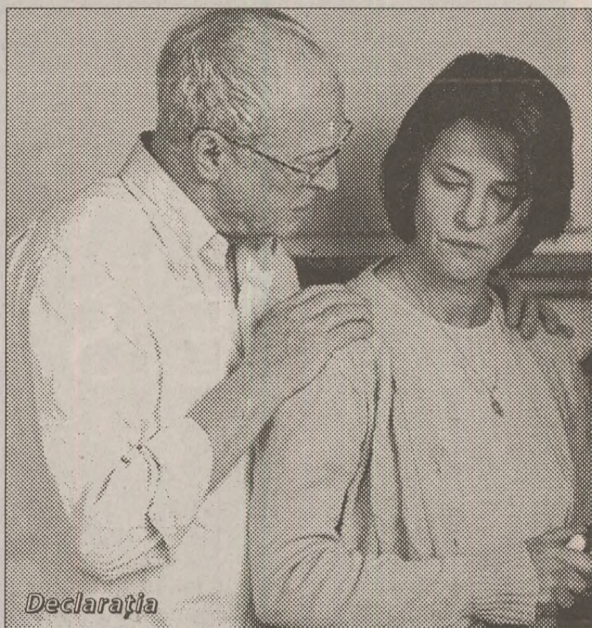
Înapoi la o pildă nereușită de cinema european. Tot o peliculă cu tentă istorică, dar ceva mai recentă, despre prinderea unui criminal francez și nazist, intitulată *Declarația*. Michael Caine, Tilda Swinton, Alan Bates, Charlotte Rampling, Jeremy Northam. O distribuție britanică de excepție, care te atrage precum un magnet. Dar contextul în care sunt puși acești actori îi face puțin ridicoli: în film, ei sunt francezi. Dacă știți cum sună franceza vorbită de un anglo-saxon, vă dați seama cât de involuntar amuzant ar fi ieșit totul. Soluția preferată de regizor a fost să stabilească limba oficială din Franța ca fiind engleza britanică, ca să îi lase pe toți să se manifeste în limba maternă. Adică nu tocmai o soluție fericită. Din punct de vedere istoric, există câteva subiecte valoroase, de exemplu legătura dintre biserică și ordinele sale și foștii criminali naștiți. Mai mult, Pierre Brossard (Michael Caine), ucigașul a șapte evrei este unul foarte sărac și credincios, care depinde de biserică și de vechea gardă pentru mijloace de subzistență, așa că pare relativ ușor de prins. Nu tocmai, iar filmul nu doar că se termină în coadă de pește, dar este mult prea vag în definirea personajelor, printre care și cele secundare, ca cel interpretat de Bates. Așa că dă lovitură de grație majorității thespienilor, doar Tilda Swinton și Caine (al cărui personaj nu e tocmai lipsit de contradicții) rămânând să ducă lungmetrajul pe umerii lor. Nu știu dacă vă vine să credeți dar acest scenariu dezastruos e scris de Ronald Harwood, un scenarist al cărui input a fost esențial pentru *Pianistul!* La ce să te mai aștepti de la întâlnirea dintre un best-seller scris de Brian Moore și dintre un scenarist de succes, plus o distribuție de zile mari... ■

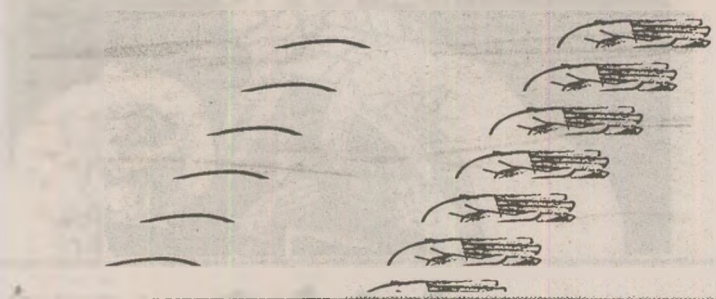
Anazapta

Negutatorul

Declarația

a r t e

FESTIVALUL SI CONCURSUL INTERNATIONAL

GEORGE
ENESCU

EDITIA a XVII-a, 2005

BUCURESTI - ROMANIA

Gerhard Oppitz

Momente de vârf

Experiența te învață că dintr-o privire asupra unui afiș de recital poți să îți faci o idee destul de clară asupra interpretului pe care îl ai în față. Astfel, când programul începe cu „Variațiunile Diabelli” de Beethoven asta îți spune multe despre pianistul care îndrăznește să abordeze acest colos, un colos nu numai pe dimensiuni – o oră de cântat fără întreruperi – dar mai ales prin consistență. Editorul Anton Diabelli comandase unor compozitori importanți câte o variație pe o temă de vals compusă chiar de el, în vederea alcătuirii unui album. Beethoven a început cu una și nu s-a mai oprit până la 33, dăruind lumii o capodoperă despre care se spusese că este „un microcosmos al geniului beethovenian”.

Pianistul Gerhard Oppitz este unul dintre puținii interpreți care se pot aventura în context extrem de dificil, nu numai prin solicitarea tehnică ci și prin bogăția ideatică, prin substanțialitatea muzicii. Format la marea tradiție a școlii germane, el și-a dovedit capacitatea de a survola întreaga construcție cu o privire sintetică dominatoare. Căci problema principală pe care o pune în fața interpretului este de a cimenta laolaltă 33 de comentarii ale aceleiași teme, trecând-o printr-o multitudine de stări, de la humorul robotic până la cea mai adâncă reculegere. Și nu lipsesc nici referirile mai mult sau mai puțin directe la trecut (Mozart, Bach) sau flashurile pe care geniul beethovenian le aruncă spre viitor (Schubert, Brahms). Puterea de organizare, de cuprindere a pianistului ne-a prilejuit satisfacție unei versiuni remarcabile; poate doar o tentă de humor în plus și ceva pedală în minus și alocuri ar fi fost utile.

Întotdeauna este interesantă o privire din afară asupra muzicii noastre chiar dacă nu coincide cu ceea ce gândim noi. Sonata I de Enescu ne este atât de familiară încât ne poate mira că de pildă, partea a II-a nu este cântată lejer ca un scherzo scarlattian ci aproape violent sau mirificul final a dobândit, în viziunea lui Oppitz, un plus de dramatism. Oricum, o rostire nobilă și o anumită poezie gravă ne-au asigurat că spiritul creatorului nu a fost trădat. Un program de recital de foarte înaltă ținută ne-a demonstrat – judecând după părerile împărțite ale ascultătorilor – că dacă preferi frumusețea glasului în sine, efectul stralucitor, expansivitatea facilă, maniera de a cânta lied a bas-baritonului José Van Dam nu este menită a te cucea. Strălucit cântăreț de operă, Van Dam caută în lied valori pe care estetica simplificatoare a scenei lirice nu i le oferă. Vocea gravă, nobil timbrată are, la cei 65 de ani ai săi, o sănătate și o netezime perfecte, doar acutul s-a mai asprit. Artistul o conduce cu grijă în scopul de a pune în evidență, dincolo de plăcerea efemeră a sonorității prețioase, sensurile muzicii în toate detaliile lor. O citire foarte elaborată în care culoarea și accentele reliefează înțelesul fiecărei silabe cântate: dicția este impecabilă deopotrivă în franceză, germană, italiană – arta rostirii cuvântului cântat transformă fiecare lied într-un poem emoționant. Nimic nu este exterior sau inutil în acest demers de fină intelectualitate, de la apariția scenică sobră, severă chiar până la edificarea dramaturgiei unui ciclu atât de amplu ca „Dragoste de poet” de Schumann. Cântat cu o simplitate rafinată, acesta a concentrat parcă în paginile partiturii tristețile ascunse ale întregii lumi. În zona melodiilor franceze, o artă aproape microscopică în minuția detaliilor, un joc extrem de subtil de nuanțe ne-a sedus în piese de Rave Debussy, Duparc. Păcat doar că cele două Cântece din seria pe versuri de Clément Marot de Enescu – înscrise în program într-o manieră vizibil conjuncturală – au fost tratate cu destul de dezinteres; din partea unui remarcabil interpret al lui Oedip, (în prima producție internațională gravată pe CD, sub bagheta lui Lawrence Foster) ar fi fost de așteptat mai multă atenție.

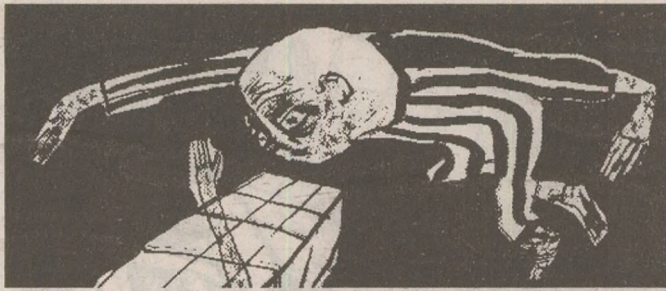
La reușita recitalului a contribuit din plin și pianistul Macej Pikulski, nu acompaniator partener sensibil, perfect integrat universului cântărețului.

Prima apariție la noi a celebrei London Philharmonic Orchestra (cunoașcută și sub sigla LPO) acum patru ani a rămas în memoria tuturor drept demonstrația unei mari tradiții, revenirea lor acum îți arată implicații cu aceeași perfecțiune și seriozitate într-un repertoriu axat pe secolul XX. Alegerea făcută de tânărul dirijor rus Vladimir Jurowski, unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai generației sale a pus în lumină flexibilitatea și capacitatea dinamică a orchestrei și propriul său temperament. Versiunea sa, declamatorie, foarte teatrală, a Simfoniei a V-a de Prokofiev (acum avem și o posibilitate de comparație, căci la trei zile distanță am auzit din nou în interpretarea mai ponderată a lui Kurt Masur cu Orchestra Națională a Franței) și-a impus – captivantă. De capacitatea lui Jurowski de a spațializa discursul muzical ținând intensitatea lirismului din splendidul Adagio, iar darul său de a plasticiza imaginea sonoră dă o excepțională vitalitate scherzo-ului: plâsmuirii sfârtecate, grimase grotesci pline de sarcasm (câtă asemănare cu scherzo-urile „rele” ale lui Șostakovi!) dobândesc o violență neîndurătoare. Mai puțin i-a reușit „Ascensiunea” de Olivier Messiaen căreia nu i-a găsit tonul extatic.

Solistul seriei a fost pianistul Benedetto Lupo care a dat Concertului în sol de Ravel întruchipare interesantă ce-l apropie mult de stilul motoric practicat de contemporanii săi: Stravinsky, Bartók: degete de oțel, ritm trepidant, o înfinitate de culori și nuanțe, precizie și acuratețe de disc.

Concerte bune, momente de vârf ale Festivalului, au mai fost și altele.

Elena ZOTTOVICEANU

a r t e

Un florilegiu al evenimentelor muzicale

Cu decenii în urmă, un temeinic muzician din Rusia care vizita țara noastră și-a exprimat considerația potrivit căreia nivelul culturii muzicale al unei țări este dat de numărul de cvartete de coarde care activează în viața muzicală a locului, a comunității. La vremea aceea, cea a „obsedantului deceniu“ al anilor '50, declarația a apărut ca fiind șocantă. Mai târziu când orizonturile au început a se lumina, de asemenea stăzi când globalizarea, când circulația ideilor, a persoanelor, ignoră fruntariile, am rememorat acele gânduri exprimate a jumătate de secol în urmă. Mai mult, observând anume specte – consider eu – semnificative, nu poate fi trecut la vederea faptul că în recenta ediție a Concursului Internațional „George Enescu“, competiția cvartetelor de coarde nu a mai avut loc din lipsă de competitori; cei rămași sunt ca și inexistenți iar cei străini au evitat, probabil, competiția ca fiind lipsită de tradiție, de atracție artistică. Pe de altă parte, nu poți să nu observi că celebra orchestră Filarmonică din Viena dispune de cel puțin zece formații de acest fel; sunt formații, e drept, de nivel artistic diferit, sunt muzicieni pasionați ce extind evoia cântului în ansamblu, de la parametrii evoluției orchestrale spre cea camerală, a exigențelor supreme. Este un fapt care, indiscutabil, asigură nivelul înalt al climatului profesional în marile colective orchestrale; iar aceasta chiar dacă individualitatea artistică a cvartetului poate suferi eroziunea de personalitate datorată participării în marele colectiv simfonic. Este un ciclu complet, un circuit care asigură iată, calitatea climatului artistic al locului.

Perfecțiune tehnică, respectul partiturii narelui cvartet schubertian „Fata și moartea“, un restrâns interes artistic se pot observa în cântul cvartetistilor Filarmonicii din Viena; au dovedit însă interes și atenție pentru realizarea celui de-al doilea cvartet datorat lui George Enescu. Pe de altă parte, muzicienii Cvartetului American „Emerson“ au nuanțat în mod semnificativ așteptările noastre. Structura programului a fost în mare parte orientată spre repertoriul marilor creații ale secolului XX; am auzit lucrări datorate lui Dmitri Șostakoviici și Bela Bartók, de asemenea Cvartetul al 6-lea, în fa minor, de Felix Mendelssohn Bartholdy, una dintre primele, dintre importante lucrări de acest gen ale repertoriului post-beethovenian. Felul de a concepe dramaturgia muzicală a lucrărilor, dramaturgie puternic revelată în fapt sonor, se orientează în acest caz spre preluarea modelului beethovenian al cvartetelor din perioada de maturitate a titanului. Mă refer la stringența evoluțiilor, la strictețea construcțiilor muzicale, la robustețea sonorităților. Evoluția muzicală devine veridică, deloc circumstanțială sub raportul constituirii în sine a materiei sonore. O întregă lume a turmentatului secol XX ne este revelată prin intermediul felului în care fac muzică acești bravi cvartetisti americani.

Am așteptat cu special interes prezența în Festival a muzicienilor Cvartetului de coarde „Stradivari“; nu numai datorită faptului că trei dintre muzicienii formației sunt originari din România, că un muzician cum este Mariana Sârbu, prima violină a cvartetului, este o artistă

a cărei faimă de virtuoz al expresiei violonistice era acreditată încă din perioada anilor de studiu petrecuți la Conservatorul bucureștean, că formația deține un excepțional set de instrumente italiene de epocă. Am fost atras în importanță măsură de alegerea judicioasă a programului, anume, lucrări ale romanticului secol XIX, creații majore ale secolului trecut, lucrări semnate de Dmitri Șostakoviici, de asemenea de compozitorul Lucian Meșianu, actualmente stabilit la Lausanne. Lucrarea domniei sale, Cvartetul al 5-lea, o construcție savantă concepută cu strictețea unei drastice economii a mijloacelor, se dovedește a fi o veritabilă meditație înflorită poetic, o meditație care – iată, în chip fericit! – a întâlnit tipul de sensibilitate latină pe care o dezvoltă muzicienii Cvartetului „Stradivari“. Pe o direcție similară privind demersul interpretativ a fost orientată realizarea marelui Cvartet în do minor de Dmitri Șostakoviici, o dramaturgie amplă, o spiritualitate de tip slav excelent portretizată de muzicienii formației pe direcția unui programatism psihologic abil tensionat expresiv. Cred însă că orientarea pe direcția unei expresivități suculente poate atinge limite mai puțin dorite, cele ale unei șarje ce dislocă, spre exemplu, frumusețea simplă a melodiei schubertiene.

Muzicieni originari din România am întâlnit și în componența Cvartetului „George Enescu“, muzicieni stabiliți actualmente în Franța și în Olanda. Violoniștii Constantin Bogdănaș, Florin Szigeti, violistul Vladimir

Mendelssohn, violoncelistul Dorel Fodoreanu, dezvoltă o excelentă cultură a cântului în ansamblu, li s-a alăturat pianistul Gabriel Tacchino; au prezentat, printre altele, un program pretențios de muzică de secol XX, creații semnate de Myriam Marbe – primul său Cvartet de coarde, creator temeinic, regretat și astăzi, plecat prea devreme dintre noi, de asemenea un cvartet semnat de Philippe Hersant; în mod regretabil acceptând nivelul unei rezistențe profesionale comode, în locul uneia dintre lucrările programului, o lucrare importantă datorată lui Anatol Vieru – Cvartetul cu pian op. 42, ne-au fost prezentate câteva piese miniaturale, relativ facile, aranjamente instrumentale de ultimă oră ale aceluiași autor.

Pe de altă parte, muzicienii englezi ai formației instrumentale „Schubert“ au avut ghinionul de a rata colaborarea cu pianistul formației, accidentat la noi, aflat în imposibilitatea de a evolua pe scenă în compania colegilor. Nu au ratat, însă, întâlnirea cu marea muzică, cu spiritul colocvial al acesteia, cu acest mare opus cameral care este Trio-ul cu pian de Franz Schubert realizat pe scena Ateneului în colaborare ad hoc cu pianistul singaporez Melvyn Tan.

Și dacă suntem de acord că frecvența formațiilor de cvartet, în fond frecvența muzicii de cameră în viața muzicală a unei colectivități, demonstrează gradul civilizației muzicale a acesteia, trebuie să convenim și asupra faptului că apariția coralei „Madrigal“ conduse de maestrul Marin Constantin se dovedește a fi un rezultat firesc al tradițiilor îndelungate privind cântarea corală la noi în țară.

O închinare corală, o reverență adresată maestrului nepereche al muzicii românești, a prefațat concertul coralei „Madrigal“ conduse de maestrul Marin Constantin; „Cântecul pădurii“ scris în tinerețe de George Enescu pe versurile reginei poetese Carmen Sylva a deschis concertul de muzică și poezie franceză, în mare parte din Renaștere; au fost momente de intensă vibrație artistică, găzduite de Aula Palatului Cantacuzino. Concertul s-a bucurat de colaborarea minunatului om de teatru care este actorul Victor Rebengiuc, de colaborarea talentatului violonist Gabriel Croitoru. Organizat de postul de Radio România Muzical, de Muzeul „George Enescu“, de Fundația „Madrigal“, concertul a reprezentat o potrivită împlinire adusă actualei ediții a Festivalului enescian. „Madrigal“-ul lui Marin Constantin, această perlă a tezaurului de valori artistice românești, nu s-a desmintit în privința așteptărilor noastre.

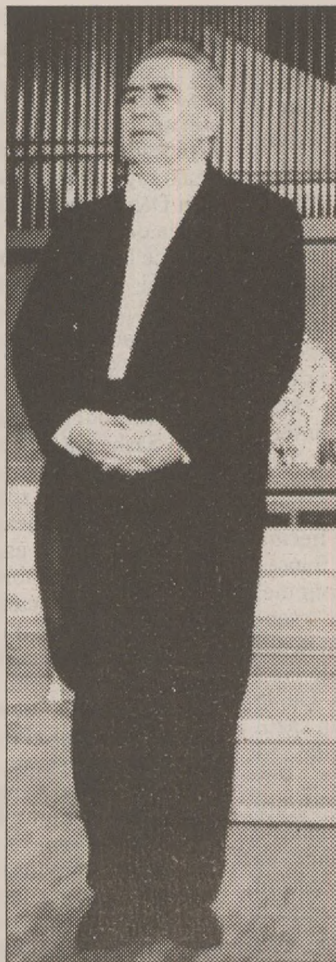
Sonoritățile dispun în continuare de transparența culorilor timbrale, de poezie, poartă amprenta actului de cultură. Maestrul octogenar – cu câteva luni în urmă a fost sărbătorit de viața noastră muzicală – dispune de o carismă inspiratoare, care ne recheamă pe drumul poeziei, al muzicii. Ansamblul este permanent înnoit cu voci tinere care se adaugă experienței vocilor madrigaliștilor maturi. Este o permanență, este o performanță întremătoare a actului de cultură de care viața noastră muzicală este pe deplin responsabilă.

Formația „Schubert“

Cvartetul „George Enescu“

Marin Constantin

Dumitru AVAKIAN

meridiane

Avanpremieră editorială

Ludmila Ulițkaia

Sfârșitul poveștii

£

mijlocul lui decembrie. Sfârșit de an. Puterile sunt pe sfârșite. Ceață și vânt. Viața face o pauză, totul e oprit în loc, așa cum patinează roata nimerită într-o groapă. Și în cap se învârtesc încăpățanate cele două versuri: „Spre-amiaza vieții ajuns, fără de veste mă pomenii într-o pădure deasă...” Beznă deasă de tot și nici o geană de lumină. Rușine, Jenia, să-ți fie rușine!...

În cămăruța mică dorm cei doi băieți, Sașka și Grișka. Fiii tăi. Uite masa, pe ea se află o lucrare. Stai și scrii cu stiloul. Uite oglinda, în ea vezi o femeie de treizeci și cinci de ani cu ochii mari, cu colțurile gurii aproape căzute, cu sânii mari stând și ei să cadă, cu picioare frumoase și glezne subțiri, o femeie care și-a dat pe ușă afară bărbatul, nu cel mai rău din lumea asta, și unde mai pui că nu e primul, ci al doilea... Mai vezi în oglinda mare o parte din apartamentul mic, dar foarte dichisit, situat într-unul dintre cele mai frumoase locuri din Moscova, pe strada Povarskaia, într-o curte, fereastră semicirculară dă spre grădinița din fața casei. Cu siguranță că o să-i mute în cele din urmă, dar atunci, la mijlocul anilor optzeci, mai trăiau ca oamenii încă...

Și familia Jeniei e respectabilă. Familie numeroasă, cu mătuși, cu unchi, cu veri primari și veri de-al doilea, foarte bine instruiți cu toții, toți oameni onorabili: dacă-i medic, e medic bun, dacă-i savant, promite mult, dacă-i artist, e un om prosper. Mă rog, firește, nu chiar ca Glazunov. Are comenzi de la edituri, face ilustrații la cărți, e un grafician bun, unul din cei mai buni. E apreciat în meseria lui. Despre el se duce vestea peste tot.

Afară de verii primari și de-al doilea, s-a mai născut o întreagă generație de nepoți, o mulțime de Katia, Mașa, Dașa, Sașa, Mișa, Grișa. Printre ei e una, Lialia, de treisprezece ani. I-au crescut deja sânii. Coșurile însă nu i-au trecut. Și nasul îl are lung, și unde mai pui că o să fie așa mereu. E adevărat că în viitor i se poate face o operație estetică. Dar asta în viitor. Și picioarele le are lungi. Frumoase picioare. Dar nimeni nu le remarcă încă. În schimb, poftele o scot din minți încă de pe acum. Fata trăiește o poveste de dragoste nebună cu unchiul mic, pictorul. Năsoasa asta de Lialia a venit, nu se știe cum, în casă la rude, la Dașa, verișoara ei de-a doua, și i-a căsunat pe taică-său. El stă acasă, în camera din fund, desenează. O minune de ilustrații, cu păsări în colivii, cu niște versuri... E pictor grafician. Are părul negru, ondulat, lung. Până la umeri. Are o haină albastră, sub ea o cămașă în carouri roșu cu albastru. La gât o eșarfă cu floricele micuțe, micuțe, aproape ca niște virgule, așa-s de micuțe. Ba nu-s nici floricele, nici virgule, mai degrabă castraveci mici. Dar unii mititei, micuți de tot... I-a căzut Lialiei cu tronc.

Trece Lialia pe la mătușa Jenia, om în toată firea, care numai de nepoata de-a doua n-are chef taman acum în decembrie, pe o vreme ca asta, Dar Jenia ce să facă, e vară cu pictorul. Vară primară. Și Lialia își mărturisește iubirea. Și-i povestește întreaga istorie: cum a venit ea la Dașa, cum el stă în camera din fund și desenează păsărele, iar pe eșarfă are castraveci. Și cum a mai trecut pe acolo, de data asta Dașa nu era, el a desenat, iar ea a stat cuminte în camera lui. Fără să scoată o vorbă.

Marțea și joia, Mila, soția pictorului, are consultații dimineața, de la opt. Lunea, miercuri și vinerea e după-amiază. E medic ginecolog. Dașa se duce în fiecare zi la școală. Merge pe bulevardul Păcii la școala franceză. Iese din casă la opt fără douăzeci și cinci de minute. Marțea și joia, dar nu în fiecare săptămână, ci într-o săptămână marțea, în cealaltă joia, Lialia intră în camera din fund la opt și jumătate. O dată lipsește la lecția de istorie și la engleză, o dată la două lecții de literatură. Da, la treisprezece ani. Și ce-i de făcut? Ce poți să faci în cazul asta? Dacă-i o iubire care te face să-ți pierzi mințile... El e mort după ea. Îi tremură mâinile când o dezbracă... Rămâi cu gura căscată. Primul bărbat din viața ei. E sigură că nu va mai fi niciodată un al doilea... Să rămână însărcinată? Nu, nu mă tem. Adică nu m-am prea gândit la asta. Dar așa putea să iau pilule... N-ai putea s-o suni tu pe Mila ca să-ți facă o rețetă, ca și cum ar fi pentru tine... Jenia își iese din fire. Lialka e de-o seamă cu Sașa. Are tot treisprezece ani, dar e fată. Se vede treaba că se numără altfel. Sașa are-n cap astronomie. Citește cărți din care Jenia nu pricepe o iotă, nu descurcă nici măcar titlul. Iar prostuța asta mică iubeste și, culmea, a ales-o pe

Prin *Minciunile femeilor*, Ludmila Ulițkaia, probabil cea mai de succes prozatoare contemporană din Rusia, confirmă un talent demn de marile nume ale literaturii ruse.

Toate femeile sincere seamănă între ele, pare să spună cartea, dar fiecare mincinoasă minte în felul ei. O colecție extraordinară de povești-minciuni, spuse cu talent și neobrăzare, dar fără scop, căci arta feminină de a minți e „artă pentru artă”, e ficțiune. Mincinoase pot fi toate, fetițe sau femei mature, mame onorabile sau prostituate. Ciudat însă, din fiecare poveste scornită iese la iveală și o viață cât se poate de reală, care-ți rupe inima și te face s-o îndrăgești pe mincinoasă. Jenia, femeia care migrează de la o minciună la alta legând poveștile, nu știe să mintă, dar învață arta de a se lăsa mințită, pe care femeile o folosesc îndeobște cu bărbații. Pentru cititorii *României literare* una dintre aceste povestiri. *Minciunile femeilor* (Humanitas „Cartea de pe noptieră”) va fi curând în librării. (I.P.)

ea, Jenia, să-i încredințeze tainele inimii ei. Halal de așa taină: un bărbat de patruzeci de ani, la locul lui, se încurcă cu nepoata-sa, o copilă, prietena fiicei lui, chiar în casa lui, iar în timpul asta nevasta lui adevărată dă consultații pentru femei la trei blocuri de aici, pe strada Molceanovka și, dac-ar fi să fim răi, ar putea chiar să dea o fugă până acasă o secundă, ca să bea, de pildă... un ceai Dar părinții Lialkai? Ce-o fi crezând mama ei, Stela, aia cu fundul lat, verișoară primară cu Jenia? Că fata se duce la școală fluturându-și servieta jerpelită? Dar tăicuțul ei, Konstantin Mihailovici, matematicianul ala bătut în cap, el ce-o fi crezând? Dar ce-ar fi putut să creadă în legătură cu asta răposata tanti Emma, soră bună cu tatăl bun al Jeniei? Cât despre asta, ce să mai spui, pur și simplu ți-e și frică să te gândești...

În timpul dimineții, Lialka umblă haihui. Uneori, când Sașka și Grișka sunt la școală, vine la Jenia să bea o cafea. Ba că pictorul e ocupat, ba că pur și simplu n-are chef să zacă la școală în bancă. De gonit nici nu poate fi vorba s-o gonească: dacă o ia din loc și se aruncă pe fereastră? Jenia o ascultă resemnată. Și ajunge la disperare. Are și ea problemele ei, și nu puține: i-a dat papucii soțului ei de care se legase prin cununie, pentru că s-a îndrăgostit de un domn la care îi e absolut imposibil să ajungă... Un artist cu A mare. Una peste alta, e regizor. E dintr-un oraș minunat, aproape un oraș de peste hotare. Sună în fiecare zi și o imploră să vină. Și uite că aici încă se mai află Lialka...

Jenia e disperată.
– Lialecika, scumpo, trebuie să rupi imediat legătura asta. Ți-ai pierdut mințile!

– De ce, Jenia? Îl iubesc la nebunie. Și el mă iubeste.
Jenia e convinsă de lucrul asta, pentru că în ultima vreme Lialia s-a făcut din ce în ce mai frumoasă. Are ochi frumoși, mari, cenușii, cu gene negre date cu rimel. Nasul lung e subțire și coroiat, dar asta-i dă o notă de distincție. Are o piele mult mai frumoasă acum. Iar gâtul este de-a dreptul uluitor, mai rar așa frumusețe de gât: subțire, și din ce în ce mai subțire spre partea de sus,

și capul e atât de frumos așezat pe lujerul asta grațios... Ptiu, să nu-i fie de deochi!

– Lialecika, iubito, dar dacă nu te gândești la tine, măcar gândește-te la el: îți dai tu seama ce-o să se întâmple dacă o să se afle despre asta? Primul lucru o să-l bage la închisoare! Chiar nu ți-e milă de el? Opt ani în închisoare!

– Nu, Jenia, nu! Nimeni n-o să-l închidă. Dacă Mila o să miroasă ceva, o să-l gonească, asta da. O să-l jupoaie de bani, o să ia și cămașa de pe el. E groaznic de lăcomă de bani. El câștigă mult. Dacă stă la pușcărie, n-o să-i poată plăti ei mâncarea. Nu, nici vorbă, n-o să facă ea nici un scandal.

Totul ia o altă întorsătură, e exact pe dos, Lialia răsfoarnă tabloul a tot ce va urma să se întâmple judecând lucrurile la rece, despiciând firu-n patru, și Jenia pare să înțeleagă că, oricât ar fi de oribil, lucrul asta poate să fie și adevărat: de fapt Mila e groaznic de egoistă.

– Da' părinții tăi, ce crezi, n-or să fie îngrijorați? Gândește-te numai ce va fi cu ei dac-or să afle, încearcă Jenia să se apropie din altă parte.

– Mai bine ar fi să nu se amestece, să mai și tacă. Mămica se culcă cu unchiul Vasia...

Jenia a făcut ochii cât cepele.
– Ce, tu nu știi? E fratele tatei, unchiul Vasia, unchiul meu bun. Mămica e nebună după el de-o viață. Un singur lucru nu știu: dacă s-a îndrăgostit de el până să se mărite cu tata sau după... În ce-l privește pe tata, în general trebuie să-i fie totuna, la drept vorbind el nu-i bărbat. Mă-nțelegi? Nimic nu-l interesează în afară de formule... Nici ce se întâmplă cu mine și cu Mișka.

Doamne milostive, ce te faci cu așa un monstru mic? La urma urmelor, n-are decât treisprezece ani. E un copil, simte nevoia să fie ocrotită. Dar ce hram poartă pictorul asta al nostru? Snobul asta plictisit! Sacou din piele de antilopă! Eșarfă la gât! Mâini îngrijite! Manichiurista vine acasă. Chiar el i-a spus parcă Jeniei că, pentru ce face, mâinile lui trebuie să fie într-o stare perfectă, ca la pianisti... Luat așa, în totul, aduce mai degrabă cu un

m e r i d i a n e

homosexual. Și uite, te trezești că-i pedofil...

Pe de altă parte, Lialka nu-i chiar un copil. Pe vremuri, evreeii își măritau fetele la doisprezece ani și jumătate. Așa că, din punct de vedere fiziologic e matură. Și mintea îi e mai mult decât coaptă. Cum a povestit ea câte și mai câte despre Milka, nu orice femeie în puterea vârstei poate s-o întorcă așa pe toate fețele.

Dar ce-i rămâne acum de făcut ei, Jeniei? E singurul adult complice la toată istoria asta. Prin urmare, răspunderea cade chiar pe umerii ei. Și n-are pe nimeni cu care să se sfătuiască. Cum o să se ducă la părinții ei cu toată povestea asta? Mama ar face infarct!

Lialia vine la Jenia aproape în fiecare săptămână, povestește despre pictor, și tot ce spune o face pe Jenia să fie convinsă că această relație de coșmar este destul de trairnică. Dacă un bărbat cu familie își asumă riscul să-și primească amanta minoră în casă în fiecare săptămână, asta înseamnă că el chiar și-a pierdut capul. Jenia a cumpărat pilulele anticonceptionale, destul de scumpe între altele, fără să știe Milka, bineînțeles, i le-a dat Lialkai și a pus-o să le ia în fiecare zi, să nu cumva să-i scape... Și cu toate pilulele astea, pe Jenia o neliniștește la culme răspunderea pe care și-a luat-o. Își dă seama că trebuie să întreprindă ceva până nu se declanșează scandalul, dar nu știe de unde s-o apuce. În cele din urmă ajunge la concluzia că singurul lucru pe care-l poate face în treaba asta care a luat o asemenea întorsătură este să vorbească cu pictorul, dracu' să-l ia și pe asta!

Iar regizorul o sună, o roagă să vină cu avionul mâncar pentru o zi. El pregătește un spectacol, lucrează douăsprezece ore pe zi... Dar dacă și-ar lua zborul și s-ar duce în orașul ăla minunat, primitor și luminos, atunci gata, s-a zis cu ea! Dar dacă nu se duce?

Ar trebui să întreprindă ceva cu povestea asta nebu-nească a Lialkai. Și nu e vorba aici numai de scandal, asta va urma mai mult ca sigur. Aici e vorba la urma urmelor că un adult mutilează viața unui copil. Doamne, ce fericită e că are băieți! Care-s problemele ei? Temele la astronomie ale lui Sașka... Iar Grișka, nu trebuie de-

cât să tragi de el ca să-l scoți din cărți, citește și noaptea cu o lanternă, sub pătură... Câteodată se iau la bătaie. Dar în ultima vreme din ce în ce mai puțin...

S-a decis în sfârșit să-l sune pe iubitul Lialkai. L-a sunat ziua după ora două, când Milka are consultațiile după-amiază. El s-a bucurat grozav, a invitat-o imediat să le facă o vizită, și e bine că nu trebuie să meargă la dracu-n praznic. Jenia i-a spus că o să vină altă dată în vizită, dar că acum trebuie să se întâlnească nu acasă, ci altundeva, într-un loc neutru.

S-au întâlnit lângă cinematograful Arta, el i-a propus să intre la cafeneaua Praga.

– S-a întâmplat ceva cu tine, Jenia? Ai o față înfuriată, parcă ai luat foc, o întrebă binevoitor pictorul, iar Jenia își aminti că el s-a purtat întotdeauna bine față de rude. A ajutat o dată o rudă a lor îndepărtată când aceasta a trebuit să facă o operație grea, iar altă dată a plătit un avocat pentru altă rudă, o haimana, care a furat o mașină și a avut ghinion... Uite cât de complicat e făcut omul, cum se împacă înăuntrul lui însuși atâtea de diferite...

– Scuză-mă, discuția e neplăcută. E în legătură cu amanta ta, a început abrupt Jenia, pentru că s-a temut să nu se stingă focul indignării stârnite de toată istoria asta dezagustătoare.

El a tăcut îndelung. S-a încăpățânat să tacă. Burleți mici de grăsime îi tremurau sub pielea delicată. Se vedea că nu mai e așa de frumos pe cât fusese înainte vreme. Poate că s-a decolorat cu anii...

– Jenia, sunt om în toată firea, nu-mi ești nici mamă nici bunică... Spune-mi de ce trebuie să-ți dau eu ție socoteală?

– Uite Arkadi, explodează Jenia, pentru că noi înșine suntem la urma urmei singurii răspunzători pentru faptele noastre. Și dacă tu ești un om în toată firea, atunci trebuie să răspunzi și pentru situațiile în care ești implicat...

El a sorbit o înghițitură mare din ceașca mică de cafea. A pus ceașca goală la marginea mesei.

– Spune-mi, Jenia, te-a trimis cineva, sau ai tu așa un acces de moralitate?

– Ce tot îndrugi acolo? Cine să mă fi trimis? Nevestă-ta? Părinții Lialkai? Chiar Lialka? Bineînțeles că o faci din proprie inițiativă. Acces de moralitate, cum îi spui tu. Proasta asta de Lialka mi-a povestit totul. Bineînțeles că mi-ar fi plăcut mai mult să nu știu... Dar pentru că știu, sunt îngrijorată. Și pentru ea, și pentru tine... Asta-i tot.

El s-a înmuiat deodată și a schimbat tonul:

– Ca să fiu cinstit, habar n-am avut că voi sunteți în relații. Interesant...

– Crede-mă, aș fi preferat să n-am nici o legătură cu ea în general și cu atât mai mult cu prilejul asta...

– Jenia, fă-mă să-nțeleg ce vrei de la mine. Istoria asta ține mai de mult, nu e primul an. Iartă-mă, dar nu suntem așa de apropiați încât să stăm și să analizăm problemele delicate ale vieții mele intime.

Și Jenia a înțeles imediat că nu e chiar așa de simplu totul, că în spatele cuvintelor se ascunde mult mai mult decât știe ea. Iar Arkadi are pe de-o parte un aer vinovat, pe de alta, arată că și cum ar suferi...

– Eu așa am înțeles, că istoria asta e de curând. Iar tu îmi zici că nu e primul an..., a scos Jenia vorba din ea cu clestele, blestemându-se că a intrat în balamucul asta.

– Dacă faci o anchetă, atunci să știi că o faci prost. Ca să fiu sincer, durează de trei ani, a ridicat el din umeri. Numai că nu înțeleg ce i-a trebuit Lialiei s-o discute cu tine. Milka știe tot și e gata de orice, numai să nu divorțeze...

Arkadi și-a mișcat cotul, ceașca a zburat de pe masă și s-a spart cu zgomot pe podea. S-a aplecat sub masă fără să se scoale, a întins mâna ca să adune cioburile și a aranjat înaintea lui gramajoara. S-a apucat să aleagă cioburile albe de porțelan de la ceașca spartă ca și cum le-ar fi potrivit ca să le lipească la loc... Și-a ridicat pe urmă capul. Nu, totuși e un bărbat frumos. Sprâncenele îi sunt așa de arcuite, ochii bat în verde.

Al treilea an? Adică s-a încurcat cu o fetiță de zece ani? Și vorbește despre asta ca despre un fapt divers... În orice caz bărbații sunt niște ființe de pe altă planetă...

– Ascultă, Arkadi, eu efectiv nu pot să pricep... Vorbești despre asta ca despre ceva banal? Așa ceva nu intră-n capul meu, cum să se culce un bărbat în toată firea cu

o puștoaică de zece ani...

El își holbă ochii:

– Ce tot îndrugi tu acolo Jenia? Care puștoaică?

– Lialka a împlinit treisprezece ani acum o lună și jumătate! Adică ce crezi că e, junincă, femeie măritată, muieră?

– Despre cine e vorba, Jenia?

– Despre Lialka Rubașova.

– Care Rubașova? se miră sincer Arkadi.

O face pe prostu' în fața ei, sau...

– Da, Lialka. Fata Stelei Kogan și a lui Kostia Rubașov.

– Ah, a Stelei! N-am mai văzut-o de o mie de ani... Da, mi se pare că are o fată. Ce legătură are asta cu mine? Poți să-mi explici răsplat?

Gata. Povestea s-a sfârșit. El a înțeles. A rămas consternat. A izbucnit în hohote de râs. A dorit s-o vadă pe copila care a avut ideea să nască despre el așa o poveste trăsniță. Nu-și amintea de ea. Or veni acasă multe puștoaice, prietene de-ale Dașei, da' cine le ține socoteala?

Pe urmă, luându-și o piatră de pe inimă, Jenia izbucni și ea în râs.

– Înțelegi tu, dragul meu, că oricum te-am dat de gol cu amanta ta?

– Într-o oarecare măsură. Treaba e că amanta chiar există. N-are nici zece, nici treisprezece ani, dar probleme sunt... înțelegi tu cum vine asta. Am fost tare furios pe tine când...

Chelnerul a luat cioburile de porțelan, a chemat femeia de serviciu să ștergă podeaua sub masă.

Jenia a așteptat vizita Lialkai. I-a ascultat păsurile obișnuite. A lăsat-o să-i spună tot ce are pe suflet. Pe urmă a vorbit ea:

– Lialia, mă bucur că ai venit mereu la mine și mi-ai împărtășit frământările tale. Ai crezut, fără îndoială, că pentru tine e important să te dai mare și să mă păcălești cu istoria asta care n-a existat. Ai în fața ta totul, o să ai parte în viitor și de iubire, și de sex, și de pictor...

Jenia n-a apucat să-și termine discursul pregătit din timp. Lialka se afla deja în vestibul. N-a scos un cuvânt, și-a înșfăcat geanta și dusă a fost pentru mulți ani...

Dar Jeniei numai de asta nu-i ardea. Iarna cufundată-n întuneric s-a urnit din punctul mort. Regizorul și-a făcut spectacolul și a venit din proprie inițiativă la Moscova. A fost vesel și trist în același timp, înconjurat tot timpul de o mulțime de admiratori, de gruzinii din Moscova care tânjeau sublim după Tbilisi, și de alți intelectuali locali îndrăgostiți de Gruzia și de mireasma vinului de acolo băut fără opreliști. Două săptămâni Jenia a fost fericită, și pădurea deasupra din amiaza vieții ei zburcimate a prins culoare, martie a fost ca aprilie, cald și senin, de parcă s-ar fi aflat în orașul ăla îndepărtat, însoțit, așezat pe Kura, râul sălbatic. Și-a găsit liniștea. Nu pentru că a fost fericită două săptămâni, ci pentru că a simțit până în adâncul sufletului că sărbătoarea n-o să țină o veșnicie, și că omul acesta care-i aduce sărbătoarea-n suflet, omul ăsta petrecăreț, a nimerit în viața ei ca un dar urias, atât de uriaș încât poate să-l îndure o vreme, dar nu-l poate lua cu sine... Jenia i-a povestit istoria cu puștoaica de Lialia, el la început a râs, pe urmă a spus că e un subiect genial... Pe urmă a plecat, Jenia a zburat la el în Gruzia, iar el a mai venit la Moscova, și nu numai o dată. Iar pe urmă totul s-a sfârșit de la sine de parcă nici n-ar fi fost. Și Jenia și-a dus traiul mai departe. S-a împăcat până și cu cel de-al doilea soț și s-a lămurit cu vremea că-i e pur și simplu imposibil să-l părăsească: prinsese rădăcini zdravene, așa cum prind copiii...

N-a mai văzut-o pe Lialia mult timp: n-a apărut la nici una din zilele de naștere ale rudelor, iar la înmormântări cui îi arde să vină...

S-au întâlnit doar peste mulți ani la o masă în familie, iar Lialka era o femeie tânără, foarte frumoasă, o femeie în toată firea, măritată cu un pianist. Venise cu fetița ei mică. Fetița de patru ani s-a apropiat de Jenia și i-a spus că ea e o prințesă... Și cu asta basta. Povestea s-a sfârșit.

Traducere din rusă de
Gabriela RUSSO

(în curs de apariție la Editura Humanitas)

m e r i d i a n e

Produsul mîndrei noastre lumi

Cele mai zguduitoare crime ce îngrozesc telespectatorii, indiferent că au avut loc într-o școală americană ori într-un orașel românesc, sunt cele comise de copii. Furia lor se dezlănțuie motivată de un rău pe care l-au îndurat fără să se poată apăra sau de răul ce zace în ei, se îndreaptă spre adulți, spre educatori, spre colegi ori prieteni. Și oroarea sporește cu cît este mai mică și așezată comunitatea ce parcurge asemenea experiență, pentru care nimeni, nicaieri nu este pregătit.

Copilul care ucide are, de obicei, o biografie încărcată de abuzuri și molestări de toate felurile. El crește, în cele mai multe cazuri, pe stradă, în nesiguranță, într-o familie ce se destramă, supus ritmului insuportabil al schimbărilor cărora nici adulții nu le pot face față, și care au asupra lui impactul cel mai profund, imprevizibil pentru că lui îi lipsesc carapacea sau strategia de apărare.

Copilul criminalul este produsul mîndrei noastre lumi? Sau, invers, lumea de azi face posibilă manifestarea instinctului ucigaș depozitat latent în psihicul infantil, a cărui cruzime o constată educatoarea? Cinematografia, mai ales cea americană, s-a dovedit un seismograf sensibil și a captat căutările și neliniștile societății, multe filme pornind de la cazuri reale. În cultura anglosaxonă, copilul criminal sau adolescentul care într-o bună zi trage în mulțime este ținta multiplelor cercetări, de psihologie și sociologie, de pedagogie specializată dar și figură ce atrage interesul scriitorilor.

Anthony Burgess a îndrăznit, poate primul, să exploreze acest teritoriu alunecos, plin de mine gata să explodeze, în *Portocala mecanică* (tradusă în românește de Domnica Drumea, în colecția "Raftul întii" a Editurii Humanitas). Din spațiul literar britanic vine alt roman, *Border Crossing* de Pat Barker, ce a declanșat dezbateri și controverse la apariție, în 2001. Tradus în românește de Luana Schidu, *Dincolo de limită* de Pat Barker, a apărut de curînd la Editura Trei în colecția "Romane psy".

Merita apreciată ideea și realizarea unei astfel de colecții, remarcabilă prin coerența tematică, prin alternanța inteligentă între autori consacrați (Marguerite Duras, Pascal Brukner) și binecunoscuți publicului nostru și cărți îndrăznețe ale unor autori pentru prima dată traduși în românește: Emmanuel Carrere, Marc Lévy, Olivier Rolin. Dar reține atenția largirea orizontului în 2005 prin ieșirea din "cercul francez".

Din literatura engleză contemporană a apărut un roman extraordinar avînd ca personaj și narator un adolescent autist – *O întâmplare ciudată cu un cîine la miezul nopții* de Mark Haddon, traducere de Cosntantin Dumitru-Palcus, și cartea de proză a lui Ion Vianu, *Paramnezii*. Iar acum Pat Barker, scriitoare distinsă cu multe premii: Fawcett în 1983 pentru *Union Street*, Guardian în 1993 pentru *The Eye in the Door* și Booker în 1995 pentru *Ghost Road*, al doilea și, respectiv, al treilea roman din mult elogiata trilogie începută cu *Regeneration*.

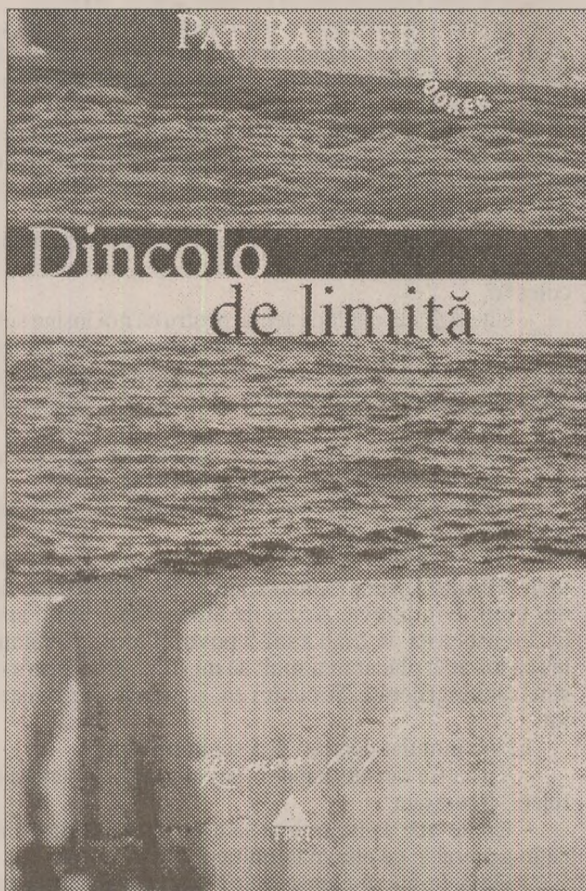
O legătură primejdioasă

Romanul este istoria unei legături primejdioase între un psiholog și cel supus unei analize pentru a-i evalua maturitatea afectivă și morală, necesare pentru anchetă și tribunal. Numai că subiectul evaluării este un băiețel de zece ani acuzat că a ucis o bătrînă, care îi dezarmează pe toți cu inocența lui neajutorată, deși toate dovezile îl arată ca autor al crimei. Marturia psihologului este decisivă în condamnarea copilului de către juriu pentru că dovedește limpede că știe face deosebirea dintre viață și moarte, dintre bine și rău.

După mai bine de 12 ani, cei doi se reîntîlnesc în împrejurări la fel de neobișnuite: de această dată, psihologul îl salvează pe tînărul care se aruncase în apă cu intenție clară de sinucidere și care se dovedește a fi Danny Miller, copilul investigat cîndva și care, după ce și-a ispășit pedeapsa a fost eliberat sub altă identitate, o eliberare condiționată fiindcă se află sub dublă supraveghere, a unui ofițer de poliție și a unui psiholog. Dar tînărului îi pun mari probleme și proaspăta libertate și integrarea socială de vreme ce la primul impas alege să revină la închisoare.

Cronica traducerilor

Copilul care ucide

Reîntîlnirea celor doi pare să stea sub semnul unei coincidențe a cărei probabilitate de una la un milion n-are cum să nu te pună pe gînduri. Tînărul încearcă să-i confere un sens superior, citîndu-i spusele unui capelan: coincidența este fisura din viața omului prin care se strecoară Dumnezeu sau Dracul. Psihologul sugerează în locul prezenței divine sau diabolice altceva: mai multă rațiune. Coincidența îl ajută pe tînăr să-i ceară psihologului să reia dialogul, ca să poată înțelege tot ce i s-a întîmplat atunci.

Întrebarea pusă de tînăr – "Pot oamenii să se schimbe?" – este cheia întregului roman, îl obligă pe Tom la alta analiză psihologică pentru a da răspunsuri și la alte întrebări ce se tot ivesc pe parcurs, una mai complicată decît alta. Iar pentru asta, psihologul își rememorează la nuanță evaluarea copilului și investighează relațiile lui din școală cu directorul și profesorul de literatură care a reușit să-l determine la introspecție.

Surprizele se țin lanț (și ele nu se dezvăluie aici, cititorul nu trebuie frustrat și păgubit de farmecul descoperirii pas cu pas) pentru psiholog, pînă acolo încît pricepe că totul ia turnura unui scenariu menit să îi demonteze evaluarea făcută copilului, răsturnînd lucrurile, căutînd să îl facă vinovat de condamnare, deși evaluarea a fost corectă și ea doar a sprijinit probele acuzării.

Afecțiunea și încredere prudentă sau inteligența diabolică și o măiestrie a manipularii inimaginabile – iată marea dilemă care o stîrnesc în mintea lui Tom întîlnirile care nu

se vor terapia din partea tînărului, ci doar comunicare pentru a se înțelege și accepta pe sine. Psihologul și pacientul său, disimulat în interlocutor formează un cuplu apăsător de ambiguitate – prietenie și dușmănie, apropiere și înstrăinare, sinceritate rezervată și insinuare – a cărei evoluție face din carte un veritabil thriller.

Chipul răului

Romanul începe cu reîntîlnirea celor doi și se încheie cu o nouă reîntîlnire-despărțire, între ele se petrec lucruri care le schimbă viețile celor doi. Prin cazul lui Danny Miller însă, psihologul ajunge să pătrundă "dincolo de limită": în intimitatea cumplită a unei familii, în copilăria marcată de abuzuri care nici măcar nu pot fi dovedite, în psihicul infantil care își găsește resurse de apărare, în miezul de întuneric care hrănește spaima în ființa celui ce nu găsește protecție la nimeni.

Și mai ales, despre limita ce desparte binele de rău, vinovăția de vinovăție, conștiința și inocența, scrie Pat Barker, și despre dificultatea de a o trasa. Danny Miller copil a fost împins să o treacă, fără ca măcar să știe ce înseamnă asta. Și Tom, psihologul, la rîndul lui, trebuie să-l urmeze ca să poată înțelege resorturile care au declanșat crima copilului, ca să vadă chipul răului, îndărătul măștilor pe care, acum, cel în cauză are abilitatea să și le construiască.

Psihologul descoperă în investigația lui puterea de seducție pe care o exercita asupra tuturor Danny Miller, copil și adolescent. Descoperă că aceeași putere o exersează și asupra lui, cînd, datorită studiilor universitare, și-a cizelat și rafinat inteligența nativă cu totul deosebită. La toate cele trei vârste, el impresionează prin amestecul de farmec și inteligență, de frumusețe și inocență. Devine centrul școlii unde este trimis după ce este judecat și condamnat, întregul program se organizează în jurul lui.

Extrem de puțini reușesc să se sustragă atracției, să ghicească răul din miezul ființei lui pe care îl ascunde și îl apără, într-un mod pe jumătate inconștient. Singurul care contează între aceștia este psihologul care n-a putut fi cucerit în copilărie și de aceea încearcă să-l manevreze acum, apelfind la tehnici subtile de manipulare și persuasiune, strecurîndu-se în viața și preocupările sale.

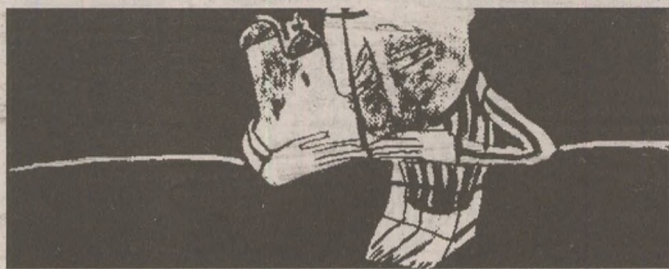
Reușita se încarcă de o anume ambiguitate. Danny Miller nu s-a eliberat de tot răul în confruntarea cu propriile amintiri cenzurate și reprimite violent. De aici se nasc multe întrebări: cum se depistează traumele copilăriei și efectele ca să evite izbucnirea lor prin violență? ce terapie poate garanta purificarea de răul acumulat? de ce societatea cea mai avansată ca grad de civilizație nu reușește să împiedice abuzul și molestarea copiilor?

Dar întrebarea cea mai tulburătoare e alta: cum să descoperi și să distrugi răul cînd el se manifestă sub chipul unui copil fermecător? Nu întîmplător, cînd Tom meditează la dificultatea de a furniza o explicație simplă, își amintește de o narațiune celebră a lui Henry James, tradusă în românește cu titlul *O coardă prea întinsă*, construită în jurul a doi copii de o frumusețe desăvîrșită, și citită ca istorie cu stafii sau analiza nașterii fantasmelor în psihismul tulburat al guvernantei. Într-un fel, *Dincolo de limită* de Pat Barker se poate interpreta ca replică la capodopera lui Henry James.

Ca și guvernanta, și psihologul de aici își are propria poveste, al cărui mister rămîne neelucidat: dorinței soției de a avea un copil îl duce la un șir de eșecuri: viața sexuală, armonia cuplului, căsnicia. Ce îi rămîne lui Tom de neînțeles despre sine, ce refuză cu încăpățînire să descopere în el însuși? Care sunt personajele întunecate: guvernanta și psihologul ori copiii capabili să-i vrăjescă pe toți din jur?

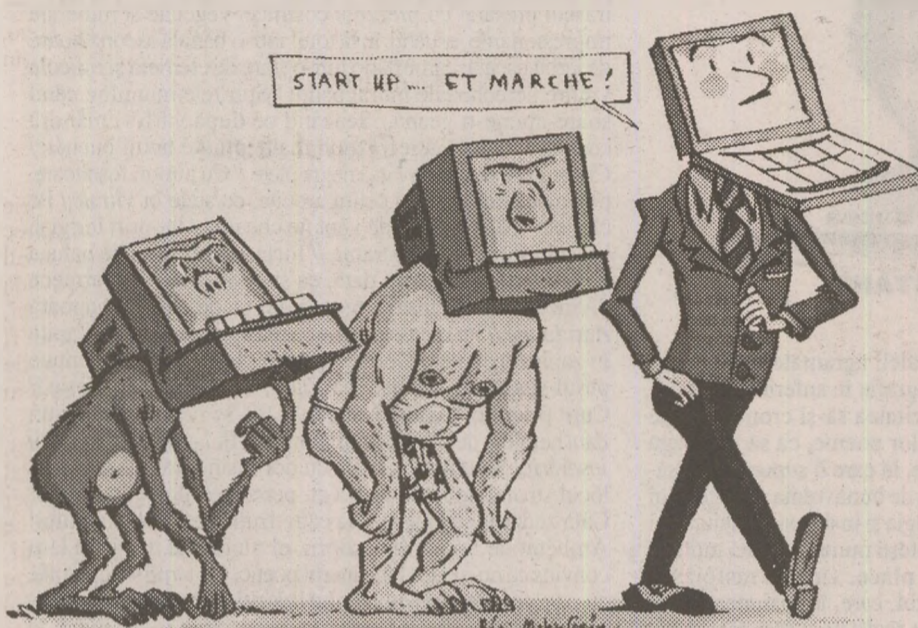
Dacă *Dincolo de limită* de Pat Barker a iscat dezbateri și controverse, atingînd dureros puncte nevralgice ale societății britanice în pragul secolului XXI, la noi are meritul de a ne duce spre altă frontieră a ficțiunii, deschizînd astfel porțile spre altă dimensiune a umanului. Și confirmă încă odată că romanul regăsește istoria cu o coloana vertebrală solidă, cu personaje pomite în aventura existenței și a cunoașterii, cu problematică de interes actualitate.

Elisabeta LĂSCONI

meridiane

Cultura populară te face mai deștept?

● Pentru revista „Newsweek”, Steven Johnson este „una din cele 50 de persoane ce contează cel mai mult în Internet”. Absolventul de semiotică și literatură engleză a ales o carieră de „popularizator al științei” și a scris pînă acum trei best-sellers: *Interface Culture* (1939), *Mind Wide Open: Your Brain and the Neuroscience of Everyday Life* (2004) și, lansată recent în SUA și Marea Britanie, o carte despre virtuțile divertismentului

de masă – *Everything Bad Is Good for You* în care susține că televiziunea și computerul te fac mai inteligent, multe seriale, jocuri video și concursuri stimulînd în mod salutar creierul. Eseistul american evaluează virtuțile sociale ale culturii populare văzînd în ea nu doar „lecții de viață”, ci și un antrenament mental, o stimulare a intelectului. Deși nu aduce nici o probă științifică directă la afirmația „cultura populară ne face mai inteligenți”, Johnson pune pe seama televiziunii și computerului rezultatele mai bune la testele de inteligență ale elevilor azi, față de acum două decenii. Cartea *Tot ceea ce e rău e bun pentru tine* a stîmuit deja discuții

pe forumuri în rețea, reacțiile mergînd de la scepticism la entuziasm. Trebuie amintit că Steven Johnson a fost co-fondatorul și redactorul-șef al webmagazinului FEED, lansat în 1995 și acum dispărut, că scrie regulat cronici în revistele lunare „Discover” și „Wired” și că are un bloc-notes pe Internet la adresa <stevenberlinjohnson.com>. În imagine, o caricatură în temă, semnată de Rémi Mahor Grey.

Parcursul unui scriitor

● Sub pseudonimul Yasmina Khadra se ascunde un scriitor algerian care a cunoscut un mare succes cu cele 20 de romane publicate pînă acum și traduse în 14 limbi. Născut în 1955 în Sahara algeriană în familia unui infirmier căsătorit cu o nomadă, băiatul a fost incredințat la 9 ani unei școli militare (din această experiență a extras materia unei emoționante povestiri autobiografice, *Scriitorul*, publicate în 2001 la Ed. Julliard). A făcut o carieră în armată, dar adevărata sa vocație era literatura. Pentru a putea scrie despre tragedia fundamentalistă din Algeria, a ales genul romanului polițist, cu un personaj care trece dintr-o carte într-alta, comisarul Llob. Le-a publicat în Franța sub un pseudonim feminin pentru că, fiind ofițer în armata algeriană, risca din cauza subiectelor abordate, nu doar să-și piardă slujba, ci și să suporte consecințe mai

drastice. Notorietatea Yasminei Khadra, dobîndită cu acele romane polițiste cu subiecte algeriene fierbinți din anii '90, l-au făcut ca, în septembrie 2000, după 36 de ani de viață militară, să părăsească armata, să se stabilească la Aix-en-Provence cu soția și cei trei copii pentru a se consacra exclusiv literaturii. L-a abandonat și pe comisarul Llob cu anchetele lui, nemaifiind obligat să-și camufleze subiectele care îl preocupă. Cel mai nou roman semnat de Yasmina Khadra, *Atentatul*, apărut la sfîrșitul lunii august la Ed. Julliard, își derulează acțiunea la Tel-Aviv, iar personajul principal e un chirurg israelian de origine palestiniană. Drepturile de traducere au fost deja cumpărate de mari edituri străine precum Doubleday din SUA, Mondadori din Italia, Hanser din Germania și Atlas din Olanda.

Toamna literară franceză

● Numărul din septembrie al revistei „Lire” are un supliment cu titlul *Le guide de la rentrée littéraire*, care încearcă să orienteze amatorii de literatură prin potopul de cărți ce au apărut sau vor apărea între sfîrșitul lui august și pînă la jumătatea lunii octombrie în Franța. Dintre aceste noutăți, numai romanele sînt 664 (449 de autori francezi, restul, străini). Statisticile remarcă faptul că, față de anul 2000, „producția” franceză de romane a crescut cu o sută de titluri, iar debutanții care au așteptat „bataia peștelui” numită „la rentrée” 2005 sînt ceva mai puțini decît anul trecut: doar 96 față de 121! Pentru a putea separa pepetele de steril, redactorii și colaboratorii revistei, în parteneriat cu 46 de echipe de librari, au citit toate aceste cărți, în manuscrise puse la dispoziție de edituri, începînd din primăvară, și au ales doar 30. Criteriul lor unic a fost calitatea literară și nu faima autorului, corectitudinea politică sau influența serviciilor de marketing. Vedeta toamnei literare franceze e Michel Houellebecq cu noul lui roman de la Ed. Fayard, *Posibilitatea unei insule*, în care unii văd deja Premiul Goncourt 2005 și pe care alții îl contestă violent. Polemica din jurul lui e în toi, ceea ce se dovedește benefic pentru vînzări. Dar Houellebecq nu trebuie să fie copacul

din cauza căruia nu se mai vede pădurea plină de frumuseți și apariții insolite – scrie François Busnel. Între acestea, un nou roman al prolificiei Amélie Nothomb, *Acid sulfuric* (Ed. Albin Michel), care va declanșa și el dezbateri de idei, fiindcă abordează tema Holocaustului cam în genul lui Roberto Benigni în filmul *Viața e frumoasă*, romane realiste de actualitate, precum *Atentatul* de Yasmina Khadra (Ed. Julliard), *Să uiți furtuna* de Cédric Morgan (Ed. Phébus) sau *Zero* de Denis Guedy (Ed. Laffont), avînd ca pretext războiul din Irak. Mai sînt menționate elogios romanele *Trei zile la mama* de François Weyergans, apărut la Grasset (alt posibil cîștigător al Goncourt-ului, spun zvonurile), cartea-adevărată a lui Alexandre Jardin, *Le roman de Jardin*, o istorie a originilor familiei scriitorului, compusă într-un stil total diferit de cel cu care își obișnuise mulții admiratori și apărută tot la Grasset, precum și *Metoda Mila* de Lydie Salvayre (Ed. Seuil). Sînt apoi enumerați mai mulți scriitori care ies pe piață cu noi romane istorice sau cu – temă predilectă în Franța – saga unor familii. Toamna literară nu va fi acaparată de Houellebecq – conclud Busnel – fiindcă el nu are cum să eclipseze autori valoroși, pe care publicul îi cumpără nu pentru „scandal”, ci pentru magia lecturii.

Cinematografice

● Luna trecută, Clint Eastwood a început filmările la *Flags of Our Fathers*, adaptare după un roman de James Bradley, care are ca subiect batalia de la Iwo Jima din februarie 1945, cînd armata japoneză a reușit să țină în șah peste 30.000 de marinari. Din distribuția filmului ce necesită foarte mulți figuranți fac parte Ryan Phillippe, Jesse Bradford și Adam Beach.

● Gus Van Sant lucrează la o adaptare cinematografică a romanului SF *The Time Traveler's Wife* de Audrey Niffenegger, inspirat liber din *Odiseea* homerică. Este povestea unui bărbat care doborîndește capacitatea de a călători în timp și a se observa în diverse epoci ale existenței sale aventuroase. „Acest film va fi pentru mine un nou început” – a declarat regizorul.

● Lumea nu se mai satură odată de Dallas! După succesul redifuzării recente în mai multe țări, celebrul serial TV va fi concentrat într-un film realizat de Robert Luketic. Deocamdată se știe că rolul lui J.R. va fi interpretat de John Travolta care a acceptat pariul de a părea cel puțin tot atît de antipatic precum Larry Hagman.

● George Clooney, care a primit „The Spirit of Independence Award”, o recompensă pentru profesionalismul nedispus la concesi, este pe val și muncește enorm. El poate fi văzut în două filme produse de Steven Soderbergh: *Syriana*, în care joacă rolul unui agent CIA în luptă cu terorismul, și *Goodnight and Good Luck*, realizat de el însuși, un portret al prezentatorului de televiziune Edward R. Murrow, celebru fiindcă s-a opus cu mult curaj senatorului McCarthy.

O nouă fatwa?

● Publicul olandez a fost primul care a putut citi noul roman al lui Salman Rushdie, *Shalimar clovnul*, fiindcă Editura Contact din Amsterdam a obținut favoarea de a-l publica la mijlocul lunii august, cu cîteva săptămîni înainte de confrății din alte țări (traducerea franceză apare la Ed. Plon la 6 octombrie). Chiar înaintea

ieșirii în librăriile olandeze, cartea lui Rushdie a fost selecționată pentru Booker Prize, alături de ultimele romane ale lui Ian McEwan, J. M. Coetzee și Zadie Smith. Laureatul va fi desemnat pe 10 octombrie. *Shalimar clovnul* povestește aventurile unui tînăr musulman devenit terorist sub influența unui imam și e de presupus că îi va infuria din nou pe fundamentalistii islamici care-l condamnaseră pe Rushdie la moarte.

actualitatea

Ne-a sosit de la Craiova, cam pe la amiază, în zi minată de miercuri, zi cu program plin, cu ședință de sumar, corectură, pagini în calc și caplimpede. Bunăvoință și răbdare de inger să ai, n-ai cum să stai miercurea pe indelete de vorbă cu un musafir cronofag, într-un birou în care patru corectori civilizați citesc străduindu-se să facă abstracție de zgomotele șantierului din vecinătate, unde un tinichigiu, un ciocănit în tablă și țevi își face taman atunci de lucru. Sau, un depanator de telefoane vine hamic și te lasă fără ton. Parchetul, cuminte în restul săptămânii, se-apucă să scrâștăie tot miercurea, ca și ușa, de altfel, care se deschide și se închide mai mult miercurea, sub presiunea intrușilor ce țin cu un aer inocent să-ți ureze la mulți ani și să te întrebe de sănătate. Miercurea ar fi o splendidă zi de muncă în redacție, dacă măcar prietenii noștri poeți începători și veleitarii ar sta pe la casele lor și și-ar scrie cu nesperată inspirație poemele. Iertată să-mi fie exasperarea cu care evoc situația, dar dacă ne vizitează și lume de provincie, ziua noastră de miercuri riscă să devină un furnicar. Răbdurii din fire, ascultăm, dăm explicații, dar înlanțul nostru se instalează o stare ca de criză, la criza de timp în care intrăm din delicatețe, din politețe față de aproapele nostru care vine masiv să ne facă curte, să ne fleteze enorm, pentru că el vrea să debuteze în revistă, sau nu știe ce-i trebuie ca să intre în Uniune, și tu trebuie să-i dai toate lămuririle atunci când vrea el, când sosește el cu trenul, nu atunci când ai și tu timpul pentru a-l servi negrabit de graba intereselor lui. Ce să-l programezi într-o zi mai puțin sau deloc aglomerată, când el este deja acolo, prezent, cu mapa cu poeme în geanta-diplomat? Degeaba îi explici ca n-ai timp nici să mori. Îți explică și el, că ce mare lucru să-ți rupi de dragul lui "doar cinci minute", ca să-l citești și să-ți spui părerea. Ca să se poată și el alege cu ceva în perspectivă, și până seara să fie și el acasă, la Craiova de-o pildă, în sânul familiei, care-l așteaptă, cu *evaluarea*, de la București. ☒ Stimate domnule Otonel, v-am convins cu destulă greutate că e în avantajul dvs. să vă iau dosarul cu versuri și să-l citesc acasă, în liniște. Și cu greu v-am convins că tot în avantajul dvs. ar fi să vă răspund la Post-restaurant. *Verba volant, scripta manent*. Nici un autor de versuri care a venit în redacție cu dosarul lui de poeme, nu s-a scuzat vreodată pentru cantitatea enormă de texte cu care te abordează, de cele mai multe ori lipsite

Constanța Buzea

POST-RESTANT

de valoare literară, niște mângăleli agramate cu ilustrații indigeste pe margine și cu ortografia în suferință. Nici un autor n-a avut vreodată curiozitatea să-și cronometreze lectura, cu voce tare, a propriilor poeme, ca să înțeleagă cumva cazna, inutilă din păcate, la care îl supune, fără să-și facă vreun reproș că abuzează de bunăvoința redactorului și de răbdarea acestuia. Cronofagia și insistența veleitarului sunt de temut. El te roagă să-i citești numai una din multe poezii. Și dacă aceasta nu-ți place, vine să răsfoiască febril și să-ți indice un text, altul, care, în viziunea lui, ar fi cu adevărat revelator, dar în realitate e mai plat decât cel dintâi. Îi mărturisești cu jenă că nu-ți place ce scrie și cum scrie, și gestul lui febril de căutare în teanc se repetă, cu același dezamăgitor rezultat după lectură. Cum să-i explici, stimate domnule Otonel, că n-ai cum să-i schimbi cu nici cu o iotă soarta de veleitar înrăit, și cum să-l convingi că stând cu el de vorbă, se prăpădește, se macină, se pierde inutil vremea. Aflați, deci, că v-am citit nu numai cu creionul în mână, ci și cu ochii pe ceas, și citirea și recitirea, cu tot, a celor numai 19 poeme ale dvs. a durat aproape un ceas. Un ceas degeaba, domnule Otonel, ca să aflăm de-o pildă, că "Pentru-o clipă-n stăm alătura în fin./ Iar tu mă chemi în șoaptă, mina îmi așezi la sin;/ Ci eu gândesc la rostu-i, la toate cite-nseamnă./ Cînd trupul tău sub lună, ca o minune-ndemă...". Strofa aceasta – ca o incununare pentru marea naturii, a iluziilor omenești, ca o filozofie,

pompoasă în final, la un poem mai lung, intitulat *Spiritele munților*. Un cadru pastelistic pestriț cu de toate și nimicuri, în vederea înecării în propriul farmec comun, al perechii în căutarea singurătății neapărat în doi. Să urmărim traseul presărat cu prezențe cosmice, vegetale și minerale impresionante, eșuând însă totul într-o banală ascunzătoare de iarbă uscată, camuflând într-o stare de efemeră și ridicolă vrăjire perechea de îndrăgostiți: "Spiritele munților, când soare-apune-n geană./ Scăzând pe după vârfuri mândra cerească rană./ Către văzduh înaltă mii de tării buchete/ Ci spelunca norilor revarsă negre plete./ Cu tumuri foșnitoare, păgine catedrale/ Din cetini arcuite, cu stele în vitrale./ Pe clopote vrăjite și orgi de vânt ne cheamă./ Iar prin ferigi și brusturi himere se destramă./ Încet, deasupra-nvie năluca de fecioară/ Și de astă dată, ca și odinioară./ Cu farmece divine și văi de creste unge/ Și din racoarea serii pogoa răuri lunge./ Pe micile poiene se reazemă de umbre/ Căpîte în zaplazuri, uitate Dochii sumbre./ În funduri de genune pîriul *șuşotește*, /Se pare că *Zamolxe acuma* povestește./ Cum pricolici șăgalnici sus în stână se ivesc./ Ca într-un dan heraldic de scînteii roiori pomesc/ Și latră mioritic dulăii inserării./ Se tingue cavale cu dor în singurării." Aici este locul strofei de final, aceea cu perechea filozofând în fin. Câtă zădărnice în aspirația către frumusețe a diletantului! Ambetat de imaginile proprii, el niciodată nu se va lăsa convins că nu-și face bine lucrul poetic. Cu *tării* și cu *vitrale*, cu *păgine catedrale*, cu *latratul mioritic* și cu o *barză mindră ca din basme*, rimând senin *clipe* cu *aripe* și alcatuind, la nevoie versuri precum acestea: "Din multe cite sînt în lume cele" (s.n.), "O iau la drum pe-ai inimii *coclauri*", ori aceasta trofă uimitoare: "Cînd liliacul din aripi *pocește*/ Respiră-n vînt o ancestrală teamă/ Ci elesteul ușor *sclicopește*", și, mai departe, "Las pîrîiașul de argint *bocește*..." Cât timp irosit, stimate domn, cu citirea exercițiilor dvs. care schioapătă și se dezzechilibrează vizibil pe numărul silabelor din versuri, când depășit, când incomplet! Stați pe o colecție întreagă de sintagme și expresii ciudate. Când veți veni să vă recuperați dosarul cu bijuterii, le veți găsi subliniate ușor cu creionul pe pagină. Iată, în final, câteva: "ale nopții *otrave*", "mica ulicioară", "luna *șade*". Dar și acest vers de pomina: "Trag ale minții de cugete roate", și încă acest distih nebuinesc: "Trecut-au timp și ea tot mai departe/ Cînd eu voiam ca să mi-o leg de soarte". (Otonel Cosma, Craiova). ■

Stimate Domnule Director,

Tableta dvs. intitulată „Trei efecte perverse ale modernizării școlii”, din nr. 33 al revistei, îmi oferă prilejul – cu permisiunea dvs. și riscând să intru în polemică - de a-mi exprima o serie de constatari care diferă oarecum de cele potrivit cărora „dispariția culturii generale din liceu” este specifică ultimilor ani.

Să ne amintim manualele și lecțiile politizate ale anilor '60-'80, liceele în care, după 1980 se intra cu medii de 1,50 și apoi, devenit licean, făceai o săptămână școală și trei – practica în uzină. „O specializare precoce îl transformă pe elevul în vîrsta de 15-18 ani într-un ignorant cultural”, afirmați dvs. referindu-vă la prezent. Specializarea, de fapt, nu există decât, cel mult, pe hîrtie; în realitate, un tânăr absolut de liceu dacă, prin anii '70 era angajat ca muncitor necalificat, acum beneficiază de un post de vânzător la butic sau la pizzerie. Punctul comun valabil atît pentru *atunci* cît și pentru *acum* este programa încărcată, despre care nu o dată s-a vorbit. Unui elev de 14 ani i se impun 5-6 ore de curs, pentru care se pregătește utilizând manuale create la nivel universitar. La liceu, situația se menține. „Metabolismul intelectual” va asimila atît cît îi permit limitele, adică, în cel mai bun caz, pentru a obține la bac, medii care să-i permită accesul la facultatea dorită.

Acei tineri despre care, autorul unui articol citat de dvs. spune că „Nu știau pe ce lume se află”, fiți convins că nu proveneau din rîndul celor promovați tîrîș-grăbiș, dimpotrivă. Apropo: ați cunoscut vreun caz în care un tânăr să fi intrat în facultate, exclusiv pe baza materiei studiate în liceu? Ați cunoscut vreun tânăr care să-și fi însușit vreo limbă străină fără să fi beneficiat și de meditații particulare?! (Că tot vorbim de cultura generală: atrag atenția crainicilor poligloți de la posturile T.V. că, în limba germană, „w” nu se citește ca în engleză, și le sugerez să solicite transcrierea fonetică a grupului de litere „dj”).

Ar fi multe de spus, și despre așa-zisele performanțe

la olimpiade (aici, într-adevăr poate fi vorba de o specializare, întrucît olimpicii se pregătesc intensiv la disciplina care îi interesează, primind, în rest, note mari, doar ca răsplată pentru că fac cîste școlii. Și, în fond, nu e mai cîstît așa, decât să oblige elevul să învețe „de toate și nimic”).

În fond, marele neajuns al învățămîntului românesc de acum și din totdeauna a fost unul singur: n-a știut nici cît să ofere, nici cît să pretindă.

Cu prețuire,

Prof. Carmen Focșa

Domnule Redactor,

Sunt cititor permanent al revistei **România literară** și sunt sigur că d-voastră purtați un dialog interactiv cu cititorii.

În numărul 34 (31 august-6 septembrie 2005), d-l Pavel Șușară, la rubrica «Ochiul magic», a publicat eseu, „Frica de a fi român”. De la primele rînduri am fost cucerit de talentul literar al autorului. Părerea mea este că eseistul comentează trăsăturile definitorii ale sufletului românesc. „Miorița” și „Meșterul Manole” sunt mituri fundamentale și într-adevăr sunt expresia „inconștientului colectiv”.

Nu cred, ca simplu cititor, că celelalte evenimente, Dracula, 1989, Tîrgu-Mureș, Hadăreni, Tanacu și Taizé

sunt specifice pentru toți românii. Generalizările sunt pripite.

Este dreptul d-sale de a exprima opinii originale, în contradicție cu cele ideale sau prezentate în culori trandafirii. „Ideologia românismului” are două laturi. Una de critică negativă și alta de operă constructivă. Ar fi bine ca analizele să nu rămână la suprafața evenimentelor, ci să fie profunde și nuanțate, atît în bine, cît și în rău.

Eseul d-lui Pavel Șușară invită pe etno-psihologi la studii profesionale și profunde despre sufletul românesc precum cele ale lui C. Rădulescu-Motru, „Românismul”, Dumitru Stăniloae, „Orodoxie și românism”, Constantin Noica, „Sentimentul românesc al ființei”.

Îngrijorarea și teama d-lui Pavel Șușară sunt semnale de alarmă. Din ce cauză, noi, românii, am ajuns unde am ajuns: corupție, criminalitate, inapetență petru activitate constructivă.

Ion Dănăilă,
Roman

Rectificare

În numărul 37 al **României literare** se publică lista titlurilor nominalizate la Premiile Uniunii Scriitorilor din România. Precizăm că volumul de eseuri, cronici și tablete, *Verva Thaliei*, semnat de Adrian N. Mihalache, vechi colaborator al revistei *Contemporanul. Ideea Europeană*, a apărut la *Editura Fundației Culturale Ideea Europeană*, condusă de subsemnata și de domnul Andrei Potlog, și nu la *Fundația Contemporanul. Ideea Europeană*.

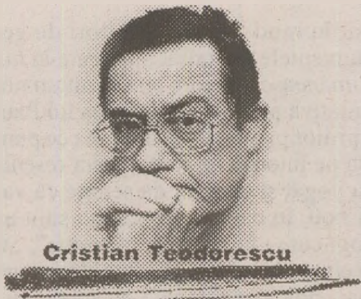
Menționăm, de asemenea, că *Fundația Culturală, Ideea Europeană* este editorul revistei *Contemporanul. Ideea Europeană*, condusă de romancierul Nicolae Breban.

Vă rugăm să faceți cuvenita rectificare.

Aura Cristi

actualitatea

Cristian Teodorescu

LA MICROSCOP

Llosa din spatele lui "Ovidius"

În 1995 Llosa a vizitat pentru prima oară România la invitația Editurii Universal Dalsi, a dnei Maria Marian, sprijinită de Uniunea Scriitorilor condusă pe atunci de Laurențiu Ulici. Nu știu cât de mari au fost atunci meritele lui Eugen Uricaru, adjunctul lui Ulici pe "externe", dar cu certitudine, meritul pentru cea de-a doua vizită a lui Llosa în România

aparține lui Uricaru. Acesta a pregătit lucrurile cu atâta minuție, încât a reușit să preîntâmpine chiar și eventualele schimbări de ultimă oră de pe agenda unui scriitor alfit de solicitat în întreaga lume, cum este Llosa. Țin minte că anul trecut pe vremea asta, când s-a flat că ediția următoare a premiului Ovidius îl va avea câștigător pe celebrul peruan, au existat voci care au protestat. Ce fel de premiu mai e și asta al cărui câștigător e cunoscut cu un an înainte?

Pentru scriitorul român, nu-i vorba, cei 10.000 de dolari ai Premiului Ovidius sînt o avere, dar pentru autorii din străinătate care au cotă în lumea largă această sumă de-abia e tentantă. Și, să recunoaștem, tocmai data cel puțin, "Ovidius" e un premiu literar pe care România îl laudă că l-a acordat unor scriitori celebri, nu celebritățile s-au lăsat la coadă, rugîndu-se la Dumnezeu să-l primească, pentru ei și să-și vedea astfel sporită gloria literară.

Ideea acestui premiu îi aparține lui Laurențiu Ulici. El vorbea de un Nobel românesc, care ar fi trebuit să constea într-un cec de o sută de mii de dolari. Nu știu de unde ar fi găsit Laurențiu sponsori serioși pentru a pune anual la bătaie atîția bani pentru un premiu literar. Ceea ce contează e că ideea lui nu s-a pierdut, iar "Ovidius" a devenit, după Llosa, mai ales, un premiu și de palmares, mai consistent decît valoarea sa în bani. Ceea ce, după doar trei ediții, e un succes strategic pentru viitorul acestui premiu.

Faptul că Llosa a acceptat acest premiu are însă legături și cu succesul său editorial în România. Cărțile sale sînt traduse la noi rapid și apar în excelente condiții grafice. Chiar dacă Llosa nu are tiraje record, azi în România, el știe că se bucură de un mare prestigiu printre intelectualii români și că acest prestigiu ar putea să-i aducă și tiraje mult mai consistente la noi în țară.

Să fie limpede, însă, Llosa nu stă în tirajele României. Ceea ce cred că îl atrage la noi pe Don Mario e un fel de curiozitate simpatetică față de țara europeană care a trecut printr-un regim totalitar asemănător celora din America de Sud, dar, nota bene, un regim totalitar de stînga. Să nu uităm că scriitorul peruan care și-a părăsit convingerile de stînga, în anii '80, și a candidat pe o platformă liberală la președinția țării sale, și-a pus în cap cu acel prilej toată stînga intelectuală a lumii. Și e posibil ca această spectaculoasă metamorfoză politică să-l fi îndepărtat pe Llosa sine die de posibilitatea de a câștiga Premiul Nobel.

De mulți ani, Llosa încearcă să convingă lumea că oronle totalitariste de stînga nu sînt mai puțin blamabile decît cele de dreapta doar pentru că ideologia comunistă avea premise umaniste. El nu e un reprezentant al dreptei xenofobe, un naționalist rabiât cum a fost prezentat de adeptii lui Fujimori, în campania electorală pe care Llosa a pierdut-o, ci un intelectual care s-a săturat de mitologiile stîngii intelectuale care inocentau totalitarismele de stînga față de cele de dreapta, în numele unei purități originare pierdute în focul luptelor politice.

În fond, Llosa e continuatorul cu mare audiență în America de Sud al unui Raymond Aron care a pledat o viață pentru valorile literale în Franța, în pofida unei stîngi cu certe și deloc nevinovate filiații moscovite.

Cînd el s-a despărțit de prietenul său columbian, Marquez, Llosa l-a acuzat pe autorul *Veacului de singurătate* de slugănicie ideologică față de stînga castrăstră, de mare audiență în America de Sud și chiar în aceea de Nord, pe care Marquez o masca prin relația sa personală cu Fidel Castro. ■

Vesel și popular ca întotdeauna, domnul președinte Traian Băsescu i-a îmbrăcat în ziua începerii noului an școlar pe elevii fără vreo șansă la coroniță, declarînd spre toate *Jurnalele tv*:

„Să știți că aveți un președinte care nu a fost premiant”...

-Uraaaaa!, a țipat fericit fiu-mi-o care a repetat doi ani clasa a treia, pentru „aprofundarea cunoștințelor” – zicere preluată cu entuziasm de la un interpret de manele...

În orice caz, comunicatul președintelui către țară i-a făcut pe mulți părinți să renunțe la bătăile zilnice aplicate odraslelor, fiindcă nu... Mă rog, detaliile sunt dureroase... Dar trebuie spus – zicerea-șablon a mai tuturor reporterilor tv – că vorbele și sinceritatea președintelui țării au avut ca efect imediat un oftat de ușurare care a străbătut meleagurile patriei de la cele mai simandicoase instituții de învățămînt pînă la dărăpănăturile de prin unele sate cărora domnul ministru Micula le jignește spunîndu-le școli...

Ministru am zis? Apro-po: ia uite-l pe domnul Nicolaescu, proaspăt uns, declarînd, pe un fundal (simbolic?) cu niște câini comunitari – în ziua de 16.09 (Observator Antena 1) – că medicamentele se vor ieftini cu 6-11 %. Automat, majoritatea farmaciilor s-au declarat în inventar pentru a nu vinde medicamente cu preț redus, astfel că se dovedește încă odată armonioasa și fructuoasa colaborare dintre instituțiile statului...

Eh, da': ce plăcut e să stai în fața televizorului, să constăți, să meditezi și să nu fi deranjat de nimeni. Chiar și de prietenul Haralampy care, astăzi, nu m-a vizitat deloc... Numai că realitatea este, adeseori, de-o brutalitate neiertabilă...

...Avînd printre strămoși niște răzeși viteji de-ai lui Ștefan cel Mare, atârnați de stufosul său arbore genealogic, paladina soacră a lui Haralampy dă buzna la mine în sufragerie lăsîndu-mi ușa din PFL într-o singură balama, și-mi strigă:

-Haidi, briê, că moare!

-Cine? Ce s-a întîmplat?

-Ăla... Din motivu' televizorului.

În dialectul ei, adoptat după ce prietenul a exilat-o pe palier într-o noapte de februarie cu minus *optișpe* grade, din cauză de manele la Etno Tv, știu că „ăla” înseamnă Haralampy.

...Și hohotește dînd să-și smulgă părul din cap. N-o opresc, fiindcă îi înțeleg și-i respect jalea din suflet. Am învățat de la „Jartă-mă”, „Din dragoste” și „Surprize, surprize”, că există momente în viață cînd omul, mai ales femeie fiind, simte nevoia din cînd în cînd să renunțe la o parte din podoaba capilară, sau măcar să o scurteze... Dar mai știu – fără să fiu răutăcios – că soacră prietenului nu o va face, fiind doar o figură de stil utilizată și soacră-mea ori de câte ori nevastă-mea, Coryntina, se prezintă la părinți din cauză zice, că televizorul nostru e mai important decît ea. O fi, dar, pentru a lămuri situația, urmează să avem o întîlnire pe teren neutru, poate prin Harghita, în una din puținele păduri rămase după defrișările care au dus la popularea dealurilor și văilor patriei cu „cășuțe” de vacanță cu zeci de încăperi, împrejmuite cu garduri de fier forjat sau cu ziduri româno-chinezești... (cf. imagini tv).

Așadar, sosesca la ei și îl găsesc pe Haralampy căzut, cu capul sub masa cu televizorul, tocmai cînd la Realitatea Tv, Robert Turcescu îl întrebă pe invitatul său, Valeriu Lazarov:

-Și cît spuneai că va mai rezista emisiunea „Surprize, Surprize”?

-Aproximativ unsprezece ani – cam cît în Anglia...

-Și tot cu Andreea Marin?

-Tot...

În clipa aceea, urlatul lui Haralampy sfîșie liniștea

blocului:

-Nu mai vreaaaaauuuu!... Vreau la maaaaa!

Doleanța nu e lipsită de logică, însă cam greu de pus în aplicare – maică-sa aflîndu-se de multă vreme în lumea celor drepti...

Din nefericire, prietenul are, într-adevăr, o problemă, așa că schimb pe un alt canal de televiziune unde tocmai se retransmite un reportaj, drept că un pic retro, dar simpatic, despre începerea anului școlar... Ei, așa da! Ne relaxăm vîzînd burice goale, fustițe croite cu respectarea prevederilor austerității anunțate de toate guvernele post-decembriste, verigi în nas, urechi și limbă, blugi flenduriți, decolorați, rupți în... și în genunchi, celulare, lanțisoare, brățări... Mazde, Logane, Mercedesuri etc., parcînd majestuos-copleșitor lîngă pereții școlilor cu tencuiala zdrențuită. Și mulți dascăli prelingîndu-se spre școală printre autoturisme luxoase, și-apoi de la ușa spre catedra, rușinați de modesta lor îmbrăcăminte, însoțiți de privirile-ghilotine ale elevilor...

-Aștia-s elevi?, mă întrebă prietenul privind reportajul. Înțeleg că, încă nu și-a revenit din amețeală...

Foarte probabil că și domnul Antonie Iorgovan, cînd a văzut respectivii școlari și școlarițe, și l-a imaginat pe președintele său de partid, domnul Mircea Geoană (care este de acord cu *unicameralitatea*), în calitate de elev corigent, și de-aceia a batut șaua către fostul ministru de externe, declarînd reporterilor tv:

cronica tv

Nepremiantul nostru președinte

„Ideea parlamentului unicameral este imbecilă; cine a dat decizia, ori nu știe carte, ori atîta poate...”

Aceasta este încă o dovadă că televiziunea poate fi distrugătoare pentru unele principii, ideologii și crezuri, inclusiv cele ale unui „părinte de Constituție” și senator... De altfel, dialogurile dintre parlamentari, directe sau indirecte, sunt, de regulă, inteligente, savuroase și importante pentru plebe, cu precădere atunci cînd sunt purtate în prezența camerelor de filmat. Căci iacă-tă ce întrebare sloboade la un *Jurnal tv* din ziua de 14 septembrie doamna Mona Muscă spre un parlamentar, care și-a permis să nu fie de acord cu ea:

„Dumneavoastră, de unde sunteți?”

Iar răspunsul e la fel de sobru și de responsabil:

„Din România”...

Tot la televiziune, noul președinte al PNA, domnul Daniel Morar, zice blînd-ardeleneste:

„Îmi trebuie douăzeci de procurori deștepți...”

-Și nouă, aprobă Haralampy.

Pauza publicitară.

Și ce-am mai văzut la televizor?

-Un recital de excepție al violonistului Nigel Kennedy, în cadrul Festivalului și Concursului Internațional „George Enescu”;

-pe marea actriță Mariana Mihuleț într-un dialog exemplar moderat de Eugenia Vodă în cadrul emisiunii „Profesioniștii”;

-filmul italian „O viață fragilă” (Național Tv), care ne-a întors – dar am făcut-o cu plăcere – la filmele psihosociale lipsite de cruzimi și violențe;

-pe domnul Emil Constantinescu care a descoperit la „Realitatea Tv” cît de înțelept este... Păcat că n-a băgat de seamă între anii 1996-2000... Oricum, Haralampy, vîzîndu-l, a recitat o scurtă parodie proprie după *La steaua*:

Milică-al nost a cam murit

Și orice-ar vrea să spuie,

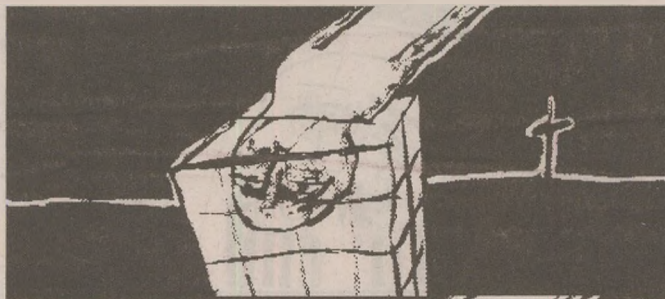
Era pe cînd nu s-a zărit,

Azi îl vedem și nu e.

Sport. Se spune că, după vizionarea meciului Valerenga – Steaua (0-3), la pona Enigel și Riga Cripto, au cerut azil politic la clubul din Ghencea urmînd să se recăsătorească la una din bisericile construite de Gigi Becali...

Dar felicitări și pentru Dinamo și Rapid...

Dumitru HURUBĂ

actualitatea

Bădiliță, encore une fois

Într-un număr trecut din mensualul *Ideii în dialog*, Dan C. Mihăilescu, observator atent al spațiului nostru cultural, întâmpina cu patos schimbarea de orientare de la săptămânalul *Adevărul literar și artistic*, produsă prin plecarea lui Cristian Tudor Popescu, C. Stănescu, Cristina Modreanu & co. Revista cu pricina îi satisfăcea acum „scriitorinului” exigențele spirituale și îl făcea să viseze, cu ochii larg deschiși, la o reconectare cu bunele tradiții interbelice: Nichifor Crainic și alte spirite cu o aură similară. Unul dintre pilonii acestui pod peste timp este, neîndoind, prolificul Cristian Bădiliță, ale cărui texte publicistice nu încetează să ne uimească printr-o progresivă spiritualizare. Dacă în *ALA* el are un dublu statut, de *columnist* și deopotrivă invitat, ba semnând medalioane și encomioane, ba fiind obiectul lor, în cotidianul *Averea* își zornăie amenințător armura din dotare, privind în jur fioros și aruncând cu sulița în balaurii raționalismului. Un firicel subțire de salivă pornește din comisura buzelor încleștate, dar, negăsind loc să se strecoare prin coiful ermetic, revine la matcă, într-o autolitică bolboroseală. Altfel spus, calificativele pe care le împrăstie eseistul, atacurile la persoană mustind de imprecății, insulte, scuipați tipariți, se întorc împotriva emitentului, caracterizându-l pregnant. Să vedem „opiniile” suportate de hârtia ziarului din 12 septembrie, adunate sub titlul *Goma ținteste perfect (ca de obicei)* și expediate taman de la Berlin. Eroul pozitiv fiind Paul Goma, eroul negativ e Nicolae Manolescu. Între ei – crede Bădiliță – „nu începe absolut nici o comparație: nici de calibrul scriitoricesc, nici de renume internațional, nici de calibrul moral. Goma a trăit toată viața hăituit de stafia unui Adevăr românesc în care și-a întrupat opera și exilul. (...) Manolescu face parte din tagma cuminciorilor ajunși mereu în față, a vedetelor semidocte, fricoase, «diplomate», de care sunt pline tarabele culturii române. Goma e un scriitor cunoscut și recunoscut în Franța, în lumea largă, chiar dacă nu atât cât s-ar cuveni. (...) Manolescu e precum echipa Rapid: cunoscut în Ghencea, adorat de puicuțele liricoide din învățământul clasic autohton, prizat de cititorul român cu opt clase. Nu-mi amintesc – zice Bădiliță – să-i fi auzit numele prin curerile intelectuale din Franța, Spania, Italia sau Germania pe care le frecventez.” Coborât, pentru câteva clipe astrale, din sferile înalte în care evoluează („Din sfera mea venii cu greu...”), acest Hyperion de mahala continuă în același stil, trecând de la epitele suburbane la acuze grotești aruncate adversarului. I se neagă acestuia nu numai calitățile, ci și parcursul profesional: „A pus mâna pe un post universitar gras, pe directoratul unei reviste, **România literară**, cheltuind sume frumoșele pe un fleac ilizibil, l-a dus de nas și pe președintele fundației Anonimul, smulgându-i un premiu absolut nemeritat, «pentru excelență», într-un cuvânt, afacerile au mers brici.” Și astfel lui Nicolae Manolescu, „semidoctul consacrat, Adrian Copilul Minune al literelor românești”, „regimul Iliescu i-a priit la fel de bine ca și regimul Ceaușescu.” Am încheiat citatele din Cristian Bădiliță, patrolog, eseist, poet, doctor în istoria creștinismului timpuriu. Cum este posibilă o asemenea formulă umana, de erudiție și mitocanie, spiritualitate și insanitate, *Septuaginta* și *România Mare*? Iată o întrebare – pur retorică – pe care, personal, o formulez în strânsă legătură cu o alta: cu o nedumerire mai veche legată de frumoșii ani interbelici și tinerii idealisti de atunci. Cum s-au împacat, oare, credința și insulta, minunata toleranță critică și dez-umanizarea „adversarului”, la limită, Biblia vânturată

cu o mână, și revolverul, cu alta? Nu e aici, ca și în felul Dvs. de a vă manifesta, o anume contradicție, domnule cu ghilimele Bădiliță?

Bietul Goma

De asemenea apărători, mai bine să te lipsești... E greu de crezut însă că Paul Goma va fi învățat ceva din propria implozie biografică și creativă, pe care însuși a provocat-o, după Revoluție. E ironic și trist destinul acestui curajos dizident care a vorbit sonor când alții au tăcut și care, la borna anului 1989, era cotelat de mulți ca o mare conștiință și un scriitor important. (Un critic improvizat n-a ezitat să-l numească cel mai important prozator român postbelic!) Treptat, acțiunile lui Goma au scăzut la bursa literară, din motive totuși extra-artistice. Întrucât autorul lua în vizor și înfieră tot mai multă lume „bună”, cei care îi acordaseră girul au reacționat prin a-i retrage (după principiul sănătos: „Eu te-am făcut, eu te omor!”). Pe acest curs de o frumoasă logică umorală, fosta mare conștiință și scriitorul cu majusculă a ajuns aproape un paria în lumea noastră literară. Septuagenarul Goma inspiră azi milă. El continuă să se lupte cu toți și cu el în primul rând, învățându-se neobosit în hora inactivelor, improșcând în dreapta și-n stânga

și găsindu-și, în mod trist, sprijinitori de genul lui C. Bădiliță. Fragmentele de jurnal publicate în numărul 6-7 din *Viața Românească*, și care au stârnit un nou scandal sunt reprezentative pentru scufundarea lui Paul Goma în mlaștina propriilor pagini. 99% din ceea ce pune pe hârtie (sau postează pe internet) este expresia *resentimentului* un filon încă bogat și care nu dă semne că va seca prez curând. Mai nou, în catarea lui Goma sunt așa numiții *holocaustologi* care „falsifică documente”, „inversează cronologia evenimentelor” și „prezintă efectul drept cauză”. Însă nu numai „holocaustologii”, ci israelienii, ca popor se văd în oglinda spartă a lui Paul Goma într-un mod terifiant: „De când au o țară, israelienii au încetat de a mai fi «popor ales», au devenit ca ne-aleșii: egoiști, răi, xenofobi, nedrepti cu goii, brutali, mincinoși, teroriști-de-stat (și de partid). Cu o aroganță insuportabilă, ei, deținători de decenii ai armei atomice, tipă de fiecare dată când o țară musulmană este bănuită că deține «arme de distrugere în masă» (ca Irakul, denunțat americanilor, care au pornit la război cu acest pretext, motivul fiind *petrolul*), dar doamne-fereste să sufle un cuvânt despre posesoarele comuniste: China, Coreea de Nord.” După această globală punere la punct, diaristul își coboară privirile, revenind la motivul tulburării anterioare, și anume Comisia Internațională pentru Studiarea Holocaustului în România. Și, după ce însiruie membrii Comisiei, ce face Paul Goma? Îi ia cumva la rând pe aceștia, în stilul său inconfundabil? Deocamdată nu. Într-un mod totalmente aberant, dar tipic pentru polemistul nostru, acesta se referă în continuare la persoane care *nu sunt* în respectiva comisie. Dacă nu mă credeți pe cuvânt, iată fragmentul: „Privesc lista celor din «Comisie»: nu-l văd pe Andrei Oișteanu, membru eminent al numerosului și criminalului clan Răutu, neobosit vânător de «fasciști antonescieni», de «negaționiști»; nu-l aflu nici pe Andrei Cornea, apărător fără condiții și justificator al politicii teroriste a Israelului și a Statelor Unite din ultimul cincinal, cu tot cu părintele său «liberalul» bolșevic Paul Cornea; nici pe eternul tovarăș caraliu Teșu de la «Munca», nedespărțit de carnetul-negru în care îi pune-bine pe dușmanii poporului cu amenințarea: «Ordonanța! Ordonanța!» – au oare de ce? Acești bravi macabei să fi fost înlocuiți în ultimul moment cu doi-trei goi figuranți-activi (ca toți proaspeții convertiți, mai catolici decât Rabinul-General) – ca Pippidi, M.D. Gheorghiu, Totok? Dar unde o fi D.C. Giurescu? – să fi lins el pe degeaba ceea ce a lins? Dar Gabriel Andreescu? Dar Dan Pavel? Dar Laszlo Alexandru, dar Pecican? Dar Buzura, Doctorul Honoris Causa de la Ierusalim, răsplătit pentru isprava înalt culturală de a fi trimis la topit un volum de documente care probau fără tăgadă și responsabilitatea evreilor în tragedia generală? Dar Breban, dar Țepeneag – cu standardul pe care scrie, citeț, «Ed. Reichman»? Dar Marta Petreu cu I. Vartic, ucenici-ascultători ai înțeleptului tovarăș Ion Ianoși? Teza Marii Conspirații, infiltrată și disipată în scrisul lui Paul Goma, e adusă la asemenea „explicații” care ar fi comice dacă n-ar fi triste – și invers. Ceea ce profetul de la Paris nu poate înțelege în ruptul capului este că nu are dreptul (juridic și moral) de a face tuturor procese de intenție; că afirmațiile și negațiile lui se cer documentate, probate, dovedite; și că, în genere vorbind, libertatea de exprimare se întinde până acolo unde ea poate încălca dreptul lui X sau Y la propria imagine. Nu poți terfeli, la nesfârșit, figurile atâtor colegi de breaslă, fără ca breasla să te respingă cu un *nu* hotărât și unanim.

Daniel CRISTEA-ENACHE

România literară - Abonamente la redacție pentru anul 2005

Talon de abonare începând cu

- abonament trei luni (13 numere) - 26 lei (260.000 lei vechi)
- abonament șase luni (26 numere) - 52 lei (520.000 lei vechi)
- abonament un an (52 numere) - 104 lei (1.040.000 lei vechi)

Nume Prenume
str. nr. bl. sc. et. ap.
sector. localitate. cod poștal. județ.
telefon

Trimiteți prin mandat poștal contravaloarea abonamentului solicitat, pe adresa: Fundația **România literară**, dir. adm. Corneliu Ionescu, Calea Victoriei 133, sector 1, București, cod 010071, OP 22, și, prin poștă, pe aceeași adresă, talonul de abonare completat și copie a mandatului poștal. Prețul include și cheltuielile poștale de transmitere a revistei. Cititorii din străinătate sunt rugați să trimită prin poștă un plic cu un cec în valoare de 130 \$ sau 100 euro pentru un an sau prin virament în conturile specificate în pag. 2, caz în care trimiteți prin poștă o copie a ordinului de plată și adresa dumneavoastră completă.

32 pagini - 2 lei
(20.000 lei vechi)
La redacție: 1,50 lei
(15.000 lei vechi)

